

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА імені О. М. Бекетова**

Г. В. Фесенко, В. І. Д'яконов

КУРС ЛЕКЦІЙ

з дисципліни

“ЦИВІЛЬНИЙ ЗАХИСТ”

*(для студентів 5-го (6-го) курсів усіх форм навчання
всіх спеціальностей ХНУМГ ім. О. М. Бекетова)*

**Харків
ХНУМГ ім. О. М. Бекетова
2015**

Фесенко Г. В. Курс лекцій з дисципліни «Цивільний захист» (для студентів 5-го (6-го) курсів усіх форм навчання всіх спеціальностей ХНУМГ ім. О. М. Бекетова) / Г. В. Фесенко, В. І. Д'яконов; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2015. – 98 с.

Автори: к.т.н., доц. Г. В. Фесенко, к.т.н., доц. В. І. Д'яконов

Рецензент: к.т.н., доц. В. Е. Абракітов

Рекомендовано кафедрою «Охорона праці та безпека життєдіяльності», протокол № 13 від 12.03.2014 р.

ЗМІСТ

	Стор.
ЛЕКЦІЯ 1. Моніторинг небезпек, що можуть спричинити надзвичайні ситуації.....	4
ЛЕКЦІЯ 2. Планування заходів з питань цивільного захисту.....	24
ЛЕКЦІЯ 3. Забезпечення заходів і дій в межах єдиної системи цивільного захисту	59
Список джерел.....	96

ЛЕКЦІЯ 1. МОНІТОРИНГ НЕБЕЗПЕК, ЩО МОЖУТЬ СПРИЧИНИТИ НАДЗВИЧАЙНІ СИТУАЦІЇ

Питання для розгляду на лекції:

1.1 Поняття про надзвичайні ситуації та їх класифікація.

1.2 Моніторинг надзвичайних ситуацій.

1.3 Розрахунково-аналітичні групи та пости радіаційного і хімічного спостереження.

1.4 Урядова інформаційно-аналітична система з питань надзвичайних ситуацій.

1.5 Ідентифікація і паспортизація потенційно небезпечних об'єктів.

1.1 Поняття про надзвичайні ситуації та їх класифікація

1.1.1 Основні терміни та визначення

Надзвичайна ситуація (НС) – обстановка на окремій території чи суб'єкті господарювання на ній або водному об'єкті, яка характеризується порушенням нормальних умов життєдіяльності населення, спричинена катастрофою, аварією, пожежею, стихійним лихом, епідемією, епізоотією, епіфітотією, застосуванням засобів ураження або іншою небезпечною подією, що призвела (може призвести) до виникнення загрози життю або здоров'ю населення, великої кількості загиблих і постраждалих, завдання значних матеріальних збитків, а також до неможливості проживання населення на такій території чи об'єкті, провадження на ній господарської діяльності.

Основними причинами виникнення надзвичайних ситуацій в Україні є:

- надзвичайне техногенне навантаження території;
- значний моральний та фізичний знос основних виробничих фондів більшості підприємств України;
- погіршення матеріально-технічного забезпечення, зниження виробничої і технологічної дисципліни;
- незадовільний стан збереження, утилізації та захоронення високотоксичних, радіоактивних та побутових відходів;
- ігнорування економічних факторів, вимог, стандартів;
- недостатня увага керівників відповідних органів державного управління до проведення комплексу заходів, спрямованих на запобігання надзвичайним ситуаціям природного і техногенного характеру та зниження їх наслідків;
- відсутність сучасних систем управління небезпечними процесами;
- низька професійна підготовка персоналу та населення до дій в екстремальних умовах;
- дефіцит кваліфікованих кадрів;
- низький рівень застосування прогресивних ресурсозберігаючих і екологічнобезпечних технологій.

Небезпечна подія – подія, у тому числі катастрофа, аварія, пожежа, стихійне лихо, епідемія, епізоотія, епіфітотія, яка за своїми наслідками становить загрозу життю або здоров'ю населення чи призводить до завдання матеріальних збитків.

Класифікаційна ознака НС – технічна або інша характеристика небезпечної події, що зумовлює виникнення обстановки, яка визначається як надзвичайна ситуація.

Порогове значення класифікаційної ознаки НС – визначене в установленому порядку значення технічної або іншої характеристики конкретної аварійної ситуації, перевищення якого відносить ситуацію до рангу надзвичайних і потребує відповідного рівня реагування.

Зона надзвичайної ситуації – окрема територія, акваторія, де сталася надзвичайна ситуація.

Аварія – небезпечна подія техногенного характеру, що спричинила ураження, травмування населення або створює на окремій території чи території суб'єкта господарювання загрозу життю або здоров'ю населення та призводить до руйнування будівель, споруд, обладнання і транспортних засобів, порушення виробничого або транспортного процесу чи спричиняє наднормативні, аварійні викиди забруднюючих речовин та інший шкідливий вплив на навколишнє природне середовище.

Катастрофа – велика за масштабами аварія чи інша подія, що призводить до тяжких наслідків.

1.1.2 Порядок класифікації надзвичайних ситуацій

З метою забезпечення організаційної взаємодії центральних і місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій у процесі вирішення питань, пов'язаних з надзвичайними ситуаціями, ліквідацією їх наслідків та веденням державної статистики в Україні впроваджена *Класифікація надзвичайних ситуацій*.

Класифікація здійснюється на підставі «Класифікаційних ознак надзвичайних ситуацій», затверджених наказом МНС України від 22 квітня 2003 року за № 119, Державного класифікатору надзвичайних ситуацій ДК 019-2010 та «Порядку класифікації надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру за їх рівнями», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 березня 2004 року за № 368.

Залежно від причин походження подій, що зумовили або можуть зумовити виникнення НС на території України, розрізняють надзвичайні ситуації *техногенного, природного, соціального та воєнного характеру*, а в залежності від обсягів заподіяних наслідків, технічних і матеріальних ресурсів, необхідних для їх ліквідації надзвичайні ситуації класифікуються як *державного, регіонального, місцевого та об'єктового рівня*.

На рисунку 1.1 схематично показано алгоритм класифікації НС.

Він складається з трьох етапів:

- віднесення події за пороговим значенням до НС;
- класифікація НС за походженням;
- класифікація НС за рівнем.

При цьому враховується характер походження НС, ступінь поширення її небезпечних факторів та розмір людських втрат і матеріальних збитків. Розглянемо кожний з цих етапів.

1-й етап. Віднесення надзвичайної події до НС. Для віднесення надзвичайної події до НС необхідно порівняти фактичні наслідки події (кількість загиблих людей, масштаби порушення життєдіяльності населення, функціонування транспорту, об'єктів виробничої сфери, забруднення навколишнього середовища та ін.) з пороговими значеннями показників ознак НС, які затверджені наказом МНС України від 12 грудня 2012 року № 1400 «Про затвердження Класифікаційних ознак надзвичайних ситуацій». При перевищенні фактичними показниками негативних наслідків події порогових значень надзвичайна подія вважається НС.

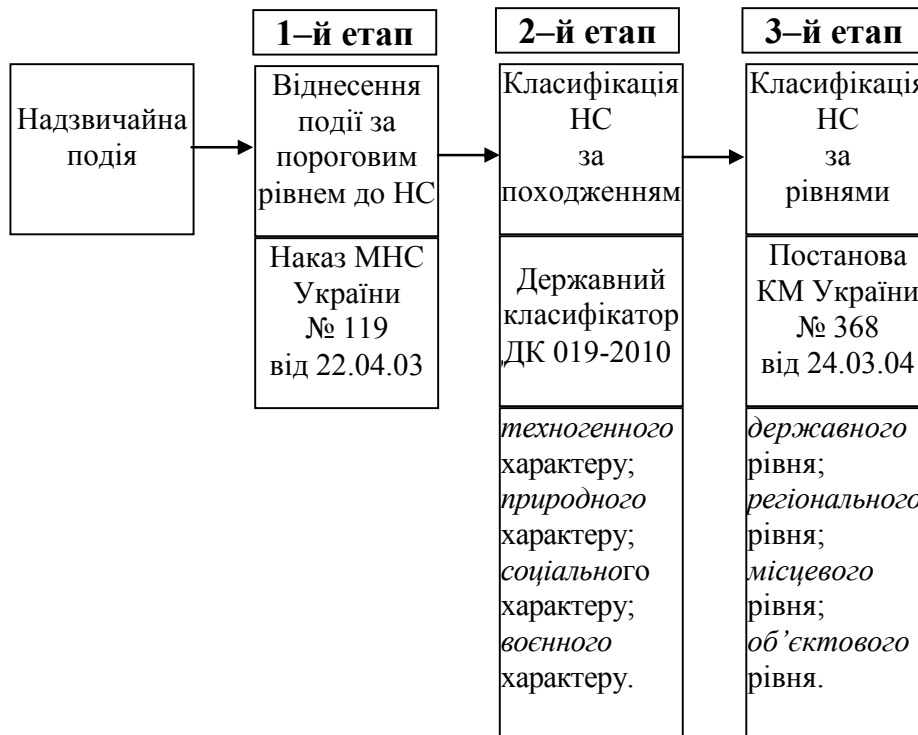

Рисунок 1.1 – Алгоритм класифікації надзвичайних ситуацій

Якщо схематично розглянути сукупність усіх надзвичайних подій у вигляді трикутника, то надзвичайні ситуації займають його верхню частину, як це зображено на рисунку 1.2.

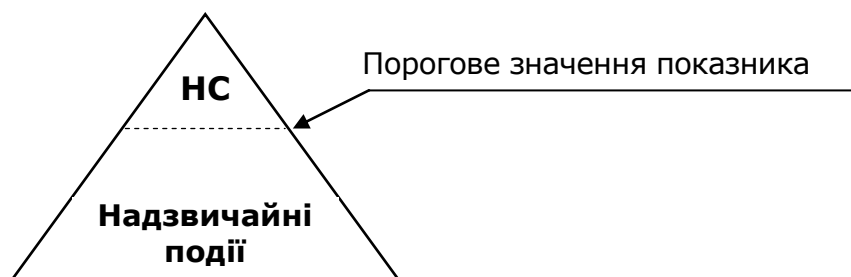

Рисунок 1.2 – Схема переходу надзвичайної події до НС

2-й етап. Класифікація надзвичайних ситуацій за походженням. Якщо надзвичайну подію на першому етапі віднесено до НС, то вона в залежності від

причин походження класифікується з використанням Державного класифікатору надзвичайних ситуацій ДК 019-2010.

За формою викладу ДК 019-2010 складається з блоку ідентифікації та блоку назв класифікаційних угруповань. Блок ідентифікації має ієрархічну систему класифікації з трьома рівнями класифікації: клас, підклас і група та цифровим кодом довжиною 5 розрядів (рис. 1.3). У класифікаторі прийнято метод послідовного кодування..

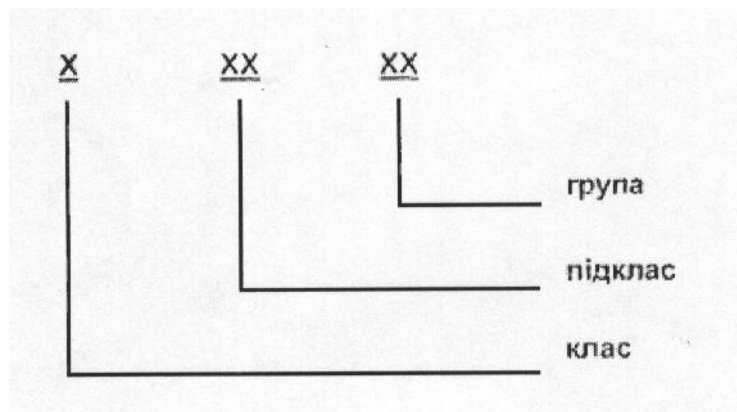

Рисунок 1.3 – Загальна структура кодового позначення НС

Кодування НС на нижчому класифікаційному рівні – «група» здійснюється за фасетною схемою, в якій вони структуровані, оскільки оперативні зміни об'єктів класифікації відбуваються на цьому рівні.

Слід зазначити, що об'єктами класифікації можуть бути лише надзвичайні ситуації, які поділяються на НС техногенного, природного, соціального та воєнного характеру.

Надзвичайна ситуація техногенного характеру – порушення нормальних умов життя та діяльності людей на окремій території чи об'єкті на ній або на водному об'єкті унаслідок транспортної аварії (катастрофи), пожежі, вибуху, аварії з викиданням (загрозою викидання) небезпечних хімічних, радіоактивних і біологічно небезпечних речовин, раптового руйнування споруд; аварії в електроенергетичних системах, системах життєзабезпечення, системах телекомунікацій, на очисних спорудах, у системах нафтогазового промислового комплексу, гідродинамічних аварій тощо.

Уражальні чинники джерел НС техногенного характеру класифікують за генезисом (походженням) та механізмом впливу.

Уражальні чинники джерел НС техногенного характеру за генезисом розділяють на фактори: прямої дії або первинні; побічної дії або вторинні.

Первинні уражальні чинники безпосередньо викликаються виникненням джерела НС техногенного характеру.

Уражальні чинники джерел НС техногенного характеру за механізмом впливу розділяють на фактори: фізичного впливу та хімічного впливу.

До уражальних чинників фізичного впливу відносять:

- повітряну ударну хвилю;
- хвилю стиснення в ґрунті;

- сейсмовибухову хвилю;
- хвилю прориву гідротехнічних споруд;
- уламки та осколки;
- екстремальне нагрівання середовища;
- теплове випромінювання;
- іонізуюче випромінювання.

До уражальних чинників хімічної дії відносять токсичну дію небезпечних хімічних речовин.

Надзвичайна ситуація природного характеру – порушення нормальних умов життя та діяльності людей на окремій території чи об'єкті на ній або на водному об'єкті, пов'язане з небезпечним геофізичним, геологічним, метеорологічним або гідрологічним явищем, деградацією ґрунтів чи надр, пожежею у природних екологічних системах, зміною стану повітряного басейну, інфекційною захворюваністю та отруєнням людей, інфекційним захворюванням свійських тварин, масовою загибеллю диких тварин, ураженням сільськогосподарських рослин хворобами та шкідниками тощо.

Перелік уражальних чинників деяких джерел НС природного характеру та характер їх прояву наведено у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1 – Перелік вражаючих факторів деяких джерел НС природного характеру та характер їх прояву.

Джерело НС природного характеру	Найменування уражального чинника НС природного характеру	Характер дії, прояву уражального чинника джерела НС природного характеру
1. Небезпечні геологічні явища		
1.1 Землетрус	Сейсмічний	Сейсмічний удар Деформація гірничих порід
	Фізичний	Електромагнітне поле
1.2 Зсув	Динамічний.	Зміщення (рух) гірничих порід
1.3 Обвал	Гравітаційний	Струс земної поверхні
		Удар
1.4 Карстові провалля	Хімічний	Розчинення гірничих порід
	Гідродинамічний	Руйнування структури порід
	Гравітаційний	Зміщення (обвал) порід
2. Небезпечні гідрологічні явища		
2.1 Підтоплення	Гідростатичний	Підвищення рівня ґрунтових вод
	Гідродинамічний	Гідродинамічний тиск потоку ґрунтових вод
	Гідрохімічний	Забруднення (засолення) ґрунтів
2.2 Сель	Динамічний	Зміщення (рух) гірничих порід
	Гравітаційний	Удар
		Механічний тиск селевої маси
	Гідродинамічний	Гідродинамічний тиск селевого потоку
Аеродинамічний	Ударна хвиля	

Джерело НС природного характеру	Найменування уражального чинника НС природного характеру	Характер дії, прояву уражального чинника джерела НС природного характеру
2.3 Повінь	Гідродинамічний.	Потік води
2.4 Затор.	Гідродинамічний	Підйом рівня води.
3 Небезпечні метеорологічні явища		
3.1 Сильний вітер.	Аеродинамічний	Вітровий потік.
		Вітрове навантаження.
		Аеродинамічний тиск.
3.2 Злива	Гідродинамічний	Потік води..
		Затоплення території
3.3 Снігові замети	Гідродинамічний	Снігове навантаження
3.4 Ожеледь	Гравітаційний	Ожеледне навантаження
	Динамічний	Вібрація
3.5 Град	Динамічний	Удар
3.6 Сильний туман	Теплофізичний	Зниження видимості
3.7 Дуже сильний мороз	Тепловий	Охолодження ґрунту, повітря.
3.8 Гроза	Електрофізичний	Електричні розряди

Надзвичайна ситуація соціального характеру – порушення нормальних умов життя та діяльності людей на окремій території чи об'єкті на ній або на водному об'єкті, спричинене протиправними діями терористичного і антиконституційного спрямування, або пов'язане із зникненням (викраденням) зброї та небезпечних речовин, нещасними випадками з людьми тощо.

Надзвичайна ситуація воєнного характеру – порушення нормальних умов життя та діяльності людей на окремій території чи об'єкті на ній або на водному об'єкті, спричинене застосуванням звичайної зброї або зброї масового ураження, під час якого виникають вторинні чинники ураження населення, що її визначають в окремих нормативних документах. У класифікаторі НС воєнного характеру не подано в подробицях.

3-й етап. Класифікація надзвичайних ситуацій за рівнями. Постановою Кабінету Міністрів України від 24 березня 2004 року № 368 «Про затвердження Порядку класифікації надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру за їх рівнями» (далі – Порядок класифікації) встановлено чотири рівні надзвичайних ситуацій: державний, регіональний, місцевий та об'єктовий.

Для визначення рівня надзвичайної ситуації встановлюються такі критерії:

1) територіальне поширення та обсяги технічних і матеріальних ресурсів, що необхідні для ліквідації наслідків надзвичайної ситуації;

2) кількість людей, які внаслідок дії уражальних чинників джерела надзвичайної ситуації загинули або постраждали, або нормальні умови життєдіяльності яких порушено;

3) розмір збитків, завданих уражальними чинниками джерела надзвичайної ситуації, розраховується відповідно до Методики оцінки збитків від наслідків надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 15 лютого 2002 р. № 175.

Державного рівня визнається надзвичайна ситуація:

1) яка поширилась або може поширитися на територію інших держав;

2) яка поширилась на територію двох чи більше регіонів України (Автономної Республіки Крим, областей, м. Києва та Севастополя), а для її ліквідації необхідні матеріальні і технічні ресурси в обсягах, що перевищують можливості цих регіонів, але не менш як 1 відсоток від обсягу видатків відповідних місцевих бюджетів (надзвичайна ситуація державного рівня за територіальним поширенням);

3) яка призвела до загибелі понад 10 осіб або внаслідок якої постраждало понад 300 осіб (постраждали - особи, яким внаслідок дії уражальних чинників джерела надзвичайної ситуації завдано тілесне ушкодження або які захворіли, що призвело до втрати працездатності, засвідченої в установленому порядку) чи було порушено нормальні умови життєдіяльності понад 50 тис. осіб на тривалий час (більш як на 3 доби);

4) внаслідок якої загинуло понад 5 осіб або постраждало понад 100 осіб, чи було порушено нормальні умови життєдіяльності понад 10 тис. осіб на тривалий час (більш як на 3 доби), а збитки (оцінені в установленому законодавством порядку), спричинені надзвичайною ситуацією, перевищили 25 тис. мінімальних розмірів (на час виникнення надзвичайної ситуації) заробітної плати;

5) збитки від якої перевищили 150 тис. мінімальних розмірів заробітної плати;

6) яка в інших випадках, передбачених актами законодавства, за своїми ознаками визнається як надзвичайна ситуація державного рівня.

Регіонального рівня визнається надзвичайна ситуація:

1) яка поширилась на територію двох чи більше районів (міст обласного значення) Автономної Республіки Крим, областей, а для її ліквідації необхідні матеріальні і технічні ресурси в обсягах, що перевищують можливості цих районів, але не менш як 1 відсоток обсягу видатків відповідних місцевих бюджетів (надзвичайна ситуація регіонального рівня за територіальним поширенням);

2) яка призвела до загибелі від 3 до 5 осіб або внаслідок якої постраждало від 50 до 100 осіб, чи було порушено нормальні умови життєдіяльності від 1 тис. до 10 тис. осіб на тривалий час (більш як на 3 доби), а збитки перевищили 5 тис. мінімальних розмірів заробітної плати;

3) збитки від якої перевищили 15 тис. мінімальних розмірів заробітної плати.

Місцевого рівня визнається надзвичайна ситуація:

1) яка вийшла за межі території потенційно небезпечного об'єкта, загрожує доквітлю, сусіднім населеним пунктам, інженерним спорудам, а для її

ліквідації необхідні матеріальні і технічні ресурси в обсягах, що перевищують власні можливості потенційно небезпечного об'єкта;

2) внаслідок якої загинуло 1-2 особи або постраждало від 20 до 50 осіб, чи було порушено нормальні умови життєдіяльності від 100 до 1000 осіб на тривалий час (більш як на 3 доби), а збитки перевищили 0,5 тис. мінімальних розмірів заробітної плати;

3) збитки від якої перевищили 2 тис. мінімальних розмірів заробітної плати.

Об'єктового рівня визнається надзвичайна ситуація, яка не підпадає під названі вище визначення.

У таблиці 1.2 зведено порогові значення критерії рівнів надзвичайних ситуацій.

Надзвичайна ситуація відноситься до певного рівня за умови відповідності її хоча б одному із значень наведених критеріїв.

Слід враховувати: якщо внаслідок надзвичайної ситуації для відповідних порогових значень рівнів людських втрат або кількості осіб, які постраждали чи зазнали порушення нормальних умов життєдіяльності, обсяг збитків не досягає встановлених значень, рівень надзвичайної ситуації приймається на ступінь менше, а для дорожньо-транспортних пригод – на два ступеня менше.

Таблиця 1.2 – Таблиця для визначення рівнів надзвичайних ситуацій за пороговими значеннями критеріїв надзвичайних ситуацій при класифікації за рівнями

Рівень НС	Загинуло, осіб	Постраждало, осіб	Порушено умови житт-сті (> 3 доби), осіб	Збитки, мрзп
ДЕРЖАВНИЙ	> 10	> 300	> 50 000	> 150 000
	> 5*	> 100*	> 10 000*	> 25 000
	НС поширилась або може поширитися на територію інших держав			
	НС поширилась на територію 2-х та більше регіонів, а для її ліквідації необхідні ресурси в обсягах, що перевищують можливості цих регіонів, але не менше 1% видатків їх бюджетів			
РЕГІОНАЛЬНИЙ	Збитки склали 15 001 – 150 000 мрзп			
	3-5*	50-100*	1 000 – 10 000*	> 5 000
МІСЦЕВИЙ	НС поширилась на територію 2-х та більше районів, а для її ліквідації необхідні ресурси в обсягах, що перевищують можливості цих регіонів, але не менше 1% видатків їх бюджетів			
	Збитки склали 2 001 – 15 000 мрзп			
	1-2*	20-49*	100- 999*	> 500
ОБ'ЄКТОВИЙ	НС поширилась за територію ПНО, загрожує довкіллю, спорудам, а для її ліквідації необхідні ресурси в обсягах, що перевищують можливості цього об'єкта			
ОБ'ЄКТОВИЙ	Критерії НС не досягають зазначених показників			

* Критерії обов'язково розглядаються з урахуванням збитків.

1.2 Моніторинг надзвичайних ситуацій

Моніторинг і прогнозування НС здійснюється шляхом безперервного спостереження за станом техногенної та природної обстановки, прогнозування ймовірності виникнення НС та масштабів їх розвитку з метою прийняття ефективних управлінських рішень щодо запобігання і організації ліквідації НС.

Об'єктами спостережень під час здійснення моніторингу і прогнозування НС є небезпечні чинники та явища, а також процеси, що характеризуються фізичною, хімічною, біологічною чи іншою дією (впливом), перевищенням нормативних показників і створюють загрозу життю та/або здоров'ю людини (далі – джерела НС).

Система моніторингу і прогнозування НС складається із сукупності систем спостереження, аналізу та оцінки стану джерел НС та створюється з метою розроблення та реалізації заходів із запобігання та ліквідації НС, мінімізації їх соціально-економічних і екологічних наслідків.

Основними завданнями системи моніторингу і прогнозування НС є:

- безперервне спостереження, збирання, оброблення та аналіз інформації про джерела НС;
- створення інформаційної бази даних про джерела НС та програмно-моделюючих комплексів прогнозування та оцінки наслідків окремих видів НС;
- прогнозування ймовірного виникнення та розвитку НС, а також розроблення переліку необхідних заходів щодо їх запобігання;
- забезпечення центральних органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування інформацією про виникнення (загрозу виникнення) НС.

Система моніторингу і прогнозування НС функціонує на *державному, регіональному, місцевому та об'єктовому* рівнях в межах Єдиної державної системи цивільного захисту.

До складу системи моніторингу і прогнозування НС на державному та регіональному рівнях входять:

- центри управління в надзвичайних ситуаціях, на які покладаються завдання з моніторингу і прогнозування НС;
- мережі моніторингу, лабораторного контролю і прогнозування.

Місцевий та об'єктовий рівні включають лише мережу моніторингу, лабораторного контролю і прогнозування.

Суб'єктами моніторингу і прогнозування НС на державному рівні є заінтересовані центральні органи виконавчої влади, які здійснюють спостереження за джерелами НС в межах своїх повноважень, зокрема:

- аварії на транспорті із небезпечними вантажами – Мінінфраструктури, Міненерговугілля, МВС, Міноборони, ДСНС, Укрморрічінспекція, Укртрансінспекція;
- аварії, пов'язані з викидом (загрозою викиду) небезпечних хімічних речовин на промислових об'єктах – Міненерговугілля, Мінпромполітики,

Мінагрополітики, Мінрегіон, Мінприроди, Міноборони, ДСНС України, ДКА, Держсанепідслужба, Держгірпромнагляд, Держекоінспекція;

– аварії, пов'язані з викидом (загрозою викиду) радіоактивних речовин та забрудненням навколишнього середовища – Міненерговугілля, Мінприроди, Міноборони, ДСНС, Держсанепідслужба, Держатомрегулювання, ДАЗВ, ДКА, Держекоінспекція;

– пожежі та вибухи на потенційно небезпечних об'єктах – Міненерговугілля, Мінагрополітики, Мінпромполітики, Міноборони, Держгірпромнагляд, ДСНС України;

– аварії в електроенергетичних системах – Міненерговугілля, Держенергоефективності, ДСНС;

– аварії в системах життєзабезпечення – Мінрегіон, Мінагрополітики, Міненерговугілля, МОЗ, ДСНС;

– аварії на очисних спорудах – Мінрегіон, Мінагрополітики, Мінприроди, ДСНС, Держсанепідслужба, Держводагентство, Держекоінспекція;

– гідродинамічні аварії – Міненерговугілля, Мінрегіон, ДСНС, Держводагентство;

– небезпечні та стихійні гідрологічні явища – Мінприроди, Держводагентство, ДСНС;

– небезпечні геологічні явища – Міноборони, Мінприроди, Мінприроди, Міненерговугілля, Держгеонадра, ДКА, ДСНС;

– небезпечні та стихійні метеорологічні явища – Мінагрополітики, Мінприроди, ДСНС;

– пожежі у природних екосистемах – Мінагрополітики, Міноборони, Мінприроди, Держлісагентство, ДСНС, Держекоінспекція;

– інфекційна захворюваність людей та епідемії – МОЗ, Держсанепідслужба, ДСНС;

– епізоотії – МОЗ, Мінагрополітики, Держветфітослужба, ДСНС;

– ураження сільськогосподарських рослин і лісових масивів хворобами та шкідниками та епіфітотії – Мінагрополітики, Міноборони, Мінприроди, Держветфітослужба, Держлісагентство, ДСНС.

На державному рівні координацію функціонування системи моніторингу та прогнозування НС здійснює ДСНС. Функції зі збирання, оброблення, узагальнення та аналізу інформації про НС за результатами моніторингу та прогнозування їх розвитку покладаються на державний центр управління в надзвичайних ситуаціях.

До суб'єктів моніторингу, лабораторного контролю і прогнозування на державному рівні також входять відповідні науково-дослідні установи НАН, галузевих академій наук та відомчі науково-дослідні установи.

Суб'єкти моніторингу і прогнозування НС на регіональному, місцевому та об'єктовому рівнях визначаються Радою міністрів Автономної Республіки Крим, відповідними місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування, суб'єктами господарювання, які оснащені

необхідними засобами зв'язку, оповіщення, збирання, аналізу і передачі інформації та здійснюють спостереження за джерелами НС в межах своїх повноважень.

На регіональному, місцевому та об'єктовому рівнях координацію функціонування системи моніторингу та прогнозування НС здійснюють територіальні органи ДСНС. Функції зі збирання, оброблення, узагальнення та аналізу інформації про НС за результатами моніторингу та прогнозування їх розвитку покладаються на відповідні центри управління в надзвичайних ситуаціях.

Центральні органи виконавчої влади, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування, що беруть участь у моніторингу і прогнозуванні НС, визначають за погодженням з ДСНС та її територіальним органами перелік оперативно-чергових, чергових або диспетчерських служб, лабораторій, центрів, відділів, станцій, інспекцій та постів, що беруть участь у моніторингу та прогнозуванні НС.

Суб'єкти господарювання незалежно від їх підпорядкування і форм власності, діяльність яких призводить чи може призвести до виникнення або загрози виникнення НС, зобов'язані здійснювати контроль за виробничими процесами та станом промислових зон, збирати, зберігати та безоплатно надавати дані і/або узагальнену інформацію для її комплексного оброблення суб'єктам моніторингу на їх запити.

Аналіз і узагальнення інформації про стан об'єктів моніторингу здійснюються органами виконавчої влади та суб'єктами господарювання, що провадять моніторинг і прогнозування НС, відповідно до відомчих нормативних актів та методик.

Узагальнена інформація надходить до центрів управління в надзвичайних ситуаціях відповідного рівня з метою розроблення обґрунтованих рекомендацій для прийняття ефективних управлінських рішень щодо запобігання виникненню НС.

Зміст інформації, необхідної для функціонування системи моніторингу і прогнозування НС, строки та порядок її надання визначаються ДСНС.

Система моніторингу та прогнозування НС ґрунтується на використанні існуючих організаційних структур суб'єктів системи моніторингу і прогнозування НС.

Центральні органи виконавчої влади, що є суб'єктами моніторингу та прогнозування НС, погоджують з ДСНС розроблені ними проекти нормативно-правових актів з питань проведення моніторингу і прогнозування НС.

Система моніторингу і прогнозування НС в частині обміну інформацією взаємодіє із системами моніторингу довкілля, соціально-гігієнічного моніторингу, сейсмічного моніторингу, що створені та функціонують в інших центральних органах виконавчої влади.

Обмін даними моніторингу між органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, суб'єктами господарювання, що беруть участь у його проведенні, здійснюється на безоплатній основі.

Органи державної влади, юридичні особи та громадяни України мають право безкоштовно отримувати від ДСНС, інших центральних органів виконавчої влади, що беруть участь у моніторингу і прогнозуванні НС, інформацію системи моніторингу і прогнозування НС.

Обмін інформацією системи моніторингу і прогнозування НС з уповноваженими органами інших країн і міжнародними організаціями здійснюється відповідно до чинного законодавства України, а також згідно із міжнародними договорами.

1.3 Розрахунково-аналітичні групи та пости радіаційного і хімічного спостереження

З метою організації та здійснення заходів щодо радіаційного і хімічного спостереження в Автономній Республіці Крим, областях, мм. Києві та Севастополі, підготовки пропозицій щодо захисту населення при загрозі та виникненні НС, пов'язаних з викидом (виливом) у довкілля небезпечних хімічних та радіоактивних речовин організується робота розрахунково-аналітичних груп (РАГ) та постів радіаційного і хімічного спостереження (ПРХС). Організація роботи РАГ і ПРХС здійснюється відповідно до Методичних рекомендацій щодо організації роботи розрахунково-аналітичної групи та Методичних рекомендацій щодо організації роботи поста радіаційного та хімічного спостереження, затверджених наказом МНС України від 11.08.2010 р. № 649.

1.3.1 Організація роботи та завдання розрахунково-аналітичних груп

Розрахунково-аналітична група – це позаштатне спеціалізоване формування, призначене для збирання, узагальнення та оцінки інформації про стан радіаційної і хімічної обстановки, проведення розрахунків та підготовки пропозицій щодо захисту населення при загрозі та виникненні НС, пов'язаних з викидом (виливом) у довкілля небезпечних хімічних та радіоактивних речовин.

Розрахунково-аналітичні групи створюються за рішеннями місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування для роботи в центрах управління в надзвичайних ситуаціях Автономної Республіки Крим, областей, районів, міст і районів у містах. За РАГ районів, міст і районів у містах завчасно закріплюються відповідні диспетчерські служби та пости радіаційного і хімічного спостереження.

У своїй діяльності РАГ керується законодавчими та нормативно-правовими актами у сфері цивільного захисту, розпорядженнями відповідного місцевого органу виконавчої влади або органу місцевого самоврядування та Положенням про РАГ.

Діяльність РАГ забезпечується засобами зв'язку, обчислювальною технікою, картами, відповідними методиками з оцінки радіаційної та хімічної обстановки, формами звітних документів, канцелярським приладдям тощо за

рахунок місцевого органу виконавчої влади або органу місцевого самоврядування, за рішенням якого ця група створена.

Основними завданнями РАГ є:

– прогнозування можливої радіаційної і хімічної обстановки при аваріях на радіаційно та хімічно небезпечних об'єктах;

– визначення можливих втрат населення при радіаційних та хімічних аваріях;

– отримання даних про метеорологічну обстановку від підрозділів гідрометеослужби;

– збір та узагальнення інформації про фактичну радіаційну і хімічну обстановку, отриману від постів радіаційного і хімічного спостереження (далі - ПРХС) та диспетчерських служб (далі – ДС);

– оцінка радіаційної і хімічної обстановки та підготовка пропозицій щодо захисту населення при загрозі та виникненні НС, пов'язаної з викидом (виливом) у довкілля небезпечних хімічних та радіоактивних речовин;

– ведення карти прогнозованої та фактичної радіаційної і хімічної обстановки;

– підготовка донесень та ведення звітних документів про фактичну радіаційну і хімічну обстановку.

РАГ безпосередньо підпорядковуються структурному підрозділу з питань НС відповідного місцевого органу виконавчої влади або органу місцевого самоврядування та взаємодіє з організаціями та закладами державної системи моніторингу, зокрема санітарно-епідеміологічними станціями, підрозділами гідрометеорологічної служби та лабораторіями.

1.3.2 Організація роботи та завдання постів радіаційного і хімічного спостереження

Пост радіаційного і хімічного спостереження – це позаштатне спеціалізоване формування, призначене для здійснення періодичного або постійного радіаційного та хімічного спостереження відповідно до встановлених завдань та регламенту.

Пости радіаційного і хімічного спостереження створюються за рішеннями Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій та за наказами керівників державних підприємств, установ і організацій. Усі ПРХС мають єдину нумерацію в межах територій Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя.

Забезпечення ПРХС приладами радіаційної та хімічної розвідки, метеокомплектom, комплектom знаків огороження, засобами індивідуального захисту та засобами зв'язку здійснюється за рахунок підприємств, установ та організацій, на базі яких вони створені.

Для виконання окремих завдань ПРХС за рахунок суб'єкта, який їх залучає, можуть оснащуватися автомобілями, у тому числі спеціально обладнаними.

Основними завданнями ПРХС є:

- своєчасне виявлення радіоактивного та хімічного забруднення території у межах зони відповідальності поста;
- подання сигналів "радіаційна небезпека", "хімічна тривога";
- інформування керівника об'єкта та розрахунково-аналітичної групи про радіоактивне та хімічне забруднення території у зоні відповідальності поста;
- позначення межі зони радіоактивного та хімічного забруднення на місцевості;
- контроль за зміною потужності дози іонізуючого випромінювання та концентрацією небезпечних хімічних речовин у межах зони відповідальності поста;
- відбір проб ґрунту, води, забруднених радіоактивними та небезпечними хімічними речовинами, та відправка їх у лабораторію;
- спостереження за метеорологічною обстановкою.

До звітних документів ПРХС належать:

- журнал радіаційного та хімічного спостереження;
- копії повідомлень про факт забруднення довкілля небезпечними хімічними та радіоактивними речовинами від ПРХС і ДС.

1.4 Урядова інформаційно-аналітична система з питань надзвичайних ситуацій

Урядова інформаційно-аналітична система (УІАС НС) створена Постановою Кабінету Міністрів України від 7.04.1995 р. Її метою є вдосконалення заходів, що здійснюються органами виконавчої влади у галузі техногенно-екологічної безпеки, запобігання надзвичайним ситуаціям.

УІАС НС вирішує завдання обробки, аналізу та надання керівництву органів виконавчої влади повної та достовірної інформації щодо НС при ліквідації їх наслідків, а також прогнозування та моделювання виникнення та розвитку НС.

Основними завданнями УІАС НС є:

– поліпшення організації державного управління надзвичайними ситуаціями, а саме:

1) своєчасне забезпечення Уряду достовірною інформацією, необхідною для підготовки рішень Кабінету Міністрів України з питань запобігання, пом'якшення, локалізації та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, а також створення умов для оперативного координування ним дій органів державної виконавчої влади у разі виникнення НС;

2) об'єднання і вдосконалення існуючих відомчих систем щодо запобігання та ліквідації наслідків НС;

3) проведення регулярного системного аналізу найважливіших подій, їх чинників та наслідків, а також багатомірної інтегрованої оцінки факторів і умов, що впливають на розвиток НС;

4) створення і впровадження нових технологій контролю за об'єктами підвищеного ризику з урахуванням їх взаємозв'язку, впливу

гідрометеорологічних умов та стихійного лиха, суб'єктивних та інших факторів;

5) розроблення і впровадження територіальної системи моделювання техногенно-екологічного та епідеміологічного навантаження на відповідну територію та зменшення невиправданого паралелізму у діях і програмах щодо НС;

6) систематизація існуючих розробок у галузі НС;

7) координація робіт у рамках державного моніторингу, пов'язаних із застосуванням єдиної нормативної та довідкової документації;

– створення і впровадження на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях геоінформаційних систем для прогнозного моделювання НС;

– розроблення та впровадження механізму для забезпечення надходження до Урядової інформаційно-аналітичної системи необхідних даних від міністерств та інших центральних органів державної виконавчої влади.

УІАС НС призначена для інформаційно-аналітичної підтримки процесів підготовки, прийняття та контролю управлінських рішень стосовно НС (НС).

За допомогою УІАС НС вирішуються наступні завдання:

– інформування та моніторинг;

– аналіз та прогнозування;

– планування заходів і підготовка рішень;

– контроль за виконанням рішень та заходів.

1.5 Ідентифікація і паспортизація потенційно небезпечних об'єктів

1.5.1 Ідентифікація потенційно небезпечних об'єктів

Ідентифікація потенційно небезпечних об'єктів (ПНО) здійснюється відповідно до Методики ідентифікації потенційно небезпечних об'єктів, затвердженої наказом МНС України від 23.02.2006 р. № 98 та зареєстрованої у Мін'юсті України 20.03.2006 за № 286/12160 (далі – Методика).

Потенційно небезпечний об'єкт – об'єкт, на якому можуть використовуватися або виготовляються, переробляються, зберігаються чи транспортуються небезпечні речовини, біологічні препарати, а також інші об'єкти, що за певних обставин можуть створити реальну загрозу виникнення аварії.

Ідентифікація ПНО полягає у виявленні на об'єктах господарської діяльності джерел та чинників небезпеки, які здатні за негативних обставин (аварія, стихійне лихо тощо) ініціювати виникнення НС, а також в оцінці максимального рівня можливих НС.

Ідентифікації підлягають усі об'єкти господарської діяльності, які розташовані на території України і перебувають у державній, колективній або приватній власності юридичних або фізичних осіб, а також інші об'єкти, визначені комісіями з питань ТЕБ та НС або відповідними центральними та місцевими органами виконавчої влади.

Ідентифікація ПНО здійснюється за територіальним та галузевим принципом. Відповідальність за проведення ідентифікації у визначені терміни покладається на відповідальних осіб ПНО.

Центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, територіальні та місцеві органи державного нагляду у сфері ЦЗ сприяють відповідальним особам ПНО в організації і проведенні ідентифікації ПНО у повному обсязі та контролюють додержання установлених вимог.

Об'єкт ідентифікується як ПНО за наявності у його складі хоча б одного джерела небезпеки, яке може спричинити НС об'єктового, місцевого, регіонального або державного рівнів.

За результатами ідентифікації ПНО складається Повідомлення про результати ідентифікації щодо визначення потенційної небезпеки, яке узгоджується з відповідним місцевим органом державного нагляду у сфері ЦЗ. Один примірник Повідомлення про результати ідентифікації щодо визначення потенційної небезпеки залишається на підприємстві, другий примірник надається місцевому органу державного нагляду у сфері ЦЗ для організації обліку і планових перевірок ПНО.

Місцеві органи державного нагляду у сфері ЦЗ на основі отриманих Повідомлень про результати ідентифікації щодо визначення потенційної небезпеки складають та щороку уточнюють переліки потенційно небезпечних об'єктів і до 1 жовтня подають їх до відповідного територіального органу державного нагляду у сфері ЦЗ.

Процедура ідентифікації здійснюється за такими етапами:

- вибір кодів НС, виникнення яких можливе на об'єкті господарської діяльності, згідно з Класифікацією надзвичайних ситуацій, наведеною у Державному класифікаторі надзвичайних ситуацій ДК 019:2010;

- аналіз показників ознак НС, вибраних на попередньому етапі, та визначення їх порогових значень з використанням Класифікаційних ознак надзвичайних ситуацій, затверджених наказом МНС України від 22 квітня 2003 року № 119 та зареєстрованих в Мін'юсті України 29.07.2003 за № 656/7977;

- виявлення за результатами аналізу джерел небезпеки, які при певних умовах (аварії, порушення режиму експлуатації, виникнення природних небезпечних явищ тощо) можуть стати причиною виникнення НС (для цього використовується Перелік основних джерел небезпеки, які притаманні потенційно небезпечним об'єктам, наведений у додатку 2 Методики);

- визначення видів небезпеки для кожного з виявлених джерел небезпеки;

- визначення переліку небезпечних речовин, що використовуються на об'єкті господарської діяльності, їх кількості та класу небезпеки за допомогою нормативних документів у сфері визначення небезпечних речовин;

- оцінка на підставі отриманих даних зони поширення НС, які можуть ініціювати кожне з виявлених джерел небезпеки за допомогою Методики прогнозування наслідків вилу (викиду) небезпечних хімічних речовин при аваріях на промислових об'єктах і транспорті, затвердженої наказом МНС

України, Мінагрополітики України, Мінекономіки України, Мінекоресурсів України від 27.03.2001 № 73/82/64/122 та зареєстрованої у Мін'юсті України 10.04.2001 за № 326/5517, а також Положення щодо розробки планів локалізації та ліквідації аварійних ситуацій і аварій, затвердженого наказом Комітету по нагляду за охороною праці від 17.06.99 № 112 та зареєстрованого в Мін'юсті 30.06.99 за № 424/3717;

– оцінка можливих наслідків НС для кожного з джерел небезпеки (кількість загиблих, постраждалих, тих, яким порушено умови життєдіяльності, матеріальні збитки) з використанням Методики оцінки збитків від наслідків надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 15 лютого 2002 року № 175 (із змінами);

– встановлення максимально можливих рівнів НС для кожного з джерел небезпеки згідно з Класифікацією надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру за їх рівнями, наведеною у додатку 4 Методики;

– визначення державних (галузевих) реєстрів (кадастрів), в яких зареєстровано або необхідно зареєструвати об'єкт господарської діяльності з використанням Переліку затверджених державних (галузевих) реєстрів України для обліку небезпечних об'єктів, наведеного у додатку 5 Методики;

– визначення відповідності об'єкта діючим нормативно-правовим актам у сфері визначення небезпечних об'єктів, наведеним у пунктах 14 та 15 Методики.

Для виявлення на об'єкті джерел небезпеки використовують Перелік основних джерел небезпеки, які притаманні потенційно небезпечним об'єктам (додаток 2 Методики), складений з урахуванням:

– постанови Кабінету Міністрів України від 11 липня 2002 року № 956 «Про ідентифікацію та декларування безпеки об'єктів підвищеної небезпеки» (із змінами);

– Переліку об'єктів, машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки, визначеного постановою Кабінету Міністрів України від 15 жовтня 2003 року № 1631 (із змінами).

У процесі ідентифікації використовують:

Перелік видів діяльності та об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 27 липня 1995 року № 554 (із змінами);

Перелік особливо небезпечних підприємств, припинення діяльності яких потребує проведення спеціальних заходів щодо запобігання заподіянню шкоди життю та здоров'ю громадян, майну, спорудам, навколишньому природному середовищу, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 6 травня 2000 року № 765 (із змінами);

Перелік об'єктів та окремих територій, які підлягають постійному та обов'язковому на договірній основі обслуговуванню державними аварійно-рятувальними службами, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 4 серпня 2000 року № 1214 (із змінами).

Для встановлення рівня можливих НС необхідно визначити такі показники:

- територіальне поширення імовірних НС;
- кількість осіб, що можуть постраждати від впливу наслідків можливих НС;
- кількість осіб, яким можуть бути порушені умови життєдіяльності у результаті можливої аварії на об'єкті;
- збитки від наслідків можливих НС.

Об'єкт господарської діяльності визнається потенційно небезпечним за умови наявності у його складі хоча б одного джерела небезпеки, здатного ініціювати НС місцевого, регіонального або державного рівнів.

Об'єкти, які підпадають під дію нормативно-правових актів, зазначених у пунктах 14 та 15 Методики, належать до потенційно небезпечних незалежно від рівнів НС, які можуть ініціювати виявлені джерела небезпеки.

Об'єкт господарської діяльності, який за результатами ідентифікації не підпадає під вищезазначені вимоги, не визнається ПНО.

При наявності на об'єкті господарської діяльності більше трьох джерел небезпеки у пункті 4 Повідомлення наводять дані про три джерела небезпеки, які можуть ініціювати НС з максимальним рівнем, та загальну кількість джерел небезпеки.

Приклади ідентифікації об'єктів господарської діяльності наведені у додатку 6 Методики.

Об'єкти господарської діяльності, які за результатами ідентифікації визнані потенційно небезпечними, підлягають обліку територіальними і місцевими органами державного нагляду у сфері цивільного захисту.

Позачергова ідентифікація провадиться у таких випадках:

- поява у складі об'єкта господарської діяльності, якого за результатами останньої ідентифікації щодо потенційної небезпеки не визнано як ПНО, хоча б одного джерела небезпеки, яке може стати причиною НС державного, регіонального або місцевого рівнів;
- ліквідація на об'єкті господарської діяльності усіх джерел небезпеки, наявність яких обумовила віднесення його до категорії ПНО.

За результатами позачергової ідентифікації оформлюється Повідомлення, яке вступає в дію замість Повідомлення, наданого місцевим органам державного нагляду у сфері цивільного захисту за результатами попередньої ідентифікації.

Об'єкти господарської діяльності, дані про які занесені до Реєстру, підлягають ідентифікації тільки за умови ліквідації усіх джерел небезпеки, що входили до їх складу. Результати ідентифікації використовуються для виключення з Реєстру об'єктів, які стали безпечними.

1.5.2 Паспортизація потенційно небезпечних об'єктів

Паспортизація ПНО здійснюється відповідно до Положення про паспортизацію потенційно небезпечних об'єктів, затвердженого наказом МНС України від 18.12.2000 року № 338 та зареєстрованого в Мін'юсті України

24.01.2001 за № 62/5253 (далі – Положення). Розглянемо основні терміни з питань паспортизації ПНО.

Паспортизація потенційно небезпечного об'єкта – процедура підготовки і надання паспорта потенційно небезпечного об'єкта;

державний реєстр потенційно небезпечних об'єктів – автоматизована інформаційно-довідкова система обліку та обробки інформації щодо потенційно небезпечних об'єктів;

паспорт потенційно небезпечного об'єкта – документ визначеної форми, який містить структуровані дані про окремий потенційно небезпечний об'єкт;

джерело небезпеки – технологічний об'єкт (устаткування, агрегат тощо), який за певних обставин (аварія, порушення технологічного регламенту тощо) може спричинити надзвичайну ситуацію;

чинники небезпеки – внутрішні (наявність небезпечних речовин, застосування небезпечних технологічних процесів, незадовільний стан будівель і обладнання, порушення умов безпечної експлуатації тощо) та зовнішні (особливості місцезнаходження небезпечних об'єктів, несприятливі природні умови тощо) фактори, які можуть безпосередньо спричинити виникнення НС на об'єкті або негативно вплинути на її розвиток.

Паспортизація ПНО здійснюється відповідно до переліків потенційно небезпечних об'єктів, затверджених комісіями з питань ТЕБ та НС, які складаються на підставі результатів ідентифікації ПНО.

Перелік потенційно небезпечних об'єктів складається і подається на машинному та паперовому носіях.

Територіальний орган державного нагляду у сфері ЦЗ формує перелік потенційно небезпечних об'єктів окремої області (регіону) і щороку до 1 листопада подає його на затвердження до відповідної комісії з питань ТЕБ та НС. Затверджені переліки потенційно небезпечних об'єктів направляються до Державного департаменту СФД та ДСНС України.

Галузеві переліки потенційно небезпечних об'єктів складають відповідні центральні органи виконавчої влади і щорічно до 1 грудня надають їх до Державного департаменту СФД та ДСНС України.

Територіальний орган державного нагляду у сфері ЦЗ щорічно до 1 січня надає на машинному та паперовому носіях затверджений регіональний перелік потенційно небезпечних об'єктів до Державного департаменту СФД для здійснення державного обліку ПНО, готує розпорядчий документ щодо проведення паспортизації ПНО, а також організовує контроль за станом паспортизації ПНО.

Відповідальна особа ПНО у тридцятиденний термін після отримання акта (розпорядчого документа) територіального органу державного нагляду у сфері ЦЗ або відповідного центрального органу виконавчої влади щодо проведення паспортизації ПНО подає до місцевого органу державного нагляду у сфері ЦЗ оформлений паспорт потенційно небезпечного об'єкта на машинному та паперовому носіях. Копія паспорта потенційно небезпечного об'єкта залучається до наглядової справи ПНО.

Форма паспорта потенційно небезпечного об'єкта повинна відповідати виду господарської діяльності окремого об'єкта (1НС – підприємство, 2НС – вугільна шахта, 3НС – гідротехнічний об'єкт, 4НС – кар'єр, 5НС – автозаправна станція, 6НС – сухопутний тунель, 7НС – міст, віадук, шляхопровід, 8НС – залізнична станція, 9НС – магістральний трубопровід, 9аНС – відгалуження від магістрального трубопроводу; 10НС – родовище нафти, газу, конденсату; 11НС – підземна станція метрополітену; 12НС – тунель метрополітену).

Форми паспортів потенційно небезпечних об'єктів розміщуються на офіційному сайті ДСНС України.

Паспорт потенційно небезпечного об'єкта заповнюється державною мовою з обов'язковою вказівкою повної офіційної і скороченої назв об'єкта, з додержанням вимог щодо чіткості заповнення та однозначного тлумачення наведеної інформації.

Заповнений у повному обсязі (усі графи) паспорт ПНО має бути завірений підписом керівника та печаткою.

Відповідальна особа ПНО, яка має декілька окремо розташованих ПНО, оформляє відповідну форму паспорта на кожний об'єкт з обов'язковою вказівкою на його фактичне місцезнаходження.

Паспорт ПНО підлягає переоформленню кожні п'ять років.

У разі будь-яких змін характеристик ПНО відповідальні особи ПНО зобов'язані у десятиденний термін скласти та надіслати до місцевих органів державного нагляду у сфері ЦЗ та Науково-дослідного, проектно-конструкторського та технологічного інституту мікрографії (далі – НДІ мікрографії) Повідомлення про зміни у паспорті потенційно небезпечного об'єкта (додаток 3 Положення).

Керівники ПНО згідно з чинним законодавством України несуть відповідальність за несвоєчасне подання паспорта потенційно небезпечного об'єкта, змін до нього, неповний обсяг інформації та подання недостовірної інформації.

Територіальні та місцеві органи державного нагляду у сфері ЦЗ згідно з чинним законодавством мають право здійснювати контроль щодо обсягу, достовірності та своєчасності наданої в паспорті потенційно небезпечного об'єкта інформації. У разі виявлення змін у стані ПНО порівняно з даними паспорта потенційно небезпечного об'єкта територіальні та місцеві органи державного нагляду у сфері ЦЗ зобов'язують адміністрацію ПНО пройти повторну ідентифікацію, оформити Повідомлення про зміни у паспорті потенційно небезпечного об'єкта або оновлений паспорт потенційно небезпечного об'єкта.

Територіальні та місцеві органи державного нагляду у сфері ЦЗ організовують збирання та щоквартальне надсилання отриманих паспортів потенційно небезпечних об'єктів на адресу НДІ мікрографії для подальшої їх обробки та внесення інформаційних даних до Державного реєстру ПНО.

У разі необхідності НДІ мікрографії має право розробляти окремі форми паспортів потенційно небезпечних об'єктів або вносити зміни до них.

ЛЕКЦІЯ 2. ПЛАНУВАННЯ ЗАХОДІВ З ПИТАНЬ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Питання для розгляду на лекції:

2.1 Управління надзвичайними ситуаціями.

2.2 Плануюча документація з питань цивільного захисту.

2.3 Практична підготовка та відпрацювання дій за планами реагування на надзвичайні ситуації, планами локалізації і ліквідації аварій (катастроф) під час підготовки та проведення спеціальних комплексних об'єктових навчань, тренувань.

2.1 Управління надзвичайними ситуаціями

Керівники об'єктів повинні передбачити управління надзвичайними ситуаціями. Для забезпечення безпеки людини в НС управління повинне включати здійснення 3-х стратегій:

- запобігання причин виникнення;
- запобігання самих НС;
- пом'якшення, максимальне ослаблення наслідків НС.

Стратегія запобігання причин виникнення НС передбачає недопущення таких дій чи процесів, які несуть загрозу населенню. Дана стратегія здійснюється або відмовою від будівництва небезпечних об'єктів, або знищенням чи перепрофілюванням виробництв – джерел підвищеної небезпеки.

Друга стратегія — запобігання самих НС – передбачає недопущення виходу небезпечного процесу з-під контролю шляхом використання надійних аварійних систем, сигналізації, автоматики й інших заходів з підвищення надійності і стійкості роботи підприємств, а також шляхом заходів превентивної евакуації тощо.

Третя стратегія — пом'якшення, максимальне ослаблення наслідків НС – передбачає орієнтацію на ослаблення, локалізацію наслідків НС. Ця стратегія має пріоритет у керуванні стихійними лихами і ситуаціями «комбінованого» типу.

У практиці управління найбільший ефект дає спільне використання всіх трьох стратегій, особливо при промислових аваріях. У НС, викликаних стихійними лихами, пріоритет надається другій і третій стратегіям. Для реалізації кожної зі стратегій управління необхідно розробляти і приймати комплекс превентивних та оперативних заходів.

Превентивні заходи:

- аналіз і встановлення зовнішніх та внутрішніх причин, які ведуть до НС;
- прогнозування осередків ураження, втрат і збитків на підприємстві;
- заходи з підвищення стійкості;
- обґрунтування сил і засобів для проведення рятувальних та інших невідкладних робіт;

- навчання формувань і робітників діям у НС;
- підготовка надійного командного пункту управління.

Оперативні заходи:

- оповіщення про НС;
- проведення всіх видів розвідки й оцінка обстановки;
- проведення екстрених захисних заходів (укриття в ЗС, евакуація, використання ЗІЗ);
- використання сил постійної готовності для локалізації НС;
- надання першої медичної допомоги;
- нарощування сил і засобів за рахунок залучення формувань підвищеної готовності;
- забезпечення життєдіяльності потерпілих;
- введення аварійно-відновлювальних робіт.

При виникненні НС організовується надзвичайне управління, яке складається з чотирьох стадій ліквідації її наслідків.

1. *Стадія вжиття екстрених заходів.* Мета – задіяти механізм надзвичайного управління і вчасно зреагувати на НС. Основні завдання початкової стадії: встановлення факту НС, попередня оцінка обстановки в зоні лиха і масштабів наслідків, мобілізація і визначення оперативних завдань органам надзвичайного управління, віддача розпоряджень на залучення мобільних сил пожежної охорони, швидкої медичної допомоги, охорони громадського порядку й інших служб для допомоги потерпілим, сприяння місцевим органам влади в організації рятувальних робіт і локалізації зони НС власними силами; інформування населення та вищестоящих органів управління про НС і вжиті заходи. Тривалість початкової стадії – 1-10 годин.

2. *Стадія оволодіння ситуацією й організації механізму надзвичайного управління у зоні НС.* Завдання: детально оцінити обстановку, терміново прийняти обґрунтоване рішення й уточнити план ліквідації наслідків НС; розрахувати необхідні сили і засоби, ресурси для всього комплексу робіт у зоні лиха, організувати чітку взаємодію всіх залучених сил і аварійних служб. Тривалість 2-ї стадії – від кількох годин до кількох діб.

3. *Основна і визначальна стадія.* Мета – перебороти надзвичайний характер ситуації: відновити безпеку населення в зоні НС, ліквідувати загрозу життю і здоров'ю всім потерпілим, створити мінімально необхідні умови для життєдіяльності населення, що залишилося. Завдання: розгортання в найкоротший термін рятувальних робіт на всіх постраждалих об'єктах зони НС, надання допомоги потерпілим для захисту їхнього життя, здоров'я і підтримка життєздатності в екстремальних умовах; евакуація потерпілих із зони НС та їх життєзабезпечення; термінове проведення аварійно-відновлювальних робіт на системах водо-, тепло-, газо-, електропостачання і зв'язку в зоні НС. Тривалість – кілька діб – кілька тижнів.

4. *Стадія відновлення,* тобто економічна, соціальна, культурна й екологічна реабілітація зони НС. Органи надзвичайного управління вичерпали свою роль і передають функції постійної дії місцевим органам управління.

Розробляється спеціальна програма з черговістю комплексу заходів для реабілітації зони НС.

2.2 Плануюча документація з питань цивільного захисту

В залежності від призначення та направленості всі плануючі документи з питань ЦЗ можна об'єднати в 3 основні групи:

1. Документи щодо створення та розвитку системи ЦЗ:

- наказ начальника цивільного захисту об'єкта про організацію ЦЗ;
- план розвитку та удосконалення системи ЦЗ об'єкта.

2. Документи щодо планування дій органів управління (ОУ) і сил ЦЗ:

– план ЦЗ підприємств, установ, організацій на особливий період (Наказ МНС від 16. 07. 09 р. № 494 (06.09.08 №721/дск)).

- план дій ОУ сил ЦЗ з попередження і ліквідації НС;

– план реагування на загрозу виникнення НС конкретного виду;

– план захисту виробничого персоналу ХНО та населення, яке потрапляє в зону зараження небезпечними хімічними речовинами;

– план локалізації та ліквідації аварійних ситуацій і аварій (Наказ Держнаглядохоронпраці від 17. 06. 99 р. № 112 (ДНАОП 0.00-4.33-99)).

3. Документи планування підготовки з ЦЗ:

– наказ начальника ЦЗ об'єкта за підсумками минулого року та завдання на новий навчальний рік з відповідними додатками.

2.2.1 План цивільного захисту

Вихідні дані для розробки плану:

- нормативно-правові документи;

– рішення та вказівки вищого керівного органу;

– характеристика об'єкта (території, споруд, будівель, в тому числі захисних);

– результати оцінки ризиків виникнення НС того чи іншого характеру, включаючи загрозу терористичних актів і можливі наслідки НС для об'єкта ;

– відомості про сили і засоби, які можуть залучатися до проведення робіт з попередження НС та її ліквідації.

План розробляється текстуально з додатками у вигляді таблиць, схем, розрахунків. Роботу з розробки Планів ЦЗ організовує голова комісії з НС під керівництвом начальника ЦЗ. До розробки документів плану ЦЗ залучаються керівний склад та фахівці об'єкта.

Розроблений план об'єкта підписується начальником штабу ЦЗ, узгоджується з начальником відділу з питань НС та ЦЗН району (міста) і затверджується начальником ЦЗ об'єкта.

План ЦЗ розробляється у три етапи.

1 етап – організаційно-підготовчий.

На цьому етапі проводиться підбір складу виконавців, збір, узагальнення та вивчення вихідних даних.

Починаючи планування ЦЗ необхідно:

- вивчити керівні та нормативні документи з ЦЗ;

– вивчити рішення та вказівки вищестоящих органів, зробити висновки з оцінки обстановки, яка може скластися при виникненні НС.

В директивних документах вищих органів передбачається порядок, послідовність і строки планування заходів ЦЗ, відповідальні посадові особи за виконання заходів, особливості захисту людей на об'єкті господарювання (ОГ), порядок навчання населення, підготовки формувань та інше.

Начальник ЦЗ району (міста) визначає кожному об'єкту:

- способи оповіщення населення і підтримання зв'язку;
- основні способи захисту населення і об'єкта;
- кількість формувань ЦЗ, що призначаються для роботи на об'єкті і для надання допомоги іншим об'єктам;
- основні заходи ЦЗ.

Показники, які готують і використовують при розробці плану:

- розташування об'єкта, розміри території (для сільського ОГ – площі орних і природних угідь);
- кількість працюючих на підприємстві, чисельність найбільшої працюючої зміни (НПЗ);
- характер виробництва;
- показники для планування евакозаходів (чисельність евакуйованих, можливості об'єкта з евакуації, номера ешелонів тощо);
- можливості об'єкта з виконання завдань ЦЗ і їх всебічному забезпеченню;
- наявність штучних вододжерел, їх стан і дебіт води, стан систем зв'язку та оповіщення, відомості по техніці, ЗІЗ, пекарням, їдальням;
- дані інженерних засобів захисту, їх стан та місткість;

Для сільськогосподарських ОГ:

- кількість ферм і тваринницьких приміщень, тварин по видам, запаси фуражу, продовольства, насіння, мінеральних добрив, отруйних хімікатів, захисних матеріалів і обов'язково треба знати стан польових доріг і шляхів.

2 етап – практична розробка і оформлення документів плану.

На цьому етапі проводиться попереднє узгодження дій з органами ЦЗ, відповідними територіальними підрозділами ДСНС, МВС, СБУ, військових підрозділів та частин, інших органів виконавчої влади та місцевого самоврядування.

При цьому узгоджуються наступні питання.

- порядок взаємного оповіщення і інформування про загрозу або виникнення НС;
- склад сил і засобів, які виділяються для сумісного проведення рятувальних та інших невідкладних робіт в осередках ураження;
- організація захисту та життєзабезпечення робітників та службовців, членів їх сімей і населення, яке проживає в зонах можливого ураження;
- порядок сумісного використання маршрутів, мостів, переправ;
- порядок охорони громадського порядку.

3 етап – узгодження, затвердження та доведення плану до виконавців.

Узгодження документів плану між собою, доопрацювання, узгодження з відділом НС та ЦЗН району (міста), затвердження начальником ЦЗ об'єкта та доведення його до виконавців.

На головних об'єктах плани розробляють з урахуванням взаємодії і постановки завдань всім об'єктам, що входять в об'єднання.

Крім цього плани розробляють і на кожному об'єкті.

В цехах і їм подібним плани ЦЗ не розробляють, там повинні бути виписки з плану ЦЗ об'єкта, а саме:

- порядок отримання ЗІЗ;
- склад і завдання формувань;
- схема оповіщення працюючого персоналу;
- розрахунок на проведення евакуаційних заходів.

Начальники служб розробляють плани забезпечення основних заходів ЦЗ.

Плани розробляються в 2-х примірниках, не брошуруються, що дає можливість одночасного використання розділів плану начальником ЦЗ, начальником штабу ЦЗ, начальниками служб. Щорічно, станом на 1 січня, план корегується (крім планів навчальних закладів, які корегуються станом на 1 жовтня) поточного року про що робиться відмітка на листку корегування. В тих випадках, коли змінилися вихідні дані, на основі яких розроблявся план, а також у випадку виникнення необхідності внесення змін за результатами комплексних об'єктових тренувань (КОН) або комплексних об'єктових тренувань (КОТ), корегування проводиться терміново. Всі плани розробляються як документи відкритого користування. Плани ЦЗ вводяться в дію у разі виникнення НС начальниками ЦЗ відповідно до встановленого порядку.

Вимоги до планів:

1. Реальність.

Забезпечується всебічним аналізом та оцінкою обстановки, яка може скластися на об'єкті, врахуванням специфіки місцевих умов а також часу необхідного для виконання запланованих заходів.

2. Цілеспрямованість.

Забезпечується визначенням головних завдань на яких необхідно зосередити основні зусилля.

Особливу увагу необхідно приділити вирішенню завдань, пов'язаних із забезпеченням:

- а) високого ступеню готовності органів управління;
- б) надійності захисту виробничого персоналу;
- в) стійкості системи оповіщення та зв'язку;
- г) створення сил для локалізації та ліквідації НС.

3. Конкретність.

Забезпечується визначенням характеру та об'ємів конкретних заходів та завдань, узгоджених між собою за цілями, місцю, часом, вибором способів виконання.

Крім того, в планах мають бути визначеними конкретні посадові особи, відповідальні за виконання заходів та здійснення контролю.

4. Точність.

Забезпечується розрахунками варіантів досягнення поставлених завдань по варіантах можливої обстановки та вибір з них оптимальних.

5. Гнучкість.

Забезпечується можливістю вносити необхідні уточнення та зміни в раніше намічені заходи у відповідності із мінливістю обстановки та умовами без перероблення плану в цілому.

6. Перспективність.

Полягає у передбаченні змін в обстановці і відповідного маневру силами та засобами для створення відповідного резерву. При розробці плану використовуються відповідні вихідні дані та довідкові матеріали. Не можна допускати шаблонів, схематизму, поверхневого та необґрунтованого підходу при плануванні.

2.2.2 Структура, зміст плану ЦЗ підприємств, установ і організацій на особливий період

План ЦЗ ОГ на особливий період визначає:

- обсяг;
- порядок організації;
- способи і строки здійснення заходів щодо виконання завдань ЦЗ в режимі функціонування в умовах особливого періоду.

Плани ЦЗ на особливий період розробляються підприємствами, установами і організаціями (ПУО) які продовжують роботу в особливий період.

Методичні рекомендації щодо розроблення планів цивільного захисту ПУО на особливий період затверджені Наказом МНС 16.07.09 р. № 494.

План ЦЗ на особливий період складається з:

- текстової частини;
- додатків (текстових, графічних, картографічних);
- формалізованих і довідкових документів.

Текстова частина складається з трьох розділів.

Розділ I. Обстановка, що може скластися на об'єкті внаслідок застосування засобів ураження та виникнення надзвичайних ситуацій в особливий період.

Зазначаються наступні дані:

- характеристика промислового потенціалу;
- перелік небезпечних об'єктів (процесів) із зазначеним кількості небезпечних речовин та зон можливого ураження;
- площа території, чисельність і щільність населення, що потрапляє у прогнозовані зони ураження в разі аварій;
- наявність та стан комунально-енергетичних мереж, матеріально-технічної бази, автономних джерел енергоживлення, систем оповіщення й зв'язку;
- імовірні об'єкти (споруди), проти яких можуть бути застосовані засоби ураження;
- зони імовірних руйнувань, можливого радіаційного, хімічного та бактеріологічного зараження (РХБЗ), пожеж, затоплення;

– результати прогнозного аналізу обстановки, яка може скластися на території об'єкта у разі застосування засобів ураження, зокрема щодо впливу вторинних факторів ураження: зони можливого РХБЗ, пожеж, затоплення.

– стан цивільного захисту об'єкта, а саме:

- 1) склад та стан систем управління, оповіщення та зв'язку (схеми);
- 2) склад сил ЦЗ об'єкта за специфікою призначення, укомплектованість особовим складом, технікою, оснащенням;
- 3) наявність, стан та місткість захисних споруд об'єкта;
- 4) структура та склад органів управління;
- 5) оцінка стану сил ЦЗ, зокрема їх готовності до дій за призначенням в особливий період;
- 6) можливий обсяг рятувальних та інших невідкладних робіт;
- 7) обсяги матеріального резерву на ліквідацію наслідків НС;
- 8) орієнтовні втрати персоналу та сил ЦЗ.

Висновок за результатами оцінки можливої обстановки і стану сил цивільного захисту об'єкта .

Розділ II. Заходи цивільного захисту в разі раптового нападу супротивника.

При цьому встановлюється:

1. Порядок організації оповіщення керівного складу об'єкта про загрозу раптового нападу супротивника.

2. Порядок здійснення основних заходів щодо захисту персоналу об'єкта.

Передбачається:

- спостереження за радіаційною та хімічною обстановкою;
- укриття персоналу підприємства в усіх наявних ЗС ЦЗ;
- видача ЗІЗ, приладів радіаційної та хімічної розвідки (РХР) і дозиметричного контролю (ДК) у пунктах управління (ПУ), у захисних спорудах ЦЗ і на робочих місцях;

– безаварійна зупинка виробництва, крім ділянок і цехів із безперервним циклом виробництва;

– здійснення дозиметричного і хімічного контролю;

– введення типових режимів радіаційного захисту;

– спеціальна обробка одягу, майна та транспорту;

– санітарна обробка працівників підприємства;

– світломаскування;

– евакуація згідно з планом евакуації.

3. Порядок організації та проведення рятувальних та інших невідкладних робіт (РіНР).

Розрахунки можливих обсягів робіт і необхідних сил проводяться за основними видами РіНР:

– розвідка, прокладання колонних шляхів і тимчасових проїздів у завалах і на забруднених ділянках до об'єктів;

– проведення робіт у ЗІЗ;

– локалізація та ліквідація пожеж;

– розкриття ЗС ЦЗ та подача до них повітря;

- проведення робіт, пов'язаних із рятуванням людей;
- надання першої медичної та першої лікарської допомоги ураженим;
- проведення спеціальної обробки (СО) одягу, майна та транспорту, санітарної обробки особового складу сил ЦЗ, що здійснюють РіНР;
- укріплення або руйнування конструкцій, які загрожують обвалом і перешкоджаючих безпечному просуванню і веденню робіт;
- ремонт та відновлення пошкоджених і зруйнованих ділянок ліній зв'язку і комунально-енергетичних мереж.

4. Заходи щодо забезпечення дій сил ЦЗ та відновлення їх готовності до дій.

Визначаються:

- обсяг, строки та порядок виконання основних заходів щодо всебічного забезпечення дій сил ЦЗ підприємств;
- порядок відновлення готовності підрозділів сил ЦЗ до дій;
- здійснення спостереження за РХО;
- видача ЗІЗ, приладів РХР і ДК;
- введення типових режимів радіаційного захисту;
- здійснення дозиметричного і хімічного контролю;
- проведення спеціальної обробки одягу, майна та транспорту;
- проведення санітарної обробки працівників.

5. Організація управління та зв'язку.

Визначаються:

- порядок і строки приведення в готовність пунктів управління;
- порядок здійснення управління після нападу супротивника;
- порядок відновлення порушеного управління;
- сили і засоби зв'язку, які забезпечують діяльність органів управління.

6. Заходи щодо забезпечення сталої роботи у тому числі безаварійної зупинки виробництва (крім цехів із безперервним циклом виробництва).

Визначаються:

- заходи щодо зменшення втрат та руйнувань від засобів ураження та вторинних факторів ураження, захисту унікального обладнання;
- порядок переведення енерго-, газо-, тепло-, водопостачання та інших систем на режим функціонування в особливий період;
- обмежувальні заходи щодо підвезення МТЗ та заходи щодо зниження запасів небезпечних хімічних речовин (НХР), вибухо-, пожежонебезпечних речовин;
- порядок здійснення безаварійної зупинки виробництва.

Розділ III. Порядок здійснення всіх заходів ЦЗ під час планового переведення ПУО з режиму мирного часу в режим особливого періоду.

При цьому планується здійснення наступних заходів:

1. Порядок організації управління, оповіщення та інформування.

Визначаються:

- порядок оповіщення керівного складу, персоналу, підпорядкованих структур та алгоритм дій щодо організації та здійснення оповіщення;
- строки приведення в готовність захищених ПУ;

- організація управління під час переведення ПУО з режиму мирного часу на режим особливого періоду та під час здійснення заходів ЦЗ;
- сили і засоби зв'язку, які забезпечують діяльність ОУ, час їх переведення у готовність та порядок використання;
- порядок відновлення управління об'єкта ЦЗ у разі його порушення;
- підсилення захищених ПУ додатковими засобами зв'язку;
- організація управління у разі виходу з ладу ЗПУ або втрати зв'язку;
- організація зв'язку з основними і ЗПУ органів управління вищого рівня, евакоорганами, підрозділами, силами ЦЗ і взаємодіючими ОУ.

2. Проведення рятувальних та інших невідкладних робіт.

Передбачає визначення завдань аварійно-рятувальним службам та підрозділами сил ЦЗ ПУО щодо встановлення районів розташування, напрямків зосередження основних зусиль, черговості здійснення заходів.

3. Укриття найбільшої працюючої зміни у захисних спорудах цивільного захисту (ЗС ЦЗ), а також працюючої зміни чергового і лінійного персоналу, які забезпечують життєдіяльність категорованих міст.

3.1. Мета та завдання планування укриття:

- планування укриття персоналу у ЗС ЦЗ проводиться з метою:
- розподілу в укриття ЗС ЦЗ найбільшої працюючої зміни;
- визначення додаткової потреби у ЗС ЦЗ;
- планування заходів щодо збільшення наявного фонду ЗС ЦЗ, які реалізуються завчасно та у загрозований період.

3.2. Порядок планування укриття.

Заходи щодо укриття персоналу здійснюються відповідно до вимог розділу 3 ДБН В.1.2–4–2006 «Інженерно-технічні заходи цивільного захисту (цивільної оборони) (ІТЗ ЦЗ (ЦО))».

Планування укриття персоналу включає наступні заходи:

3.3. Уточнення показників існуючих ЗС ЦЗ на підставі облікових документів на споруди та актів перевірки їх стану.

3.4. Збір та уточнення необхідних вихідних даних для планування укриття, а саме:

- чисельність працівників і службовців найбільшої працюючої зміни (НПЗ);
- перелік структурних підрозділів розміщених на різних адміністративно-територіальних одиницях (АТО);
- розрахунок зон ураження для ПНО, у разі аварій на них;
- кількість та технічні характеристики наявних ЗС ЦЗ;
- споруди, які протягом 12 годин можуть бути пристосовані під ЗС ЦЗ;
- загальна кількість персоналу, яка підлягає укриттю;
- затверджені межі зон можливих руйнувань, затоплення тощо;
- дані щодо планування завчасної евакуації;
- дані щодо порядку впровадження режимів РХЗ з використанням засобів колективного захисту у разі РХ забруднення території.

3.5. Проведення розрахунку укриття персоналу ПУО у ЗС ЦЗ та визначення додаткової потреби у ЗС ЦЗ відповідно до чинних вимог.

3.6. Визначення обсягу заходів, які необхідно завчасно реалізувати для збільшення наявного фонду ЗС ЦЗ.

До цих заходів відноситься:

- будівництво ЗС, протирадіаційних укриттів (ПРУ) для НПЗ об'єктів;
- будівництво окремих ЗС ЦЗ та реалізація інших інженерно-технічних заходів (ІТЗ);
- підбір підвальних та інших заглиблених приміщень, які можливо протягом 12 годин привести в готовність як захисні споруди;
- здійснення необхідних підготовчих заходів на будівництво швидкостроєваних сховищ та ПРУ;
- розрахунок матеріалів, техніки для будівництва, які забезпечать швидке будівництво ЗС із промисловим та спрощеним обладнанням;
- будівництво ПРУ, найпростіших укриттів;
- дообладнання підвальних та інших заглиблених приміщень послідовно під простіші та підсилені укриття.

3.7. Визначення обсягу заходів, які плануються до реалізації у період виникнення загрози НС або на особливий період.

До цих заходів відноситься:

- приховане приведення у готовність ЗС ЦЗ;
- приведення в готовність решти ЗС ЦЗ (протягом 12 годин);
- прискорене будівництво сховищ, яких не вистачає для НПЗ;
- будівництво швидкостроєваних ПРУ;
- дообладнання підвальних та інших заглиблених приміщень;
- повсюдне будівництво найпростіших укриттів (перекритих щілин) для робітників і службовців НПЗ – протягом 24 годин.

3.8. Вимоги щодо документального оформлення планування укриття.

За результатами планування оформлюються:

- таблиця розрахунку укриття;
- пояснювальна записка;
- карта (схема) розміщення ЗС ЦЗ;
- план-графік заходів щодо посиленого захисту керівного складу, робочого персоналу підприємств у ЗС ЦЗ в особливий період.

3.9. Вимоги щодо порядку заповнення Таблиці розрахунку укриття.

Таблиця обов'язково повинна містити перелік усіх об'єктів, які відповідно до розділу 3 ДБН В.1.2-4-2006 «ІТЗ ЦЗ (ЦО)», повинні забезпечувати укриття персоналу ПУО у ЗС ЦЗ. Розрахунки укриття проводяться з урахуванням запланованих заходів щодо завчасної евакуації.

Вимоги щодо порядку оформлення Пояснювальної записки.

Вона оформлюється у довільному вигляді. У її змісті обов'язково відображаються наступні заходи:

- зміст і порядок виконання організаційних та ІТЗ, які реалізуються завчасно для збільшення наявного фонду ЗС ЦЗ;
- укриття НПЗ у ЗС та в приміщеннях, які пристосовані для укриття;
- укриття особового складу ПУО у ПУ, ЗС і ПРУ;

– зміст і порядок виконання організаційних та ІТЗ, які плануються до реалізації у період загрози виникнення НС або на особливий період.

3.10. Розроблення схеми розміщення ЗС ЦЗ на території об'єкту.

Схема розробляється для оптимального розміщення ЗС ЦЗ на території об'єкту, з метою своєчасного укриття персоналу і виключення можливості розташування їх у зонах можливого ураження. Схема розробляється на етапі проектування ПУО, а також при плануванні укриття персоналу.

Схема розміщення ЗС ЦЗ повинна містити:

- існуючі ЗС ЦЗ, із зазначенням кількості працівників, які передбачаються укривати від кожної будівлі;
- кількість НПЗ підприємства;
- будівлі, у яких розміщені НПЗ, із зазначенням поверховості;
- маршрути руху з елементами інфраструктури, що перешкоджають проходу від будівель до ЗС ЦЗ;
- місця майбутнього будівництва швидкостроєваних ЗС ЦЗ, розміщення інших приміщень, що пристосовуються для захисту;
- радіуси збору працівників НПЗ для їх укриття в ЗС ЦЗ та інше.

При потребі схема може доповнюватися пояснювальною запискою.

3.11. Розроблення Плану-графіка заходів з нарощування захисту персоналу у ЗС ЦЗ в особливий період.

План – графік виконується у вигляді таблиці довільної форми. Він повинен обов'язково містити зміст заходів, часовий інтервал їх виконання, виконавців та перелік структур, які залучаються до реалізації цих заходів. Заходи групуються за ступенями готовності.

4. Організація і здійснення заходів РХБ захисту.

Передбачається:

- порядок забезпечення персоналу підприємств ЗІЗ та медичними засобами захисту;
- виготовлення найпростіших засобів індивідуального захисту;
- порядок видачі приладів радіаційного і хімічного контролю;
- порядок зменшення обсягу запасів НХР на підприємствах;
- запровадження режимів РЗ в умовах радіоактивного забруднення;
- визначення складу сил, засобів і порядку проведення санітарної обробки персоналу та СО одягу, майна і техніки.

Хімічне забезпечення організовується з метою максимального зниження втрат, виконання покладених завдань в умовах РХЗ.

Хімічне забезпечення включає:

- радіаційну, хімічну і бактеріологічну розвідку;
- своєчасне й уміле використання ЗІЗ і засобів колективного захисту;
- дозиметричний і хімічний контроль;
- санітарну обробку особового складу.

5. Планування медичного забезпечення

- надання медичної допомоги і лікування хворих;
- евакуація їх до медичних закладів;
- утворення медичних невоєнізованих формувань;

- порядок здійснення заходів щодо санітарно-гігієнічного та протиепідемічного забезпечення персоналу на підприємствах;
- здійснення інших медичних профілактичних заходів.

Планування заходів щодо медичного забезпечення залежно від його рівня має бути оформлено у вигляді окремого розділу загального Плану.

Структурно розділ медичного забезпечення складається з:

- текстової частини;
- графічної частини та додатків.

6. Проведення евакуації.

Визначаються основні положення та показники плану організації і проведення евакуації підприємств у разі загрози і виникнення НС.

6.1. Час на розгортання і підготовку евакуаційних органів усіх рівнів до роботи не повинен перевищувати 4-х годин.

6.2. План евакуації складається з пояснювальної записки (текстова частина) та карти або схеми (графічна частина).

У пояснювальній записці зазначаються:

- оцінка обстановки та висновки з оцінки обстановки;
- порядок і терміни оповіщення про початок евакуації;
- кількість працівників, які підлягають евакуації;
- склад евакуаційних органів і терміни приведення їх у готовність;
- порядок вивезення (виведення) працівників із підприємства;
- райони (пункти) розміщення евакуйованих працівників;
- пункти посадки та висадки на транспортні засоби;
- заходи щодо організації приймання, захисту та життєзабезпечення евакуйованих працівників у безпечному районі та інше.

На карті (схемі) позначаються:

- райони розміщення евакоорганів, пункти посадки (висадки);
- схема оповіщення, організація зв'язку і управління;
- розміщення евакуйованих по об'єктах у безпечному районі.

7. Організаційні та інженерно-технічні заходи щодо забезпечення сталої роботи ПУО.

– здійснення заходів для зменшення обсягу втрат і руйнувань, захисту унікального обладнання, матеріальних цінностей і технічної документації у разі застосування засобів ураження;

– здійснення заходів для забезпечення сталої роботи в умовах особливого періоду всіх інженерних комунікацій;

– визначення порядку переведення систем енерго-, газо-, тепло-, водопостачання з режиму функціонування у мирний час у режим функціонування в умовах особливого періоду;

– зменшення обсягу запасів НХР, вибухо-, пожежонебезпечних речовин і матеріалів;

– визначення порядку підготовки підприємств до їх безаварійної зупинки;

– визначення порядку проведення додаткових заходів відповідно до галузевих інструкцій.

8. Забезпечення дій органів управління та підрозділів цивільного захисту

Забезпечення дій органів управління та підрозділів ЦЗ на підприємстві планується за наступними видами:

- транспортне забезпечення;
- протипожежне забезпечення;
- хімічне забезпечення;
- матеріально-технічне забезпечення;
- інженерне забезпечення.

Відповідно до виду забезпечення визначаються склад сил і засобів, порядок і строки їх розгортання, а також порядок здійснення заходів за призначенням, організація взаємодії.

9. Охорона громадського порядку (комендантська служба)

- визначення складу сил та засобів, порядок і строки їх розгортання для здійснення охорони підприємств;
- визначення завдань та черговість їх здійснення.

Додатки до плану цз підприємства на особливий період.

ДОДАТОК 1. Обстановка, яка може скластися на підприємстві та прилеглий території на особливий період.

На плані (схемі), крім загальних даних, відображуються:

- об'єкти, які використовують у своєму виробничому процесі хімічно-, вибухо- та пожежо- небезпечні речовини, їх характеристики, якщо підприємство знаходиться в зонах можливого ураження цих об'єктів;
- зони (райони) можливого радіоактивного, хімічного забруднення, катастрофічного затоплення, руйнувань і масових пожеж, які виникнуть унаслідок дій супротивника і можуть завдати підприємству негативного впливу;
- місця (ділянки) аварій на комунально-енергетичних мережах на території підприємства;
- захисні споруди для укриття робочого персоналу та їх місткість.

Підписується керівником підприємства – начальником ЦЗ.

ДОДАТОК 2. Календарний план проведення основних заходів ЦЗ.

Розробляється графічно та передбачає послідовність і обсяг заходів цивільного захисту, що виконуються при приведенні у вищі ступені готовності і об'єкта з питань цивільного захисту. Підписується керівником підприємства.

ДОДАТОК 3. Список оповіщення та інформування керівного складу та працівників ПУО. Підписується посадовою особою, відповідальною за питання зв'язку, оповіщення та інформування ПУО.

ДОДАТОК 4. План приведення сховища (ПРУ) (інв. № __) у готовність до прийому людей, яких необхідно укрити. Підписується керівником підприємства.

ДОДАТОК 5. План-графік виконання заходів щодо підвищення стійкості роботи підприємства. Підписується посадовою особою, відповідальною за питання інженерного захисту підприємства.

ДОДАТОК 6. Розрахунок забезпечення і порядок видачі ЗІЗ, приладів РХР і ДК. Підписується посадовою особою, відповідальною за питання РХЗ підприємства.

Додатки до планів цивільного захисту розробляються відповідно до встановлених зразків, що додаються.

2.2.3 План дій органів управління та сил щодо запобігання та реагування на НС техногенного і природного характеру

Текстова частина плану

РОЗДІЛ I. Загальні положення:

– статус Плану (у відповідності з якими керівними документами та нормативними розроблений план);

– порядок координації та взаємодії з організаціями і установами центрального і відомчого підпорядкування, в компетенції яких знаходяться питання ЦЗ, а також виконання завдань з ліквідації НС;

– підстави для введення Плану в дію повністю або частково;

– основні завдання ОУ і сил ЦО з попередження та ліквідації НС.

РОЗДІЛ II. Висновки з оцінки техногенно-екологічної обстановки:

– загальна характеристика об'єкта (території, промислового комплексу, інфраструктури и т.п.);

– характеристика можливих НС;

– можливі наслідки НС та їх масштаби.

РОЗДІЛ III. Приведення в готовність та організація роботи ОУ в НС:

– порядок надання доповідей про загрозу та виникнення НС від чергових служб черговому територіального відділу з питань НС;

– дії чергового після отримання інформації про загрозу або виникнення НС:

а) інформування керівництва, груп оперативного реагування, чергових служб МВС, охорони здоров'я, СБУ, військових частин;

б) оповіщення формувань ЦЗ, персоналу та населення;

в) порядок і форма донесень;

– дії начальника ЦЗ після отримання інформації про загрозу чи виникнення НС:

а) видача вказівок черговому про збір керівного складу і оповіщення населення;

б) заслуховування НШ, начальників служб про обстановку;

в) видача розпорядження на проведення РіНР;

г) доповідь начальнику ЦЗ вищої інстанції про обстановку, прийнятих рішеннях та заходах;

д) практичне керівництво проведенням робіт по ліквідації НС та ходом евакуації в разі її проведення;

– Дії начальника штабу ЦЗ при отриманні доповіді про загрозу або виникнення.

РОЗДІЛ IV. Сили ЦЗ, які залучаються до проведення аварійно-рятувальних, пошукових та відновлювальних робіт.

В розділі вказуються сили: – спеціалізовані формування і невоєнізовані формування, на якій базі формуються, номери телефонів, чисельність особового складу, техніки, строки готовності.

РОЗДІЛ V. Організація забезпечення заходів і дій ЦЗ.

Визначається порядок організації забезпечення заходів ЦЗ при проведенні робіт та на кого покладається виконання за наступ ними видами: розвідка, транспортне забезпечення, інженерне забезпечення, радіаційне, хімічне, медичне, матеріально–технічне, протипожежне забезпечення, зв'язок, охорона громадського порядку.

РОЗДІЛ VI. Організація управління, оповіщення та зв'язку:

– відомості про місця розміщення відповідних ПУ ЦЗ;
– відпрацьовуються питання забезпечення управління, зв'язку і оповіщення при загрозі виникнення НС та про хід її ліквідації.

Додатки до плану

ДОДАТОК 1. Календарний план основних заходів ЦЗ при загрозі та виникненні НС, на кожен можливу НС (найменування заходів, відповідальний виконавець, строки виконання).

Складається з 2-х розділів:

- а) при загрозі НС;
- б) після виникнення НС.

ДОДАТОК 2. Схема (план) можливої обстановки (на кожен можливу НС).

ДОДАТОК 3. Порядок (схема) оповіщення керівного складу, чергових, формувань ЦЗ і населення про загрозу чи виникнення НС в робочий час.

ДОДАТОК 4. Розрахунок (звідна відомість) сил та засобів ЦЗ, які залучаються для виконання попереджувальних заходів та ліквідації НС (найменування структурних підрозділів, формувань; кількість формувань, чисельність, забезпеченість технікою та майном).

ДОДАТОК 5. План приведення у готовність формувань ЦЗ (найменування формувань, порядок оповіщення, місце та час збору, місце і строки видачі майна і МТЗ, порядок перевірки готовності).

ДОДАТОК 6. Розрахунки за видами забезпечення

– розрахунок укриття персоналу об'єкта (кількість, яка підлягає укриттю в кожному структурному підрозділі, номери закріплених за підрозділом сховищ та укриттів, строки готовності ЗС ЦЗ);

– розрахунок забезпечення ЗІЗ та засобами медичного захисту;

– розрахунок проводиться окремо для особового складу формувань та виробничого персоналу за видами засобів. Вказується наявність засобів та необхідна кількість, місце розгортання пункту видачі ЗІС та час видачі. (Пункти видачі із розрахунку 1 пункт на 1800 – 2000 чол).

ДОДАТОК 7. Розрахунок проведення евакуації

– кількість, яка підлягає евакуації в кожному підрозділі;

– порядок реєстрації на евакуацію;

– час прибуття транспорту та інше.

ДОДАТОК 8. Схема управління, оповіщення і зв'язку при загрозі і виникненні НС.

ПУ об'єкта, вищестоячого ОУ і взаємодіючих органів; засоби оповіщення, що використовуються на об'єкті (в повсякденній готовності – чорним кольором, при загрозі чи виникненні НС – червоним).

2.2.4 План реагування на надзвичайну ситуацію конкретного виду

План реагування на НС конкретного виду розробляється на НС державного, регіонального, місцевого рівня.

На кожен можливу НС розробляється окремий «План». (Розробка цих планів проводиться на основі аналізу та оцінки ризиків виникнення НС).

Структура плану.

План включає 10 розділів:

РОЗДІЛ I. Загальні положення.

Призначення плану: організація комплексу організаційних та практичних заходів щодо проведення аварійно–рятувальних робіт з ліквідації наслідків НС техногенного та природного характеру;

Мета плану:

а) визначення органів управління, сил та засобів, які залучаються до реагування на НС та порядок їх розгортання;

б) забезпечення своєчасної допомоги потерпілому населенню.

РОЗДІЛ II. Планування реагування на НС:

– визначення джерел виникнення НС та їх впливу на навколишнє середовище;

– розрахунок можливих руйнувань, катастрофічного затоплення, осередків пожеж, зон зараження;

– розрахунок можливих втрат населення, сил та засобів;

– визначення характеру та об'ємів аварійно-рятувальних та невідкладних робіт, розрахунок необхідних сил та засобів.

РОЗДІЛ III. Порядок представлення інформації в режимах підвищеної готовності і НС:

– порядок проходження інформації в НС від об'єкта до оперативно-чергових служб ОУ та строки її представлення;

– порядок оповіщення населення про загрозу виникнення НС, оперативно-черговими службами територіальних підсистем;

– порядок оповіщення населення населених пунктів, де немає постійного чергування оперативно чергових служб.

РОЗДІЛ IV. Приведення органів управління, сил та засобів в режим підвищеної готовності та режим НС:

– підстави для переведення ОУ і сил в режим підвищеної готовності.

РОЗДІЛ IV. Приведення органів управління, сил та засобів в режим підвищеної готовності та режим НС:

– підстави для переведення ОУ і сил в режим підвищеної готовності.

РОЗДІЛ V. Дії ОУ та сил, які залучаються до реагування на НС:

– дії оперативно-чергових служб;

– дії органів управління;

– розгортання сил реагування, оперативних груп, інших органів виконавчої влади та об'єктових. Строки приведення їх в готовність.

РОЗДІЛ VI. Організація управління реагуванням на НС:

- створення штабу з ліквідації НС та призначення уповноваженого з ліквідації наслідків НС;
- формування складу штабу та визначення строків його готовності та місця розгортання;
- створення оперативних груп відомчих та територіальних органів влади та органів місцевого самоврядування, визначення строків їх формування та завдання.

РОЗДІЛ VII. Створення угруповання сил та засобів для реагування на НС:

- склад 1–го ешелону сил, строки готовності сил 1–го ешелону;
- склад 2–го ешелону сил, строки готовності сил 2–го ешелону;
- склад 3–го ешелону сил;
- порядок залучення сил та засобів ЗСУ та інших військових формувань.

РОЗДІЛ VIII. Організація взаємодії в режимі підвищеної готовності та в режимі НС. Порядок взаємодії територіальних оперативних груп:

- з оперативними групами відомчих органів влади;
- з комісіями з питань ТЕБ та НС суміжних районів;
- з органами управління служб ЦЗ;
- розробка планів взаємодії.

РОЗДІЛ IX. Організація основних видів забезпечення під час дій в зоні НС:

- аналітично-прогнозне, інженерне, матеріально-технічне, транспортне, радіаційне, хімічне, медичне, інформаційне, паливно-енергетичне, медико-санітарне, протипожежне забезпечення, першочергове життєзабезпечення, ОГП.

РОЗДІЛ X. Забезпечення безпеки при діях в режимі НС.

Окремим рішенням комісії з ліквідації наслідків НС плануються:

- заходи з безпеки органів управління та сил;
- заходи з безпеки потерпілих, зберігання майна;
- заходи з безпеки баз зберігання вантажів для ліквідації НС;
- проведення термінових заходів із захисту населення і його евакуації (відселення) з небезпечних зон;
- межі зони НС встановлює комісія (штаб) з ліквідації НС.

2.2.5 Особливості планування на хімічно-небезпечних об'єктах (ХНО)

План розробляється на всіх ХНО.

До розробки плану залучаються штаб ЦЗ об'єкта, головні спеціалісти, посадовці, відповідальні за охорону праці та безпеку. План узгоджується з територіальним органом ДСНС і начальниками територіальних служб (охорони громадського порядку, протипожежної, медичної та іншими). Затверджується план начальником ЦЗ об'єкта.

Включає текстуальну частину, яка складається з двох розділів.

РОЗДІЛ I. Організаційні заходи.

1. Характеристика об'єкта, його структурних підрозділів, а також отруйних хімічних речовин, які використовуються у виробництві або зберігаються.

2. Результати оцінки можливої обстановки в разі виникнення аварії.

3. Порядок організації контролю хімічної обстановки в режимі повсякденної діяльності, при загрозі та виникненні аварії та порядок підтримання сил та засобів хімічної розвідки і контролю в постійній готовності.

4. Порядок оповіщення диспетчером персоналу об'єкта, підприємств, організацій та установ і населення, яке знаходиться в зоні можливого хімічного зараження.

5. Порядок укриття персоналу в ЗС, а також заходи з підтримання ЗС ЦЗ в готовності до прийому персоналу, що укривається.

6. Порядок евакуації персоналу і населення (при необхідності).

7. Порядок оснащення, підготовки та використання спеціалізованих аварійно-рятувальних і інших формувань при ліквідації аварії.

8. Порядок оточення осередку ураження, порядок надання медичної допомоги, сили та засоби, які залучаються до виконання цих завдань.

9. Розрахунок сил та засобів, організація управління силами та засобами об'єкта при ліквідації аварії та її наслідків, а також порядок використання формувань, які прибувають для надання допомоги у ліквідації наслідків.

10. Порядок надання донесень про аварію та хід її ліквідації.

11. Організація забезпечення персоналу об'єкта і формувань ЦЗ ЗІЗ, порядок і строки їх накопичення та зберігання (не працююче населення, яке проживає в прогнозованих зонах хімічного зараження, забезпечується за рахунок місцевих бюджетів).

12. Організація матеріально-технічного, транспортного та інших видів забезпечення дій сил ЦЗ при ліквідації аварії.

РОЗДІЛ II. Інженерно-технічні заходи.

1. Використання пристроїв, які попереджують можливість виникнення аварії та витік НХР в разі аварії (автоматичні відсікаючі пристрої, системи локалізації аварії).

2. Забезпечення надійності зберігання НХР та створення умов для виконання робіт з ліквідації аварії:

- розосереджене розміщення та облаштування резервних ємностей;
- розміщення під ємностями аварійних резервуарів;
- облаштунок направлених стоків, піддонів, обваловок.

3. Зниження об'єму технологічних ємностей та запасів НХР безпосередньо на об'єктах.

4. Створення локальних систем виявлення аварійних ситуацій та оповіщення.

5. Забезпечення високої надійності енерго- водо- забезпечення, облаштування систем безаварійної зупинки виробництва в разі раптового припинення подачі енергії і води.

6. Створення санітарно-захисних зон навколо ХНО: ширина зони залежить від ступеню хімічної небезпеки об'єкта та досягає 1000 м для об'єктів 1 ступеню хімічної небезпеки.

Додатки до плану

1. Паспорт на хімічно небезпечний об'єкт.

2. Схема (план) території об'єкта , прилеглої території, яка може опинитися в зоні можливого хімічного зараження.

3. Інструкція по діях диспетчера хімічно небезпечного об'єкта .

4. Плани ліквідації аварії (НС).

2.2.6 План локалізації та ліквідації аварійних ситуацій і аварій, порядок його розробки

2.2.6.1 Загальні відомості про План локалізації та ліквідації аварійних ситуацій і аварій

Локалізація і ліквідація аварійних ситуацій здійснюється відповідно до Плану локалізації та ліквідації аварійних ситуацій і аварій (далі – ПЛАС).

Метою ПЛАС є планування дій (взаємодії) персоналу підприємства, спецпідрозділів, населення, центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування щодо локалізації і ліквідації аварій та пом'якшення їх наслідків.

Перелік виробництв (цехів, відділень, виробничих ділянок) і окремих об'єктів, для яких розроблюється ПЛАС, визначається і затверджується власником (керівником) підприємства за узгодженням із територіальними управліннями Держгірпромнагляду й з територіальними органами ДСНС України.

Аварії в залежності від їх масштабу можуть бути трьох рівнів: А, Б і В.

На рівні «А» аварія характеризується розвитком аварії в межах одного виробництва (цеху, відділення, виробничої ділянки), яке є структурним підрозділом підприємства.

На рівні «Б» аварія характеризується переходом за межі структурного підрозділу і розвитком її в межах підприємства.

На рівні «В» аварія характеризується розвитком і переходом за межі території підприємства, можливістю впливу уражальних чинників аварії на населення розташованих поблизу населених районів та інші підприємства (об'єкти), а також на довкілля.

ПЛАС повинен охоплювати всі рівні розвитку аварії, які встановлені в процесі аналізу небезпек.

Дозволяється не включати в оперативну частину ПЛАС дії персоналу під час аварійних ситуацій, які регламентуються проектно-технологічною документацією (технологічний регламент, інструкція з експлуатації, інші). У такому випадку в ПЛАС повинні бути посилення на документи, в яких ці дії регламентовані.

ПЛАС розробляється з урахуванням усіх станів підприємства (об'єкта): пуск, робота, зупинка і ремонт.

ПЛАС повинен бути узгоджений з територіальними управліннями Держгірпромнагляду та з територіальними органами ДСНС, територіальними установами державної санепідслужби та, при потребі, з органами місцевого самоврядування.

Відмова в узгодженні має бути мотивованою і надаватись у письмовому вигляді.

ПЛАС затверджується власником (керівником) підприємства.

Оперативна частина ПЛАС для аварій рівня «В» затверджується органами місцевого самоврядування.

Обов'язки щодо розробки і впровадження ПЛАС та відповідальність за його якість покладаються на власника (керівника) підприємства (об'єкта).

Розробка ПЛАС може виконуватися власником самостійно або із залученням спеціалізованих організацій, за умови, що вони мають дозвіл на виконання такої роботи, отриманий в установленому порядку.

Територіальні управління Держгірпромнагляду й територіальні органи ДСНС контролюють розробку та впровадження ПЛАС на підприємстві (об'єкті).

ПЛАС ґрунтується:

- на прогнозуванні сценаріїв виникнення аварій;
- на поетапному аналізі сценаріїв розвитку аварій і масштабів їх наслідків;
- на оцінці достатності існуючих заходів, які перешкоджають виникненню і розвитку аварії, а також технічних засобів локалізації аварій;
- на аналізі дій виробничого персоналу та спеціальних підрозділів щодо локалізації аварійних ситуацій (аварій) на відповідних стадіях їх розвитку.

При розробці ПЛАС потрібно враховувати реальні можливості і ресурси підприємства, накопичений персоналом підприємства і спецпідрозділів досвід дій під час аварійних ситуацій та аварій, для забезпечення уяви щодо потрібних додаткових навичок та ресурсів.

Посадові особи, на яких ДНАОП 0.00-4.33-99 та іншими діючими нормативно-правовими актами покладаються обов'язки щодо розробки та впровадження ПЛАС, несуть відповідальність згідно з чинним законодавством України.

ПЛАС повинен містити:

- титульний лист;
- аналітичну частину, в якій міститься аналіз небезпек, можливих аварій та їхніх наслідків;
- оперативну частину, яка регламентує порядок взаємодії та дій персоналу, спецпідрозділів і населення (при потребі) в умовах аварії. Зміст оперативної частини змінюється залежно від рівня аварії, на який вона поширюється;
- додатки, які складаються з документів.

Для забезпечення ефективної боротьби з аварією на всіх рівнях її розвитку наказом створюється штаб, функціями якого є:

- збір і реєстрація інформації про хід розвитку аварії та вжиті заходи щодо боротьби з нею;
- поточна оцінка інформації і прийняття рішень щодо оперативних дій в зоні аварії та поза її межами;
- координація дій персоналу підприємства і всіх залучених підрозділів і служб, які беруть участь у ліквідації аварії.

Загальне керівництво роботою штабу здійснює відповідальний керівник

робіт щодо локалізації та ліквідації аварій (далі – ВК).

В ПЛАС повинно бути визначене місце розташування штабу, в т. ч. резервне.

В ПЛАС повинні бути визначені посадові особи, які виконують функції ВК.

До ПЛАС мають бути додані

- копії наказу по підприємству (об'єкту) про призначення посадової особи (осіб), які виконують функції ВК при аваріях на рівнях «А» і «Б», та
- рішення органів місцевого самоврядування про призначення посадової особи (осіб), які виконують функції ВК при аваріях на рівні «В».

ПЛАС має бути пронумерований, зброшурований, затверджений і узгоджений відповідними організаціями, а також скріплений печатками підприємств і організацій, які узгодили його.

ПЛАС у повному обсязі повинен знаходитись:

- у керівника й диспетчера підприємства (об'єкта),
- в територіальному управлінні Держгірпромнагляду.
- у територіальному органі ДСНС.

Витяги з ПЛАС у обсязі, який є достатнім для якісного виконання відповідних дій, мають знаходитись

- у керівників (начальників) виробництв (цехів, відділень, виробничих дільниць),
- на пункті зв'язку районної (об'єктової) пожежної частини,
- начальника (інструктора) воєнізованої газорятувальної служби,
- а також на робочих місцях.

Терміни приведення у відповідність із ДНАОП 0.00-4.33-99 тих виробництв, які проектуються, реконструюються, розпочаті будівництвом і діють, визначаються власником (керівником) підприємства за узгодженням з територіальним управлінням Держгірпромнагляду й територіальним органом ДСНС.

ПЛАС належить переглядати через кожні 5 років.

Позачерговий перегляд ПЛАС здійснюється:

- за розпорядженням (приписом) органів Держгірпромнагляду, а також:
- при змінах у технології, апаратурному оформленні, метрологічному забезпеченні технологічних процесів;
- змінах в організації виробництва;
- за наявності даних про аварії на аналогічних підприємствах (об'єктах).

У таких випадках, у залежності від конкретних обставин, ПЛАС переглядається повністю або до нього вносяться зміни і доповнення. В останньому випадку узгодженню і затвердженню підлягають тільки ці зміни і доповнення.

Терміни позачергового перегляду узгоджуються з територіальним управлінням Держгірпромнагляду.

ПЛАС має переглядатися і коректуватися з урахуванням змін житлового будівництва й розвитку в даному районі, вдосконалення дій під час аварій і

досвіду, накопиченого під час тренувань та перевірок.

Після аварії слід переглядати, а при потребі вносити зміни в ПЛАС на основі одержаного досвіду.

З метою наступної оцінки і коректування ПЛАС, накопичення та вивчення досвіду, потрібно проводити аналіз дій і рішень, які були прийняті під час аварії.

2.2.6.2 Аналіз безпеки підприємства (об'єкта)

Аналіз безпеки підприємства (об'єкта) проводиться на основі докладного розгляду його стану згідно з вимогами, міжгалузевої і галузевої нормативної документації, рекомендацій довідкової і науково-технічної літератури, а також з урахуванням аварій і аварійних ситуацій, що відбувалися на ньому та аналогічних підприємствах (об'єктах).

Під час аналізу безпеки підприємства (об'єкта) потрібно визначити всі можливі аварійні ситуації і аварії, в тому числі й малоймовірні, з катастрофічними наслідками, які можуть виникати на підприємстві, розглянути сценарії їхнього розвитку і оцінити наслідки.

Виявлення можливостей і умов виникнення аварій має виконуватись на основі аналізу особливостей роботи як окремого обладнання (апаратів, машин тощо), так і їх групи (технологічних блоків), а також з урахуванням небезпечних властивостей речовин і матеріалів, що використовуються у виробництві.

Виявлення можливих аварій потрібно проводити в такій послідовності.

Визначити наявність на підприємстві небезпечних речовин, небезпечних режимів роботи обладнання і об'єктів.

До небезпечних речовин належать:

- вибухопожеженебезпечні речовини;
- шкідливі речовини.

Небезпечні режими характеризуються такими технологічними параметрами, як тиск, вакуум, температура, напруга, склад технологічного середовища тощо.

Виявити потенційні види безпеки для кожної одиниці обладнання (апарата, машини) і процесу, що проходить у ньому.

До видів безпеки, що розглядаються, належать:

- пожежа;
- вибух (усередині обладнання, будівлях або навколишньому середовищі);
- розрив або зруйнування обладнання;
- викид шкідливих речовин;
- сполучення перелічених видів безпеки.

Для виявлених потенційно небезпечних об'єктів потрібно прогнозувати сценарії виникнення і розвитку можливих аварій, що призводять до реалізації потенційних небезпек. Сценарій має починатися з події (стадії), що утворює безпосередню загрозу виходу технологічного процесу з-під контролю й виникнення аварії.

При цьому слід враховувати параметри стану речовин (температура, тиск, агрегатний стан тощо) і стан обладнання, які відповідають як нормальному технологічному режиму, так і режимам, які можливі при настанні й розвитку аварії.

На кожній стадії розвитку аварії потрібно:

- оцінити кількість небезпечних речовин, яка може взяти участь в аварії, що прогнозується;
- встановити уражальні чинники, які притаманні виду небезпеки, який реалізується під час аварії;
- оцінити наслідки впливу уражальних чинників аварії на сусідні об'єкти й людей з урахуванням властивостей цих об'єктів і їхнє взаєморозташування: визначаються масштаби зон руйнування, ураження людей і зараження місцевості;
- визначити безпечні зони й місця можливих сховищ, шляхи евакуації, що не потрапляють під вплив уражальних чинників аварії.

За результатами аналізу виникнення й розвитку аварій та оцінки їх наслідків потрібно встановити можливість переходу аварії на рівні «Б» і «В».

Для кожної стадії сценарію розвитку аварії надається код.

Оцінка наслідків аварії і її окремих стадій виконується за допомогою методик, які наводяться у нормативно-технічній документації і довідковій літературі.

Аналіз небезпеки надається у вигляді звіту або пояснювальної записки, який повинен містити:

- використану вихідну інформацію або посилання на документи, в яких вона міститься;
- опис використаних методів аналізу й методик оцінки або відповідні посилання на них;
- результати розрахунків і оцінок.

Результати аналізу надаються:

- для устаткування (апаратів, машин тощо) – у вигляді картки небезпеки, вимоги до якої приведені в додатку 4 ДНАОП 0.00-4.33-99;
- для технологічного блоку (стадії технологічного процесу) - у вигляді стислої характеристики небезпеки блоку;
- для підприємства – у вигляді плану підприємства;
- для регіону – у вигляді ситуаційного плану.

Результати виконаного аналізу мають пройти незалежну експертизу.

2.2.6.3 Вимоги до складання оперативної частини ПЛАС для аварій на рівнях «А» і «Б».

Оперативна частина ПЛАС розроблюється для керівництва діями персоналу підприємства, добровільних і спеціалізованих підрозділів з метою запобігання аварійним ситуаціям і аваріям на відповідних стадіях їхнього розвитку або локалізації їх з метою зведення до мінімуму наслідків аварії для людей, матеріальних цінностей і довкілля, запобігання її розповсюдженню на інші виробництва (цехи, відділення, виробничі дільниці) підприємства й за його

межі, рятування і виведення людей із зони ураження і потенційно небезпечних зон.

При розробці оперативної частини потрібно:

- забезпечити узгодженість дій персоналу підприємства й спецпідрозділів;
- запровадити перелік посадових осіб, відповідальних за виконання конкретних дій;
- запровадити порядок здійснення зв'язку зі спецпідрозділами, органами державного нагляду й органами місцевого самоврядування;
- викласти дії персоналу підприємства й спецпідрозділів щодо локалізації і ліквідації аварій на відповідних стадіях їхнього розвитку. В тих випадках, коли у спецпідрозділах є свої плани дій, може бути замість опису дано посилання на ці плани;
- надати розпізнавальні ознаки рівнів аварії і їх значення, за якими керівництво роботами щодо локалізації і ліквідації аварії переходить на рівні «Б» і «В».

Оперативна частина ПЛАС для аварій на рівні «А» повинна містити:

- блок-схему виробництва (цеху, відділення, виробничої дільниці);
- план виробництва (цеху, відділення, виробничої дільниці);
- блок-карти об'єктів (цехів, відділення, виробничих дільниць), які входять до складу виробництва;
- опис дій персоналу;
- список і схему оповіщення посадових осіб, які мають бути терміново сповіщені про аварійну ситуацію (аварію);
- список робітників, що залучаються до локалізації аварії, осіб, що дублюють їхні дії за відсутності перших з будь-яких причин, із зазначенням місць їх постійної роботи, проживання й телефонів;
- перелік інструментів, матеріалів, засобів індивідуального захисту, які мають бути використані при локалізації аварії, із зазначенням місць їх зберігання (аварійних шаф);
- обов'язки відповідального керівника робіт, виконавців і інших посадових осіб щодо локалізації аварії;
- інструкцію щодо аварійної зупинки виробництва (цеху, відділення, виробничої дільниці).

У блок-схемі виробництва (цеху, відділення, виробничої дільниці) визначаються його складові частини без деталізації їх.

На блок-схемі визначаються прямі та зворотні міжцехові потоки, їх характеристики й параметри, відповідна, в т. ч. і гранична для виробництва (цеху, відділення, виробничої дільниці) відсічна арматура, які мають безпосереднє значення для локалізації (ліквідації) аварії.

Кожний елемент блок-схеми повинен мати буквене або цифрове позначення, яке відповідає номеру позиції або умовному позначенню, нанесене на місці та/або визначене технологічним регламентом.

На плані виробництва (цеху, відділення, виробничої дільниці) має бути

вказано місце розташування:

- основного технологічного обладнання і комунікацій;
- відсічної запірної арматури, яка має безпосереднє відношення до локалізації (ліквідації) аварії;
- засобів протиаварійного захисту, зв'язку і оповіщення;
- евакуаційних виходів і маршрутів евакуації;
- шляхів під'їзду, ділянок для встановлення і маневрування спецтехніки;
- сховищ і місць укриття.

На плані можуть бути додатково нанесені місця найбільш імовірного виникнення аварійних ситуацій, розміри й межі потенційно небезпечних зон та інші характеристики потенційно можливих аварій.

Додатково можуть зазначатися кількісні показники, які характеризують потенційну небезпеку блоків, показники тяжкості наслідків можливих аварій, основні дестабілізуючі фактори і критичні значення параметрів процесу.

Блок-карту належить складати для кожного об'єкта, який входить до складу виробництва (цеху, відділення, виробничої дільниці), що розглядається.

Блок-карта повинна містити:

- принципову технологічну схему об'єкта;
- план розташування устаткування об'єкта;
- стислу характеристику безпеки технологічних блоків, що входять до складу об'єкта.

Кожний елемент блок-карти повинен мати буквене або цифрове позначення, що відповідає номеру позиції або умовному позначенню, що нанесене на місці та/або визначене технологічним регламентом.

На принциповій технологічній схемі та на плані розташування устаткування повинні бути визначені межі технологічних блоків.

Межами технологічних блоків можуть бути, як правило, автоматичні відсікачі, запірні арматура з дистанційним керуванням, ручна запірні арматура (за умови можливості практичного користування в аварійній ситуації), яка встановлена на трубопроводах або устаткуванні як по прямому, так і по зворотному потоку матеріального середовища.

У разі обігу в технологічній системі пилостворювальних дисперсних продуктів межами блоку можуть бути шнекові живильники, секторні затвори та інші пристрої, які забезпечують щільність (герметичність) системи при підвищеному тиску в умовах внутрішнього вибуху.

На принциповій технологічній схемі потрібно відобразити технологічні параметри й основні технічні характеристики устаткування, прямі та зворотні технологічні потоки (із зазначенням їх умовного перетину, продуктивності й параметрів), регулювальну й запірну арматуру (умовне позначення, тип виконання, швидкість дії), прилади, засоби й системи контролю і регулювання, системи протиаварійного захисту (із зазначенням їх основних характеристик), які мають безпосереднє відношення до локалізації (ліквідації) аварії.

Забороняється перевантажувати схему елементами, що не мають прямого

відношення до ліквідації аварійної ситуації (аварії).

На плані розташування обладнання зазначаються місця розміщення устаткування об'єкта із зазначенням технологічних потоків, відсічної запірної арматури, систем протиаварійного призначення, пультів (пристроїв) управління, автоматичних сповіщувачів і засобів зв'язку, які мають безпосереднє відношення до локалізації (ліквідації) аварії. У разі потреби план складається для кожної відмітки.

У стислій характеристиці небезпеки технологічного блоку має бути зазначено:

- основні небезпеки блоку і їх характеристики (наприклад, кількість шкідливих речовин, енергетичний потенціал вибухонебезпеки і ін.);
- можливі аварії і зони ураження;
- інші потрібні відомості.

Розділ «Опис дій персоналу» належить оформляти у вигляді таблиці, яка містить три графи:

– графа 1 «Найменування і код аварії (стадії)». У цій графі зазначаються найменування стадії розвитку аварії за прийнятими сценаріями із зазначенням коду й місця;

– графа 2 «Розпізнавальні ознаки». У цій графі зазначаються розпізнавальні ознаки із зазначенням засобів контролю, їх позицій і показань, а також зовнішніх ефектів і інших критеріїв, за якими може бути ідентифікована та чи інша стадія розвитку аварії;

– графа 3 «Перелік виконавців, порядок їх дій».

Порядок дій виконавців має передбачати:

– виявлення й оцінку аварії або загрози її виникнення за розпізнавальними ознаками;

– оповіщення персоналу виробництва (цеху, відділення, виробничої дільниці) й диспетчера підприємства (об'єкта) про аварію або загрозу її виникнення;

– включення протиаварійних систем;

– відключення пошкодженої дільниці, повну або часткову зупинку виробництва (цеху, відділення, виробничої дільниці);

– виведення з небезпечної зони персоналу, із зазначенням порядку забезпечення його засобами індивідуального захисту;

– інші заходи, що запобігають розвитку аварії, з урахуванням специфіки виробництва.

Описуючи дії персоналу, належить особливо підкреслити ті з них, які не допускають зволікань і потребують негайного виконання.

Описуючи дії спецпідрозділів, належить зазначити орієнтовний час їх прибуття і розгортання.

В інструкції щодо аварійної зупинки виробництва (підприємства), яка є складовою оперативної частини ПЛАС, для кожної аварії повинні бути визначені послідовність уведення в дію систем протиаварійного захисту, відключення апаратів і механізмів, відключення електроенергії та інших

енергоносіїв, режим роботи вентиляції і систем очищення повітря, порядок використання засобів рятування людей і ліквідації аварії.

При цьому має бути врахований вплив виконуваних переключень і відключень на роботу систем протиаварійного захисту, життєзабезпечення та інших систем, які є суттєвими під час ліквідації аварії.

Оперативна частина ПЛАС для аварій на рівні «Б» включає в себе додатково до для рівня «А» такі документи:

- блок-схему підприємства;
- план підприємства.

У блок-схемі підприємства потрібно позначити виробництва без поділу їх на окремі цехи, відділення або виробничі дільниці (за аналогією з блок-схемою виробництва), прямі та зворотні міжвиробничі потоки, їх характеристики й параметри, міжвиробничу й граничну для підприємства відсічну арматуру, її тип і основні технічні характеристики (умовне позначення, тип виконання, швидкодія), які мають безпосереднє відношення до локалізації (ліквідації) аварії.

Кожний елемент блок-схеми повинен мати буквове або цифрове позначення, що відповідає номеру позиції або умовному позначенню, що нанесені на місці та/або прийняті технологічним регламентом.

На плані підприємства потрібно визначити:

- місця розташування виробництв;
- місця скупчення небезпечних продуктів із зазначенням найменування й маси продукту;
- прямі та зворотні міжвиробничі потоки, їхні характеристики й параметри;
- міжвиробнича відсічна арматура, її тип і основні технічні характеристики;
- засоби протиаварійного захисту;
- засоби зв'язку й оповіщення;
- евакуаційні виходи і маршрути евакуації;
- сховища й місця укриття;
- шляхи під'їзду, місця встановлення й маневрування спецтехніки;
- місця найбільш імовірного виникнення аварійних ситуацій (аварій);
- зони можливого ураження обслуговуючого персоналу підприємства з урахуванням розповсюдження вибухових і ударних хвиль, напрямку руху вибухонебезпечних і токсичних хмар.

Як план підприємства, може бути використаний генплан із необхідними додатками.

2.2.6.4 Вимоги до складання оперативної частини ПЛАС для аварій на рівні «В»

Оперативна частина розроблюється для керівництва діями відповідних служб і підрозділів із метою запобігання розвитку аварії і розповсюдженню її на інші підприємства (об'єкти), рятуванню та виведенню людей із зони ураження й потенційно небезпечних зон.

При розробці оперативної частини слід визначити всіх учасників протиаварійних дій. Крім того, потрібно реально визначити їхні функції, ресурси, обов'язки й ступінь участі. До складу учасників протиаварійних дій повинні входити:

- органи Держгірпромнагляду і ДСНС;
- спеціальні формування: районна (об'єктова) пожежна частина, воєнізована газорятувальна служба та інші;
- міліція, медична (у т. ч. лікарні), транспортна служби та служба соціального забезпечення;
- органи з керівництва аварією та/або територіальні органи ДСНС;
- комунальні служби району (міста);
- керівництво підприємства;
- органи масової інформації і зв'язку;
- органи охорони здоров'я і навколишнього середовища.

При розробці оперативної частини потрібно:

- передбачити процедуру залучення населення до робіт щодо локалізації і ліквідації аварії;
- передбачити узгоджені дії виробничого персоналу, усіх залучених підрозділів і служб, а також населення;
- забезпечити спільні дії персоналу розташованих поруч підприємств (об'єктів) і органів місцевого самоврядування сусідніх районів.

Оперативна частина повинна містити:

- титульний лист;
- ситуаційний план із додатками;
- обов'язки ВК, виконавців і інших посадових осіб щодо локалізації аварії.

Ситуаційний план розроблюється для здійснення керівництва й координації дій персоналу підприємства (об'єкта), спецпідрозділів, формувань ДСНС, інших організацій, що залучаються для локалізації аварії, організації великомасштабних рятувальних робіт і евакуації людей з небезпечних зон.

На ситуаційному плані позначаються промислова площадка підприємства (об'єкта) на місцевості, а також житлові райони, населені пункти, інші підприємства й організації, що розташовані поруч із ним і на які може поширюватися дія уражальних чинників аварії. Розмір території, яка охоплюється ситуаційним планом, визначається масштабом зон ураження (зараження).

На ситуаційний план наносяться:

- зони можливого ураження за різними сценаріями розвитку аварій;
- чисельність людей у цих зонах і час досягнення їх уражальними чинниками аварії з урахуванням швидкості й напрямку вітру, погодних умов, рельєфу місцевості;
- можливі шляхи евакуації населення і безпечні зони, сховища, укриття;
- місця розташування засобів протиаварійного захисту, джерел аварійного енерго- і водопостачання, а також наявність і місцезнаходження

запасів засобів пожежегасіння: води, піноутворювача, вогненосного порошку, засобів захисту органів дихання;

- місця розташування аварійно-рятувальних підрозділів, пожежних частин і т. і., можливі місця їх розгортання і маневрування;

- місця скупчення небезпечних продуктів поза територією підприємства із зазначенням найменування й маси продукту.

До ситуаційного плану додаються:

- план підприємства (об'єкта);

- схема зв'язку, порядок оповіщення і взаємодії органів керівництва комісії з надзвичайних ситуацій з організаціями й формуваннями ДСНС, що залучаються при цьому, як у даному, так і в сусідніх регіонах (у разі потреби);

- відомості щодо наявності частин ДСНС, радіаційного й хімічного захисту, пожежних і газорятувальних частин, медичних служб, їх чисельності, оснащеності, часу розгортання;

- відомості щодо невоєнізованих формувань підприємства (об'єкта);

- відомості щодо наявності засобів гасіння пожежі й нейтралізації викидів на підприємстві (об'єкті) і в спецслужбах;

- заходи щодо евакуації і рятування людей із зазначенням переліку, місця розташування і порядку залучення захисних споруд, медичних служб і засобів, технічних і транспортних засобів, засобів індивідуального захисту людей, в т. ч. із зазначенням кількості технічних і інших засобів, які потрібні для цього;

- склад штабу (оперативної групи для ліквідації аварії) і порядок оповіщення його членів;

- порядок оповіщення робітників підприємства (об'єкта) і населення, що мешкає поблизу підприємства (об'єкта), про аварію;

- порядок постійної інформації щодо ходу розвитку аварії, ходу робіт із її локалізації (ліквідації), щодо належної поведінки й заходів безпеки на даний момент;

- порядок організації розвідки пожежі;

- порядок організації розвідки й спостереження осередку хімічного ураження, зони можливого зараження шкідливими речовинами;

- організація медичного забезпечення, життєзабезпечення евакуйованих у місцях їх збору;

- порядок проведення заходів щодо зниження запасу шкідливих речовин і безаварійної зупинки виробництва;

порядок взаємодій між спецпідрозділами і залученими організаціями.

2.2.7 План розвитку та удосконалення цивільного захисту

Заходи плануються по 7-ми основних напрямках:

1. Удосконалення роботи органів управління ЦЗ з попередження та виникнення НС:

- розробка науково-обґрунтованого прогнозу можливих НС;

- розробка та здійснення норм ІТЗ ЦЗ, організація безперервного спостереження за станом ПНО (створення локальних систем виявлення

обстановки та попередження, створення додаткових ПРХС і РАГ у відповідності з наказом МНС від 6.08.02 № 186).

2. Захист працюючого персоналу та населення:

– будівництво та ремонт ЗС, в тому числі систем життєзабезпечення;

– поповнення запасів ЗІЗ та майна;

– розробка планів використання існуючих сил Державної служби медицини катастроф та відновлення резервів медичних засобів захисту і спеціального майна;

– створення евакоорганів, підготовка транспорту для забезпечення евакозаходів, підготовка зон і районів розміщення евакуйованих.

3. Організація життєзабезпечення населення в разі аварії, катастрофи, стихійного лиха:

– проведення розрахунків з організації безоплатного харчування, забезпечення товарами першої необхідності та надання фінансової допомоги;

– створення запасів матеріально-технічних засобів.

4. Забезпечення готовності сил ЦЗ до проведення РіНР

– створення та підтримання в готовності до дій угруповання сил ЦЗ;

– організація видів забезпечення дій сил ЦЗ та робіт.

5. Удосконалення систем управління, оповіщення та зв'язку

– підготовка запасних пунктів управління;

– оснащення ПУ засобами та технікою зв'язку;

– організація обслуговування і ремонту.

6. Організація підготовки та перепідготовки керівного складу ЦЗ, особового складу формувань, персоналу

– планування комплектування курсів ЦЗ слухачами;

– організація підготовки особового складу формувань ЦЗ.

7. Удосконалення матеріальної бази та пропаганди ЦЗ.

Планом передбачаються:

– об'єм необхідних капіталовкладень;

– джерела фінансування;

– відповідальні виконавці;

– строки виконання;

– результати.

Навчання працівників діям у НС здійснюється згідно з Порядком здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях, затвердженого Постановою КМУ від 26.06.2013 № 444 та Порядком здійснення підготовки населення на підприємствах, в установах та організаціях до дій при виникненні надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру, затвердженим наказом МНС України від 23.04.2001 року № 97 та зареєстрованого в Мін'юсті України 26.06.2001 за № 481/5672.

Організація навчання працюючого населення покладається на ДСНС, Раду міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування;

Навчально-методичне забезпечення навчання населення здійснюється ДСНС разом з МОН.

Навчання складається з:

- навчання безпосередньо на підприємствах, в установах та організаціях;
- навчання за межами підприємств, установ та організацій керівного складу і фахівців з питань цивільного захисту та пожежної безпеки;
- практичної підготовки під час проведення спеціальних об'єктових навчань і тренувань з питань цивільного захисту;
- самостійного вивчення інформації про дії в умовах НС.

Навчання працюючого населення здійснюється безпосередньо на підприємстві, в установі та організації згідно з програмами підготовки працівників до дій у надзвичайних ситуаціях, а також під час проведення спеціальних об'єктових навчань і тренувань з питань цивільного захисту.

Програми підготовки працівників до дій у надзвичайних ситуаціях розробляються і затверджуються підприємствами, установами, організаціями на підставі програм та організаційно-методичних вказівок з підготовки населення до дій у надзвичайних ситуаціях, що розробляються і затверджуються ДСНС, Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування.

Програми навчання з питань пожежної безпеки погоджуються із ДСНС.

Програми підготовки працівників до дій у надзвичайних ситуаціях поділяються на:

- загальної підготовки працівників підприємств, установ та організацій;
- спеціальної підготовки працівників, що входять до складу спеціалізованих служб і формувань цивільного захисту;
- додаткової підготовки з техногенної безпеки працівників об'єктів підвищеної небезпеки;
- пожежно-технічного мінімуму для працівників, зайнятих на роботах з підвищеною пожежною небезпекою;
- прискореної підготовки працівників до дій в особливий період.

Підготовка працівників до дій у надзвичайних ситуаціях передбачає:

- за програмою загальної підготовки працівників підприємств, установ та організацій – вивчення інформації, що міститься у планах реагування на надзвичайні ситуації, про дії в умовах загрози і виникнення НС, а також оволодіння навичками надання першої допомоги потерпілим, користування засобами індивідуального і колективного захисту;
- за програмою спеціальної підготовки працівників, що входять до складу спеціалізованих служб і формувань цивільного захисту, – ознайомлення з обов'язками, навичками користування та матеріальною частиною техніки, приладів і табельного майна таких служб і формувань, засобами захисту, вивчення порядку приведення їх у готовність, проведення рятувальних та інших невідкладних робіт;
- за програмою додаткової підготовки з техногенної безпеки працівників об'єктів підвищеної небезпеки – поглиблення знань з питань техногенної безпеки, джерел небезпеки, що за певних обставин можуть спричинити виникнення НС на об'єкті підвищеної небезпеки, та небезпечних речовин, що

виготовляються, переробляються, зберігаються чи транспортуються на його території;

– за програмою пожежно-технічного мінімуму для працівників, зайнятих на роботах з підвищеною пожежною небезпекою, – підвищення рівня загальних пожежно-технічних знань, вивчення правил пожежної безпеки з урахуванням особливостей виробництва, ознайомлення з протипожежними заходами та діями у разі виникнення пожежі, оволодіння навичками використання наявних засобів пожежогасіння;

– за програмою прискореної підготовки працівників до дій в особливий період – навчання способам захисту від наслідків НС, спричинених застосуванням засобів ураження в особливий період, що здійснюється підприємствами, установами та організаціями, які продовжують роботу у воєнний час, і розпочинається одночасно з уведенням в дію планів цивільного захисту на особливий період.

Навчання працівників на підприємстві, в установі та організації здійснюється шляхом:

– курсового навчання, що передбачає формування навчальних груп і здійснюється в навчальних класах або на об'єктах навчально-виробничої бази підприємства, установи та організації;

– індивідуального навчання, що передбачає вивчення теоретичного матеріалу самостійно та у формі консультацій з керівниками навчальних груп або іншими особами.

Навчальні групи комплектуються переважно з працівників, що входять до складу спеціалізованих служб і формувань цивільного захисту.

На підприємствах, в установах та організаціях із чисельністю працівників 50 і менше осіб навчання може здійснюватися шляхом проведення інструктажів за програмою загальної підготовки працівників, які проводяться особами з питань цивільного захисту, призначеними в межах штатної чисельності суб'єкта господарювання.

У разі прийняття на роботу особа за місцем роботи проходить інструктаж з питань ЦЗ, пожежної безпеки та дій у НС.

Особи, яких приймають на роботу, пов'язану з підвищеною пожежною небезпекою, повинні попередньо пройти спеціальне навчання (за програмою пожежно-технічного мінімуму). Працівники, зайняті на роботах з підвищеною пожежною небезпекою, проходять один раз на рік перевірку знань відповідних нормативних актів з пожежної безпеки, а посадові особи до початку виконання своїх обов'язків і періодично (один раз на три роки) – навчання та перевірку знань з питань пожежної безпеки.

Інструктаж та перевірка знань проводяться у порядку, визначеному підприємством, установою та організацією на основі вимог нормативно-правових актів у сфері ЦЗ.

З метою належної організації навчального процесу, забезпечення послідовності теоретичного і практичного навчання на підприємствах, в установах та організаціях розробляються і ведуться планувальні, облікові та звітні документи.

Для отримання працівниками відомостей про конкретні дії у НС на підприємстві, в установі та організації обладнується з урахуванням особливостей виробничої діяльності інформаційно-довідковий куточок з питань цивільного захисту, що є частиною приміщення загального користування, у якій тематично оформляються стенди, розміщуються схеми, навчальні посібники і зразки, передбачені програмами підготовки працівників до дій у надзвичайних ситуаціях.

Тематичне наповнення інформаційно-довідкового куточка визначається з урахуванням заходів, передбачених планом реагування на надзвичайні ситуації, та містить інформацію про наявні можливості та ресурси підприємства, установи, організації з протидії небезпечним факторам, що ймовірні для місця їх розташування.

Особи, що залучаються підприємствами, установами та організаціями (в тому числі на умовах договору) до проведення інструктажів, навчання і перевірки знань з питань цивільного захисту, пожежної та техногенної безпеки, зобов'язані пройти спеціальну підготовку на територіальних курсах, у навчально-методичних центрах ЦЗ та БЖД відповідно до вимог типового положення про них.

Навчання керівного складу підприємств, установ та організацій і фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів з питань цивільного захисту, здійснюється в установленому законодавством порядку.

Навчання посадових осіб підприємств, установ та організацій, які до початку виконання своїх обов'язків і періодично (один раз на три роки) зобов'язані проходити навчання з питань пожежної безпеки, здійснюється на територіальних курсах, у навчально-методичних центрах цивільного захисту та безпеки життєдіяльності або на інших підприємствах, в установах та організаціях, що мають затверджені програми навчання з питань пожежної безпеки.

Порядок затвердження таких програм, організації та контролю їх виконання визначається Міноборони.

Спеціальні об'єктові навчання і тренування з питань ЦЗ проводяться у порядку, затвердженому Міноборони.

Графіки проведення таких навчань і тренувань затверджуються щороку керівниками підприємств, установ та організацій і узгоджуються з місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та територіальними органами ДСНС.

Навчання працюючого населення здійснюється у робочий час за рахунок коштів підприємств, установ та організацій.

Організація навчання дітей дошкільного віку, учнів та студентів здійснюється МОН згідно із затвердженими ним і погодженими з ДСНС навчальними програмами з вивчення заходів безпеки, способів захисту від впливу небезпечних факторів, викликаних надзвичайними ситуаціями, надання домедичної допомоги.

2.3 Практична підготовка та відпрацювання дій за планами реагування на надзвичайні ситуації, планами локалізації і ліквідації аварій (катастроф) під час підготовки та проведення спеціальних комплексних об'єктових навчань, тренувань

Комплексні об'єктові навчання та тренування являють собою завершальний етап з підготовки працівників підприємств, установ і організацій до вирішення завдань з ЦЗ, запобігання, реагування і ліквідації аварій на виробництві, захисту персоналу і населення від НС, які визначають загальну виучку і готовність керівництва, органів управління, формувань та працівників підприємств, установ і організацій до дій у надзвичайних ситуаціях.

Комплексні об'єктові навчання проводяться один раз на три роки тривалістю до двох діб на всіх об'єктах господарювання, що мають категорійність з ЦЗ, виробляють або використовують у виробництві радіаційно-, пожежо- і вибухонебезпечні речовини та сильнодійні отруйні речовини, на підприємствах, в установах і організаціях, незалежно від форм власності та підпорядкування, з чисельністю робітників та службовців 300 і більше осіб, у медичних лікувально-профілактичних установах з чисельністю 600 ліжок і більше. Керівником навчання є начальник цивільної оборони об'єкта.

Тактико-спеціальні навчання невоєнізованих пошуково-рятувальних формувань проводяться один раз на три роки під час проведення комплексних об'єктових навчань, тренувань тривалістю від 4 до 8 годин. Керівником тренування є відповідний начальник штабу, служби цивільної оборони або командир цього формування.

Комплексні об'єктові тренування проводяться один раз на три роки тривалістю до однієї доби на підприємствах, в установах та організаціях незалежно від форм власності, з чисельністю працюючих до 300 осіб, у сільськогосподарських підприємствах незалежно від форм власності та від чисельності працюючих, у медичних лікувально-профілактичних установах з чисельністю до 600 ліжок, а також у закладах вищої освіти. У закладах професійно-технічної, середньої та дошкільної освіти тренування проводяться щороку під час Дня цивільної оборони та Тижня безпеки дитини. Керівником тренування є начальник цивільної оборони підприємства, установи, організації, навчального закладу. Тренування можуть проводитися у складі груп об'єктів за територіально-виробничим принципом під керівництвом начальника цивільної оборони управління, об'єднання та інших організацій за єдиним планом.

Штабні об'єктові тренування є формою практичної підготовки персоналу підприємств, установ і організацій, які за планами локалізації і ліквідації аварій (катастроф) входять до складу штабів з ліквідації надзвичайних ситуацій та очолюють об'єктові невоєнізовані формування й аварійно-рятувальні служби. У ході тренувань удосконалюється підготовка особового складу штабів за посадами, які вони займають, та відпрацьовуються питання злагодження штабів у цілому щодо забезпечення сталого управління діями у надзвичайних ситуаціях.

Тренування, крім років, коли на об'єктах проводяться комплексні об'єктові навчання і тренування, проводяться щороку. Керівником тренування є

призначений керівником підприємства, установи, організації один з керівників об'єкта відповідно до затвердженого розподілу обов'язків.

Залежно від мети тренування та його масштабів для відпрацювання взаємодії за планами реагування на надзвичайні ситуації районної державної адміністрації, виконавчого органу міської ради за рішенням відповідного уповноваженого керівника з ліквідації НС до штабних об'єктових тренувань можуть залучатися оперативні групи міських, районних служб цивільної оборони, евакуаційні органи та керівний склад комунальних і громадських аварійно-рятувальних служб, які обслуговують об'єкт.

Положення про організацію та проведення комплексних об'єктових навчань, тренувань з питань захисту та дій у надзвичайних ситуаціях, тактико-спеціальних навчань з невоєнізованими пошуково-рятувальними формуваннями та штабних об'єктових тренувань затверджуються ДСНС.

За заявою керівника комплексного об'єктового навчання для надання методичної допомоги з питань підготовки навчання та здійснення під час його проведення посередницьких функцій при групі управління (штабі керівництва) навчанням рішенням начальника курсів цивільної оборони за підприємством, установою і організацією закріплюються працівники курсів.

Посадові особи, які плануються на призначення керівниками групи управління комплексним об'єктовим навчанням, тренуванням, проходять попередню підготовку на курсах з питань ЦЗ.

ЛЕКЦІЯ 3. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХОДІВ І ДІЙ В МЕЖАХ ЄДИНОЇ СИСТЕМИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Питання для розгляду на лекції:

- 3.1 Поняття про єдину державну систему цивільного захисту.
- 3.2 Забезпечення техногенної безпеки суб'єктами господарювання.
- 3.3 Стійкість роботи об'єктів господарювання у надзвичайних ситуаціях мирного і воєнного часу.
- 3.4 Ідентифікація та декларування об'єктів підвищеної небезпеки.

3.1 Поняття про єдину державну систему цивільного захисту

3.1.1 Загальні положення

Єдина державна система цивільного захисту здійснює свою діяльність відповідно до Положення про єдину державну систему цивільного захисту, затвердженого Постановою КМУ від 09.01.2014 р. № 11 (далі – Положення).

Основні терміни та визначення, що використовуються у Положенні:

єдина державна система цивільного захисту (ЄДСЦЗ) – сукупність органів управління, сил і засобів центральних та місцевих органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, виконавчих органів рад, підприємств, установ та організацій, які забезпечують реалізацію державної політики у сфері цивільного захисту;

органи управління цивільного захисту – органи виконавчої влади, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, виконавчі органи рад та їх структурні підрозділи, призначені для безпосереднього керівництва діяльністю у сфері цивільного захисту відповідно до компетенції;

координаційні органи – державна, регіональні, місцеві комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та НС, комісії з питань НС підприємств, установ, організацій, державна, регіональні, місцеві та об'єктові спеціальні комісії з ліквідації наслідків НС, що утворюються для координації діяльності центральних та місцевих органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, підприємств, установ та організацій, пов'язаної з техногенно-екологічною безпекою, захистом населення і територій, запобіганням і реагуванням на НС;

регіон – територія Автономної Республіки Крим, області, м. Києва та Севастополя.

Основною метою функціонування ЄДСЦЗ є забезпечення реалізації державної політики у сфері ЦЗ у мирний час та в особливий період.

Основними завданнями ЄДСЦЗ є:

- 1) забезпечення готовності міністерств та інших центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підпорядкованих їм сил і засобів до дій, спрямованих на запобігання і реагування на НС;
- 2) забезпечення реалізації заходів щодо запобігання виникненню НС;
- 3) навчання населення щодо поведінки та дій у разі виникнення НС;

4) виконання державних цільових програм, спрямованих на запобігання НС, забезпечення сталого функціонування підприємств, установ та організацій, зменшення можливих матеріальних втрат;

5) опрацювання інформації про НС, видання інформаційних матеріалів з питань захисту населення і територій від наслідків НС;

6) прогнозування і оцінка соціально-економічних наслідків НС, визначення на основі прогнозу потреби в силах, засобах, матеріальних та фінансових ресурсах;

7) створення, раціональне збереження і використання резерву матеріальних та фінансових ресурсів, необхідних для запобігання і реагування на НС;

8) оповіщення населення про загрозу та виникнення НС, своєчасне та достовірне інформування про фактичну обстановку і вжиті заходи;

9) захист населення у разі виникнення НС;

10) проведення рятувальних та інших невідкладних робіт щодо ліквідації наслідків НС, організація життєзабезпечення постраждалого населення;

11) пом'якшення можливих наслідків НС у разі їх виникнення;

12) здійснення заходів щодо соціального захисту постраждалого населення;

13) реалізація визначених законом прав у сфері захисту населення від наслідків НС, в тому числі осіб (чи їх сімей), що брали безпосередню участь у ліквідації цих ситуацій;

14) інші завдання, визначені законом.

Керівництво ЄДСЦЗ здійснює Кабінет Міністрів України.

Безпосереднє керівництво діяльністю ЄДСЦЗ здійснює ДСНС.

ЄДСЦЗ складається з постійно діючих функціональних і територіальних підсистем та їх ланок.

Функціональні підсистеми ЄДСЦЗ (далі - функціональні підсистеми) створюються у відповідних сферах суспільного життя центральними органами виконавчої влади з метою захисту населення і територій від НС у мирний час та в особливий період, забезпечення готовності підпорядкованих їм сил і засобів до дій, спрямованих на запобігання і реагування на надзвичайні ситуації.

Безпосереднє керівництво діяльністю функціональної підсистеми здійснюється керівником органу чи суб'єкта господарювання, що створив таку підсистему.

Перелік центральних органів виконавчої влади, що створюють функціональні підсистеми, наведено у додатку 1 Положення.

Територіальні підсистеми ЄДСЦЗ (далі – територіальні підсистеми) створюються в Автономній Республіці Крим, областях, мм. Києві та Севастополі з метою здійснення заходів щодо захисту населення і територій від НС у мирний час та в особливий період у відповідному регіоні.

Безпосереднє керівництво діяльністю територіальної підсистеми, її ланок здійснюється посадовою особою, яка очолює орган, що створив таку підсистему, ланку.

У складі ЄДСЦЗ функціонують постійно діючі органи управління цивільного захисту, координаційні органи, сили цивільного захисту функціональних і територіальних підсистем.

Постійно діючими органами управління цивільного захисту, до повноважень яких належать питання організації та здійснення заходів цивільного захисту, є:

на державному рівні – Кабінет Міністрів України, ДСНС, а також центральні органи виконавчої влади, що створюють функціональні підсистеми, та підрозділи з питань цивільного захисту у складі їх апаратів;

на регіональному рівні – Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські держадміністрації, підрозділи з питань цивільного захисту, які утворюються у їх складі, територіальні органи ДСНС;

на місцевому рівні – районні, районні у м. Києві та Севастополі держадміністрації, виконавчі органи міських (міст республіканського Автономної Республіки Крим і міст обласного значення) рад, підрозділи з питань цивільного захисту, які утворюються у їх складі, виконавчі органи селищних та сільських рад, підрозділи територіальних органів ДСНС;

на об'єктовому рівні – керівні органи підприємств, установ та організацій, а також підрозділи (посадові особи) з питань цивільного захисту, які утворюються (призначаються) такими органами відповідно до законодавства.

Координаційними органами є:

на загальнодержавному рівні – Державна комісія з питань техногенно-екологічної безпеки та НС;

на регіональному рівні – комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій Автономної Республіки Крим, областей, м. Києва та Севастополя;

на місцевому рівні – комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій районів, міст, районів у містах, селищ;

на об'єктовому рівні – комісії з питань надзвичайних ситуацій підприємств, установ та організацій.

Діяльність зазначених комісій провадиться відповідно до положень про них.

Для координації робіт з ліквідації наслідків конкретної НС на державному, регіональному, місцевому та об'єктовому рівні у разі потреби утворюються спеціальні комісії з ліквідації наслідків НС, діяльність яких провадиться відповідно до положень про такі комісії.

Для забезпечення управління у режимі повсякденного функціонування органами управління та силами цивільного захисту, координації їх дій, здійснення цілодобового чергування та забезпечення функціонування системи збору, оброблення, узагальнення та аналізу інформації про обстановку в районах виникнення НС функціонують:

1) на державному рівні:

оперативно-чергова служба державного центру управління в надзвичайних ситуаціях ДСНС;

оперативно-чергові (чергові, диспетчерські) служби центральних органів виконавчої влади (у разі їх утворення);

2) на регіональному рівні:

оперативно-чергові служби пунктів управління Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських держадміністрацій;

оперативно-чергові служби центрів управління в надзвичайних ситуаціях територіальних органів ДСНС;

оперативно-чергові (чергові, диспетчерські) служби територіальних органів центральних органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій (у разі їх утворення);

3) на місцевому рівні:

чергові служби райдержадміністрацій та виконавчих органів міських рад;

оперативно-чергові (чергові, диспетчерські) служби територіальних органів центральних органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій (у разі їх утворення);

4) на об'єктовому рівні – чергові (диспетчерські) служби підприємств, установ та організацій (у разі їх утворення).

У разі виникнення НС до роботи центрів управління в надзвичайних ситуаціях залучаються представники заінтересованих органів державної влади.

Для забезпечення сталого управління суб'єктами забезпечення цивільного захисту та виконання функцій, передбачених на особливий період, використовується відповідно до статті 72 Кодексу ЦЗ України державна система пунктів управління.

Для управління ЄДСЦЗ використовується телекомунікаційна мережа загального користування, телекомунікаційна мережа спеціального призначення та державна система урядового зв'язку.

До складу сил ЦЗ ЄДСЦЗ входять:

- Оперативно-рятувальна служба цивільного захисту;
- аварійно-рятувальні служби;
- формування ЦЗ;
- спеціалізовані служби ЦЗ;
- пожежно-рятувальні підрозділи (частини);
- добровільні формування ЦЗ.

Оперативно-рятувальна служба цивільного захисту функціонує в системі ДСНС.

Перелік центральних органів виконавчої влади, якими утворюються спеціалізовані служби цивільного захисту, наведено у додатку 2 Положення.

До складу сил ЦЗ функціональних підсистем входять:

- спеціалізовані професійні аварійно-рятувальні служби;
- об'єктові аварійно-рятувальні служби;
- об'єктові формування ЦЗ;
- галузеві та об'єктові спеціалізовані служби ЦЗ;
- державні пожежно-рятувальні підрозділи (частини), що забезпечують відомчу пожежну охорону;

– добровільні формування ЦЗ.

До складу сил ЦЗ територіальних підсистем входять:

- підрозділи (частини) Оперативно-рятувальної служби ЦЗ;
- регіональні, комунальні, об'єктові аварійно-рятувальні служби та аварійно-рятувальні служби громадських організацій;
- об'єктові та територіальні формування ЦЗ;
- територіальні та об'єктові спеціалізовані служби ЦЗ;
- добровільні формування цивільного захисту.

Облік сил цивільного захисту на державному рівні ведеться ДСНС, а регіональному рівні - її територіальними органами.

3.1.2 Режими функціонування ЄДСЦЗ

Залежно від масштабу і особливостей НС, що прогнозується або виникла, в Україні або в межах конкретної її території встановлюється один із таких режимів функціонування ЄДСЦЗ:

- повсякденного функціонування;
- підвищеної готовності;
- надзвичайної ситуації;
- надзвичайного стану.

В умовах нормальної виробничо-промислової, радіаційної, хімічної, сейсмічної, гідрогеологічної, гідрометеорологічної, техногенної та пожежної обстановки та за відсутності епідемій, епізоотій, епіфітотій єдина державна система цивільного захисту функціонує в режимі повсякденного функціонування.

Підставами для тимчасового введення в Україні або в межах конкретної її території для єдиної державної системи цивільного захисту режиму підвищеної готовності є:

- на державному рівні – загроза виникнення НС державного рівня;*
- на регіональному рівні – загроза виникнення НС регіонального рівня;*
- на місцевому рівні – загроза виникнення НС місцевого рівня.*

Підставами для тимчасового введення в Україні або в межах конкретної її території для єдиної державної системи цивільного захисту режиму надзвичайної ситуації є:

- на державному рівні – виникнення НС, що класифікується як ситуація державного рівня;*
- на регіональному рівні – виникнення НС, що класифікується як ситуація регіонального рівня;*
- на місцевому рівні – виникнення НС, що класифікується як ситуація місцевого рівня.*

Рівень НС визначається відповідно до Порядку класифікації надзвичайних ситуацій за їх рівнями, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 березня 2004 р. № 368.

Режим підвищеної готовності та режим надзвичайної ситуації в Україні або в межах конкретної її території вводиться:

- за рішенням Кабінету Міністрів України – на території усієї держави або її окремих регіонів;*

за рішенням Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських держадміністрацій – на території відповідного регіону;

– за рішенням райдержадміністрацій та органів місцевого самоврядування – на території відповідного району (міста).

У період дії надзвичайного стану в разі його введення ЄДСЦЗ функціонує відповідно до вимог Кодексу цивільного захисту України та з урахуванням особливостей, що визначаються згідно із Законом України «Про правовий режим надзвичайного стану» та іншими нормативно-правовими актами.

В особливий період ЄДСЦЗ функціонує відповідно до вимог Кодексу цивільного захисту України та з урахуванням особливостей, що визначаються згідно із Законами України «Про правовий режим воєнного стану», «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», а також іншими нормативно-правовими актами.

Розглянемо основні завдання, що виконуються ЄДСЦЗ у різних режимах функціонування.

1) У режимі повсякденного функціонування:

– забезпечення спостереження, гідрометеорологічного прогнозування та здійснення контролю за станом навколишнього природного середовища та небезпечних процесів, що можуть призвести до виникнення НС на потенційно небезпечних об'єктах, об'єктах підвищеної небезпеки і прилеглих до них територіях, а також на територіях, на яких існує загроза виникнення геологічних та гідрогеологічних явищ і процесів;

– забезпечення здійснення планування заходів цивільного захисту;

– здійснення цілодобового чергування пожежно-рятувальних підрозділів;

– розроблення і виконання цільових та науково-технічних програм запобігання виникненню НС і зменшення можливих втрат;

– здійснення планових заходів щодо запобігання виникненню НС, забезпечення безпеки та захисту населення і територій від таких ситуацій, а також заходів щодо підготовки до дій за призначенням органів управління та сил цивільного захисту;

– забезпечення готовності органів управління та сил цивільного захисту до дій за призначенням;

– організація підготовки фахівців цивільного захисту, підготовка керівного складу та фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів щодо цивільного захисту, навчання населення діям у разі виникнення НС;

– створення і поновлення матеріальних резервів для запобігання виникненню НС, ліквідації їх наслідків;

– організація та проведення моніторингу НС, визначення ризиків їх виникнення;

– підтримання у готовності автоматизованих систем централізованого оповіщення про загрозу або виникнення НС.

2) У режимі підвищеної готовності:

– здійснення оповіщення органів управління та сил цивільного захисту, а також населення про загрозу виникнення НС та інформування його про дії у можливій зоні НС;

– формування оперативних груп для виявлення причин погіршення обстановки та підготовки пропозицій щодо її нормалізації;

– посилення спостереження та контролю за гідрометеорологічною обстановкою, ситуацією на потенційно небезпечних об'єктах, території об'єкта підвищеної небезпеки та/або за його межами, території, на якій існує загроза виникнення геологічних та гідрологічних явищ і процесів, а також здійснення постійного прогнозування можливості виникнення НС та їх масштабів;

– уточнення (у разі потреби) планів реагування на надзвичайні ситуації, здійснення заходів щодо запобігання їх виникненню;

– уточнення та здійснення заходів щодо захисту населення і територій від можливих НС;

– приведення у готовність наявних сил і засобів цивільного захисту, залучення у разі потреби додаткових сил і засобів.

3) У режимі надзвичайної ситуації:

– здійснення оповіщення органів управління та сил цивільного захисту, а також населення про виникнення НС та інформування його про дії в умовах такої ситуації;

– призначення керівника робіт з ліквідації наслідків НС та утворення у разі потреби спеціальної комісії з ліквідації наслідків НС;

– визначення зони НС;

– здійснення постійного прогнозування зони можливого поширення НС та масштабів можливих наслідків;

– організація робіт з локалізації і ліквідації наслідків НС, залучення для цього необхідних сил і засобів;

– організація та здійснення заходів щодо життєзабезпечення постраждалого населення;

– організація та здійснення (у разі потреби) евакуаційних заходів;

– організація і здійснення радіаційного, хімічного, біологічного, інженерного та медичного захисту населення і територій від наслідків НС;

– здійснення безперервного контролю за розвитком НС та обстановкою на аварійних об'єктах і прилеглих до них територіях;

– інформування органів управління цивільного захисту та населення про розвиток НС та заходи, що здійснюються.

4) У режимі надзвичайного стану – виконання завдань відповідно до Закону України «Про правовий режим надзвичайного стану».

З моменту оголошення рішення про мобілізацію (крім цільової) або доведення його до виконавців стосовно прихованої мобілізації чи введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях єдина державна система цивільного захисту переводиться у режим функціонування в умовах особливого періоду в повному обсязі або у межах відповідних регіонів.

Підготовка ЄДСЦЗ до виконання завдань ЦЗ в умовах особливого періоду здійснюється завчасно у мирний час.

Переведення ЄДСЦЗ у режим функціонування в умовах особливого періоду здійснюється відповідно до актів Президента України, Кабінету Міністрів України, планів ЦЗ на особливий період.

Виконання завдань ЦЗ під час функціонування ЄДСЦЗ в умовах особливого періоду здійснюється у взаємодії з відповідним військовим командуванням.

3.1.3 Забезпечення фінансування єдиної державної системи цивільного захист

ЄДСЦЗ фінансується за рахунок державного та місцевих бюджетів, позабюджетних коштів Ради міністрів Автономної Республіки Крим, центральних органів виконавчої влади, коштів державних підприємств, установ та організацій, страхових фондів та інших джерел.

Для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій створюються:

на загальнодержавному рівні:

– резервний фонд Кабінету Міністрів України – для фінансування витрат, пов'язаних з ліквідацією надзвичайних ситуацій загальнодержавного рівня (за рахунок видатків Державного бюджету України);

– запаси матеріальних ресурсів – для проведення першочергових робіт з ліквідації надзвичайних ситуацій (за рахунок державного матеріального резерву, що створюється згідно із законодавством);

на регіональному рівні:

– регіональний резерв фінансових ресурсів – відповідно до законодавства;

на місцевому рівні:

– місцевий резерв фінансових ресурсів – відповідно до законодавства;

на об'єктовому рівні:

– запаси матеріальних та фінансових ресурсів – за рахунок власних коштів державних підприємств, установ та організацій.

Обсяги матеріальних та фінансових ресурсів визначаються органом, що їх створює.

Якщо для локалізації або ліквідації надзвичайної ситуації необхідні матеріальні та фінансові ресурси в обсягах, що перевищують власні можливості, місцева або об'єктова комісія звертається за допомогою до відповідної регіональної комісії, яка, приймаючи рішення щодо надання необхідної допомоги, бере на себе відповідальність за координацію дій або керівництво роботою з ліквідації цієї ситуації.

У разі нестачі матеріальних та фінансових ресурсів для ліквідації надзвичайної ситуації регіонального або загальнодержавного рівня за клопотанням центральних органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій зазначені ресурси можуть бути виділені їм в установленому законодавством порядку з державного матеріального резерву і резервного фонду Кабінету Міністрів України.

3.1.4 Номенклатура матеріальних цінностей державного резерву і норми їх накопичення

Номенклатура матеріальних цінностей державного резерву і норми їх накопичення, в тому числі незнижуваного запасу, затверджуються Кабінетом Міністрів України.

Порядок розробки номенклатури матеріальних цінностей державного резерву і норм їх накопичення, у тому числі незнижуваного запасу, встановлюється центральним органом виконавчої влади, що здійснює управління державним резервом.

Мобілізаційні резерви створюються на підприємствах, в установах і організаціях незалежно від форм власності відповідно до завдань, визначених Кабінетом Міністрів України міністерствам, іншим центральним і місцевим органам виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим на основі пропозицій центрального органу виконавчої влади з питань економічної політики, Міністерства оборони України за погодженням із центральним органом виконавчої влади, що здійснює управління державним резервом, іншими зацікавленими органами виконавчої влади.

Щорічні обсяги поставок матеріальних цінностей до державного резерву відповідно до затверджених Кабінетом Міністрів України рівнів накопичення в першочерговому порядку плануються під час формування замовлень на поставку продукції для державних потреб та забезпечуються відповідними коштами за рахунок Державного бюджету України на поточний рік та коштами, отриманими від реалізації матеріальних цінностей державного резерву, що підлягають освіженню, позичанню та розбронюванню.

У разі потреби Кабінет Міністрів України приймає рішення про закупівлю і закладення матеріальних цінностей до державного резерву понад встановлені обсяги і норми накопичення для їх цільового використання, у тому числі за міжнародними договорами, з визначенням джерел додаткових коштів для цих закупівель.

3.1.5 Норми резервування та фінансування системи державного резерву на випадок НС

Запаси матеріальних цінностей державного резерву розміщуються на підприємствах, в установах і організаціях, спеціально призначених для зберігання матеріальних цінностей державного резерву. Розміщення і будівництво на території України підприємств, установ, організацій та інших об'єктів системи державного резерву здійснюються в порядку, що встановлюється Кабінетом Міністрів України.

Частина запасів матеріальних цінностей державного резерву може зберігатися на промислових, транспортних, сільськогосподарських, постачальницько-збутових та інших підприємствах, в установах і організаціях незалежно від форм власності на договірних умовах.

Для підприємств, установ і організацій, заснованих повністю або частково на державній власності (державні підприємства, установи і організації, акціонерні товариства, у статутному фонді яких контрольний пакет акцій належить державі, орендні підприємства, засновані на державній власності), а

також для суб'єктів господарської діяльності всіх форм власності, визнаних відповідно до законодавства України монополістами, відповідальне зберігання матеріальних цінностей державного резерву є обов'язковим, якщо це не завдає їм збитків.

Перелік підприємств, установ і організацій усіх форм власності, що виконують відповідальне зберігання матеріальних цінностей державного резерву, номенклатура та обсяги їх накопичення визначаються мобілізаційними та іншими спеціальними планами.

Підприємства, установи і організації всіх форм власності, яким встановлені мобілізаційні та інші спеціальні завдання, зобов'язані забезпечити розміщення, зберігання, своєчасне освіження, заміну, а також відпуск матеріальних цінностей із державного резерву згідно з зазначеними завданнями власними силами.

Відшкодування витрат підприємствам, установам і організаціям, що виконують відповідальне зберігання, оплата тарифу за перевезення вантажів, спеціальної тари, упаковки, послуг постачальницько-збутових організацій за поставку і реалізацію матеріальних цінностей державного резерву провадиться у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Зведені відомості про номенклатуру і рівні накопичення, про загальні обсяги поставок, відпуску, закладення, освіження, розміщення і фактичні запаси державного резерву є державною таємницею, розголошення якої тягне за собою відповідальність у встановленому законом порядку.

3.1.6 Використання матеріальних ресурсів з державного, оперативного, регіонального та місцевого резерву

Державний резерв матеріальних цінностей є недоторканим і може використовуватися лише за рішенням Кабінету Міністрів України.

Відпуск матеріальних цінностей з державного резерву здійснюється:

- у зв'язку з їх освіженням (поновленням) і заміною;
- у порядку тимчасового позичання;
- у порядку розбронювання;
- для надання гуманітарної допомоги;
- для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;
- у разі настання особливого періоду.

Відпуск матеріальних цінностей з державного резерву в порядку тимчасового позичання провадиться за рішенням Кабінету Міністрів України, в якому визначаються одержувачі, строки та умови відпуску матеріальних цінностей із державного резерву, а також строки їх повернення.

Якщо відпуск матеріальних цінностей з державного резерву провадиться у порядку позичання, одержувач (позичальник) – підприємство, установа або організація на основі контракту (договору) подає гарантійне зобов'язання про повернення матеріальних цінностей до державного резерву. В контракті (договорі) повинно бути передбачено спосіб забезпечення зобов'язання одержувача (позичальника) у вигляді застави або банківської гарантії.

За позичання матеріальних цінностей з державного резерву передбачається плата, розмір якої визначається в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів

України, і не може перевищувати розміру облікової ставки Національного банку України.

Реалізація матеріальних цінностей з державного резерву, що підлягають розбронюванню, здійснюється на конкурсних засадах у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Відпуск матеріальних цінностей із державного резерву для надання гуманітарної допомоги здійснюється у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Відпуск матеріальних цінностей із незнижуваного запасу провадиться за рішенням Кабінету Міністрів України, погодженим з Верховною Радою України.

Відпуск матеріальних цінностей з державного резерву для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій провадиться центральним органом виконавчої влади, що здійснює управління державним резервом, за поданням міністерств, інших органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, на які покладено функції щодо координації робіт по ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій за рішенням Кабінету Міністрів України. Витрати на відпуск цих матеріальних цінностей, враховуючи

їх вартість, відшкодовуються за рахунок коштів, передбачених на ці цілі Державним бюджетом України.

Відпуск матеріальних цінностей з державного резерву в разі настання особливого періоду провадиться згідно з Законом України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію».

3.2 Забезпечення техногенної безпеки суб`єктами господарювання

3.2.1 Загальні принципи забезпечення техногенної безпеки суб`єктами господарювання

Оцінка ризиків виникнення НС техногенного характеру суб`єктами господарювання здійснюється з урахуванням питань техногенної, пожежної, ядерної та радіаційної безпеки, міцності, надійності та необхідної довговічності несучих елементів будівель і споруд на випадок:

- прояв терористичної діяльності;
- наявності будівель та споруд з порушенням умов експлуатації;
- наявності об`єктів з критичним станом виробничих фондів та порушенням умов експлуатації;
- виникнення небезпечних ситуацій (порушення умов експлуатації) на небезпечних об`єктах, ядерних установках.

Суб`єкти господарювання повинні забезпечувати виконання вимог техногенної безпеки шляхом:

- виконання вимог Кодексу ЦЗ, Правил, норм і стандартів, якими передбачені відповідні норми щодо забезпечення техногенної безпеки, ЦЗ, а також виконання приписів, розпоряджень і постанов, що відповідно до законодавства виносяться посадовими особами центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, техногенної та пожежної безпеки;

- інформування відповідних органів влади про загрозу виникнення або виникнення надзвичайної ситуації відповідно до порядку, встановленого цими органами влади;

- включення до планів реагування на НС розділів «Техногенна безпека».

На об'єктах з чисельністю працюючого персоналу 50 осіб і менше питання техногенної безпеки включаються до інструкції щодо дій персоналу об'єкта у разі загрози або виникнення НС;

- забезпечення безперешкодного доступу у випадках, передбачених законом, посадових осіб центрального органу, що реалізує державну політику у сфері ЦЗ, техногенної та пожежної безпеки;

- розміщення в друкованих виданнях, на офіційних веб-сайтах, інформаційних стендах та в будь-який інший прийнятий спосіб інформації про заходи безпеки та відповідну поведінку населення на випадок виникнення НС;

- здійснення навчання персоналу діям на випадок виникнення НС;

- забезпечення відповідно до законодавства своїх працівників засобами колективного та індивідуального захисту;

- включення до положень про підрозділи з питань цивільного захисту завдань і функцій щодо забезпечення техногенної безпеки;

- розроблення відповідних інструкцій та інших організаційно-розпорядчих документів щодо забезпечення техногенної безпеки, здійснення постійного контролю за їх дотриманням;

- організації заходів щодо захисту своїх працівників від шкідливого впливу НС техногенного та природного характеру;

- фінансування витрат у порядку та обсягах, необхідних для повного і якісного забезпечення вимог техногенної безпеки.

Керівники (власники) небезпечних об'єктів, крім того, відповідно до Кодексу повинні забезпечити:

- розроблення організаційно-розпорядчих документів щодо забезпечення техногенної безпеки;

- оцінку ризиків виникнення НС на небезпечних об'єктах та повідомлення про її результати центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, техногенної та пожежної безпеки;

- утворення об'єктових формувань та спеціалізованих служб ЦЗ, створення необхідної для їх функціонування матеріально-технічної бази, забезпечення готовності таких формувань до дій за призначенням;

- створення диспетчерських служб;

- здійснення заходів щодо неперевикнення прийнятого рівня ризиків виникнення НС техногенного характеру на небезпечних об'єктах;

- здійснення навчання працівників правилам техногенної безпеки;

- декларування безпеки об'єктів підвищеної небезпеки;

- розроблення ПЛАС;

- проведення об'єктових тренувань і навчань з питань ЦЗ, з урахуванням вимог техногенної безпеки;

- впровадження, експлуатацію та технічне обслуговування систем раннього виявлення НС та оповіщення населення у випадку їх виникнення;
- забезпечення аварійно-рятувального обслуговування своїх об'єктів;
- впровадження та утримання у робочому стані засобів зв'язку, аварійно-рятувальної техніки та обладнання і використання їх за призначенням;
- здійснення за власні кошти заходів захисту населення і територій від НС, що зменшують рівень ризику виникнення НС техногенного характеру;
- своєчасне інформування органів управління та сил ЦЗ про аварійні ситуації, які пов'язані з небезпечними речовинами і можуть завдати шкоди життю та здоров'ю населення і навколишньому середовищу;
- створення, виходячи з максимальної гіпотетичної (прогнозованої) надзвичайної ситуації, характерної для конкретної території, галузі, об'єкта, а також передбаченого обсягу робіт з ліквідації її наслідків, і використання матеріальних резервів, необхідних для запобігання НС, у тому числі техногенного характеру, та ліквідації їх наслідків;
- розроблення заходів щодо забезпечення техногенної безпеки, з урахуванням досягнень науки і техніки, позитивного досвіду із зазначеного питання;
- наявність постійно поновлювального запасу відповідних медичних препаратів, сучасних антидотів та інших фармацевтичних препаратів, у тому числі кисню;
- на основі міжгалузевої і галузевої нормативної документації, рекомендацій, довідкової і науково-технічної літератури, а також з урахуванням аварій і аварійних ситуацій, що відбувалися на них та аналогічних об'єктах, постійний аналіз небезпеки процесів виробництва та інформування місцевих органів влади про всі небезпеки, встановлені в процесі аналізу, та суб'єктів господарювання, об'єкти яких можуть опинитися у прогнозованих зонах НС, надавати їм результати виконаного аналізу небезпеки, а також інші матеріали, що потрібні для планування заходів захисту населення і територій від НС техногенного характеру;
- виконання інших завдань і заходів у сфері ЦЗ, що забезпечують виконання заходів техногенної безпеки з урахуванням вимог Кодексу та інших законодавчих актів.

Суб'єкти господарювання, небезпечні об'єкти яких розташовані у міській зоні, повинні утримувати кількість небезпечних хімічних речовин (далі – НХР) в обсягах, передбачених проектними нормами зберігання (накопичення) та технологічними регламентами, але не більше тридобового споживання.

На майданчиках (у будівлях) небезпечних об'єктів, розташованих у заміській зоні, кількість НХР не може перевищувати більше 2 тис. тонн при зберіганні на одному майданчику (у будівлі), якщо ці майданчики (будівлі) розташовані на відстані більше ніж 500 м один від одного.

Загальна кількість НХР на всіх майданчиках для зберігання (у будівлях) небезпечних об'єктів, розташованих на відстані менш ніж 500 м один від одного, не може перевищувати 2 тис. тонн.

Відстань майданчиків (будівель), на яких зберігаються НХР, від населених пунктів або місць масового скупчення людей не може бути менш ніж межі зони можливого хімічного забруднення, розрахованої відповідно до додатку В (обов'язкового) до ДБН 1.2-4-2006 «Система надійності та безпеки в будівництві. Інженерно-технічні заходи цивільного захисту» (далі – розрахункова межа).

За погодженням з місцевими органами влади на майданчиках (у будівлях), розташованих у замиській зоні, може встановлюватися інша кількість зберігання (накопичення) НХР за умов здійснення суб'єктом господарювання інженерно-технічних заходів із зменшення розрахункової межі.

Запаси НХР повинні зберігатись на базових складах у замиських зонах відповідно до ДБН В.1.2-4-2006 «Система надійності та безпеки в будівництві. Інженерно-технічні заходи цивільного захисту» та ДБН 360-92** «Планування та забудова міських та сільських поселень».

Відповідальні особи не мають права здійснювати самостійне відновлення робіт, що припинені відповідно до законодавства, а також ігнорувати вимоги рішень судів, приписів, розпоряджень і постанов щодо усунення порушень на відповідному об'єкті або території.

Працівник (робітник) або інша особа, яка порушила вимоги Правил, несе, залежно від спричинених порушенням наслідків, особисту відповідальність відповідно до чинного законодавства, незалежно від того, що порушення сталося через особисте невиконання працівником (робітником) вимог Правил або через невірне виконання розпорядження відповідного керівника.

3.2.2 Організація заходів техногенної безпеки

3.2.2.1 Збирання й аналітичне опрацювання інформації про аварійні ситуації та аварії техногенного характеру органами влади та суб'єктами господарювання

Результати збирання й аналітичного опрацювання інформації про аварійні ситуації та аварії техногенного характеру та стан небезпечних об'єктів і небезпечних територій необхідно відображати на картах відповідного масштабу. Інформація на картах має відображати дані про небезпечний об'єкт, небезпечну територію, природу можливого ризику під час надзвичайної ситуації, зони можливого впливу наслідків надзвичайної ситуації на людей та навколишнє середовище, спосіб інформування населення, безпечні зони для можливого виводу людей та іншу інформацію, необхідну для забезпечення захисту населення і територій від НС.

До кожної карти складається пояснювальна записка, що має містити інформацію, яку не можна відобразити на карті, у тому числі:

- результати розрахунків (прогнозування);
- перелік підприємств, які потрапляють у прогнозовані зони, та необхідні дані про них;
- перелік аварійно-рятувальних служб, з якими укладено договори (угоди) на аварійно-рятувальне обслуговування;

- схеми оповіщення, збору керівного складу та відповідних сил цивільного захисту;
- інші дані та інформацію.

3.2.2.2 Інформування про надзвичайні ситуації техногенного характеру.

Інформування становлять відомості про надзвичайні ситуації, що прогнозуються або виникли, з визначенням їх класифікації, меж поширення і наслідків, а також способи і методи захисту від них.

Інформування здійснюється завчасно, за результатами прогнозування, а також під час загрози виникнення надзвичайної ситуації і в умовах, коли надзвичайна ситуація уже виникла.

Завчасне інформування здійснюється шляхом розповсюдження інформації у засобах масової інформації, на офіційних веб-сайтах органів влади, суб'єктів господарювання, інформаційних стендах та у будь-який інший прийнятний спосіб.

Інформування про загрозу виникнення надзвичайної ситуації здійснюється за результатами оперативного та аварійного прогнозування негайно з використанням сигнально-гучномовних пристроїв та електронних інформаційних табло. У необхідних випадках можуть використовуватися пересувні інформаційні центри або установки, транспортні засоби, обладнані гучномовними пристроями.

Інформування у разі виникнення надзвичайної ситуації здійснюється негайно з використанням даних аварійного прогнозування та за фактом оперативної інформації про можливі зони розповсюдження наслідків аварії. Після уточнення інформації про розвиток аварії та наслідки надзвичайної ситуації здійснюється додаткове інформування.

3.2.2.3 Оповіщення про виникнення або загрозу виникнення аварійних ситуацій і аварій

Оповіщення керівників, відповідальних осіб, органів влади, суб'єктів господарювання та населення про факт загрози або виникнення надзвичайної ситуації необхідно здійснювати з використанням автоматизованих систем раннього виявлення НС та оповіщення населення у разі їх виникнення, які необхідно інтегрувати з різними системами централізованого оповіщення.

Керівники об'єктів повинні визначити своїм рішенням (наказом) осіб та структурні ланки, які відповідають за експлуатаційно-технічне обслуговування автоматизованих систем раннього виявлення НС та оповіщення населення у разі їх виникнення і виконання завдань з оповіщення.

Загальний контроль за технічним станом автоматизованих систем раннього виявлення НС та оповіщення населення у разі їх виникнення покладається на керівника об'єкта.

Оповіщення керівників та інших працівників небезпечних об'єктів, а також керівників та працівників інших об'єктів і населення, які знаходяться в зоні локальної системи оповіщення, здійснює черговий диспетчер або спеціально призначена особа, яка виконує його обов'язки.

Забороняється покладати обов'язки диспетчера на персонал (працівників) небезпечних виробництв, цехів, ділянок тощо.

Оповіщення працівників об'єктів, які знаходяться за межами локальної системи оповіщення, покладається на оперативних чергових структурних підрозділів з питань НС місцевих органів влади.

З метою своєчасного оповіщення і перевірки достовірності прийнятого повідомлення (команди) небезпечні виробництво, цех, ділянка тощо мають бути обладнані за власний рахунок об'єкта прямим телефонним зв'язком з черговим диспетчером і керівником об'єкта, а черговий диспетчер повинен мати прямий зв'язок з оперативним черговим (начальником чергової зміни) структурного підрозділу з питань надзвичайних ситуацій місцевого органу виконавчої влади, відповідного територіального органу управління ДСНС України, органу МВС України.

Оперативне оповіщення повинне здійснюватись за схемами оповіщення, які розробляються відповідальними особами і затверджуються їх керівниками.

Схеми оповіщення повинні зберігатися в приміщенні диспетчерської служби на видному місці.

У приміщенні диспетчерської служби (у чергового диспетчера) небезпечних об'єктів повинні розроблятися і зберігатися також:

- фонограми текстів звернень до персоналу об'єктів та осіб, яких вони оповіщають;

- бланки регламентів надання інформації про аварію та повідомлень про надзвичайну ситуацію, форма та зміст яких розробляються за погодженням з територіальними органами управління ДСНС України.

Об'єктові системи оповіщення повинні бути працездатними і включеними постійно.

Поруч з телефонними апаратами слід вивішувати таблички із зазначенням номера телефону для виклику аварійно-рятувальних служб, оповіщення диспетчерської служби (чергового диспетчера) об'єкта.

Для інформування населення про небезпеку, яка безпосередньо загрожує населенню від об'єктів (небезпечних територій), керівники цих об'єктів (власники небезпечних територій) повинні забезпечити встановлення вказівників (попереджувальних знаків, інформаційних табло тощо) по їх периметру.

Будь-які інформаційні знаки та написи, нанесені на вказівниках, повинні бути чітко зрозумілими для населення.

3.2.2.4 Створення, збереження і раціональне використання матеріальних ресурсів, необхідних для запобігання надзвичайним ситуаціям та ліквідації їх наслідків

Створення, збереження і раціональне використання матеріальних ресурсів, необхідних для запобігання надзвичайним ситуаціям, повинно здійснюватися за результатами прогнозу безпеки, що може виникнути у разі аварії (надзвичайної ситуації) на небезпечних об'єктах або на небезпечних територіях (далі – резерв).

Резерви повинні створюватися, виходячи з максимальної гіпотетичної (прогнозованої) надзвичайної ситуації, характерної для конкретної території, галузі, об'єкта, а також передбаченого обсягу робіт з ліквідації її наслідків.

Матеріальні цінності, що поставляються до резерву, повинні мати сертифікат відповідності на весь нормативний термін їх зберігання.

3.2.2.5. Забезпечення засобами радіаційного та хімічного захисту, порядок їх зберігання

Забезпечення засобами радіаційного та хімічного захисту здійснюється відповідно до Порядку забезпечення населення і працівників формувань та спеціалізованих служб цивільного захисту засобами індивідуального захисту, приладами радіаційної та хімічної розвідки, дозиметричного і хімічного контролю, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 19.08.2002 № 1200.

На небезпечних об'єктах засоби індивідуального захисту органів дихання від небезпечних хімічних речовин (далі – ЗІЗ ОД) повинні зберігатися на робочих місцях, а персонал, який безпосередньо обслуговує небезпечне обладнання, устаткування, виробництва, цехи, ділянки тощо, повинен постійно носити ЗІЗ ОД при собі.

Конкретні види ЗІЗ ОД повинні відповідати безпекам об'єкта і визначатися відповідними правилами (інструкціями).

Особи, які задіяні в оповіщенні, виконанні аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, локалізації та ліквідації аварійних ситуацій та аварій, ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, повинні мати ЗІЗ ОД з переговорним пристроєм.

На об'єктах, які за характером своєї діяльності не відносяться до небезпечних об'єктів, але потрапляють у зону можливих НС при аваріях на небезпечних об'єктах, ЗІЗ ОД повинні зберігатися у місцях, що знаходяться поруч з маршрутами виводу (виходу) працівників з підприємства.

На всіх ЗІЗ ОД необхідно пришивати спеціальну бирку розміром 3x5 см з вказівкою номера ЗІЗ ОД, прізвища, ім'я та по батькові користувача.

Усі ЗІЗ ОД мають зберігатися у чистому, зібраному вигляді. Дозволяється розбирати ЗІЗ ОД на короткий час для проведення технічного обслуговування та сушки.

Перевірка придатності виданих для використання ЗІЗ ОД повинна організовуватися відповідно до рекомендацій виробника особами, на яких відповідним наказом покладається цей обов'язок. Результати цих перевірок оформлюються відповідним актом.

ЗІЗ ОД або засоби захисту шкіри, які мають прострочений термін використання і не пройшли перевірку, не дозволяється зберігати на робочих або в інших місцях, де можливе їх використання у надзвичайній ситуації.

Респіратори повинні зберігатися у поліетиленових пакетах.

Не допускається зберігання засобів радіаційного та хімічного захисту поруч з горючими речовинами, кислотами, лугами та іншими агресивними речовинами.

3.2.2.6 Навчання з питань техногенної безпеки, діям та способам захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій

Навчання з питань техногенної безпеки, способам захисту населення і територій від НС (далі – навчання) організується з метою підготовки населення, сил цивільного захисту та органів управління до дій в умовах НС відповідно до Порядку здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 26 червня 2013 р. № 444.

За результатами навчань персонал підприємства повинен:

- знати та вміти виконувати встановлені на території підприємства вимоги стосовно власної безпеки та безпеки підприємства;
- знати основні телефони оперативних чергових аварійно-рятувальних формувань, у разі виявлення порушень негайно повідомляти їх про можливу небезпеку;
- знати правила поведінки при виникненні аварійних ситуацій та аварій, не припускати дій, які можуть призвести до виникнення або поширення аварії або надзвичайної ситуації;
- знати основні заходи та способи захисту від шкідливого впливу небезпечних речовин та наслідків НС техногенного характеру, порядок надання домедичної допомоги потерпілим, правила користування засобами радіаційного, хімічного та колективного захисту.

У приміщеннях та на шляхах евакуації всіх об'єктів на видному місці повинні бути вивішені відповідні інструкції щодо порядку забезпечення техногенної безпеки та дій персоналу об'єкта в разі виникнення надзвичайної ситуації.

3.2.2.7 Використання захисних споруд цивільного захисту

Захисні споруди цивільного захисту (далі - захисні споруди) в будь-який час повинні бути готовими до укриття працюючого персоналу.

На небезпечних об'єктах, що виробляють, використовують, транспортують, переробляють або зберігають вибухопожежонебезпечні, радіаційні і хімічні речовини, захисні споруди повинні вміщувати всю найбільшу працюючу зміну без звільнення від майна, що в ньому знаходиться, незалежно від способу його використання у мирний час.

На об'єктах, віднесених до категорії особливої важливості цивільного захисту та розташованих за межами зон можливих значних руйнувань населених пунктів, захисні споруди повинні вміщувати працівників найбільшої працюючої зміни та працівників чергового персоналу інших об'єктів, які забезпечують життєдіяльність міст, віднесених до груп цивільного захисту.

На атомних станціях, інших об'єктах з ядерними установками захисні споруди повинні вміщувати їх персонал та працівників об'єктів, що забезпечують функціонування таких станцій (установок).

У захисних спорудах, визначених у підпунктах 7.2-7.4 пункту 7 розділу VI Правил, має зберігатися запас ЗІЗ ОД із розрахунку не менше 20% від місткості сховища.

Захисна споруда повинна бути забезпечена телефонним зв'язком з диспетчерською службою та репродуктором, підключеним до районної або місцевої радіотрансляційної мережі.

Взаємодія між структурними підрозділами підприємства, які обслуговують захисну споруду та обладнання (далі – формування), визначається наказом керівника об'єкта.

Входи у захисну споруду повинні забезпечувати постійний доступ у середину приміщень сховища. У темну пору доби вхід у захисну споруду повинен освітлюватися.

Підходи до захисної споруди позначаються показниками напрямків руху до них. Підходи до зовнішніх дверей повинні бути очищені від сміття, а у зимовий період - від снігу та льоду.

Біля вхідних дверей вивішується табличка розміром 60 x 50 см із зазначенням місць зберігання ключів, відповідальної особи, її місця проживання і телефону, а також номера споруди. Замки від дверей та інших приміщень мають бути у двох екземплярах. Один екземпляр ключів повинен зберігатися (в опечатаному вигляді) у чергового по цеху, диспетчера, техника-доглядача будинку або іншої посадової особи, місце проживання якої і телефон також зазначаються на вхідній табличці, другий - у відповідальній особі.

У режимі повсякденного функціонування об'єкта захисні споруди можуть використовуватись для забезпечення господарських, культурних і побутових потреб об'єктів за узгодженням з центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, техногенної та пожежної безпеки, місцевими органами державного санітарно-епідеміологічного нагляду, за умови збереження:

- захисних властивостей як споруди у цілому, так і окремих її елементів; входів і аварійних виходів, захисно-герметичних дверей; герметичних дверей; ставень, противибухових пристроїв;
- герметизації і гідроізоляції усієї захисної споруди;
- працездатності усього інженерно-технічного обладнання і можливості переведення його у нормативні терміни у будь-який час на експлуатацію у режимі надзвичайної ситуації.

3.2.2.8 Радіаційний і хімічний захист

Заходи радіаційного та хімічного захисту повинні включатися окремими розділами до планів реагування на надзвичайні ситуації та програм, які передбачають виконання заходів цивільного захисту населення і територій від НС техногенного характеру, що пов'язані з можливим викидом у довкілля радіоактивних та небезпечних хімічних речовин.

Заходи радіаційного та хімічного захисту необхідно враховувати в:

- аварійних планах об'єктів, де здійснюється практична діяльність, пов'язана з радіаційними або радіаційно-ядерними технологіями;
- планах реагування на радіаційні аварії територіальних підсистем Системи, уся територія або частина території яких належить до зони спостереження АЕС;

– планах реагування на радіаційні аварії функціональних підсистем Системи.

При накладенні зон можливого забруднення від різних видів НХР і зон радіоактивного забруднення, в яких може опинитися об'єкт, на такому об'єкті і в аварійно-рятувальних формуваннях, які залучатимуться для виконання аварійно-рятувальних робіт у цих зонах, повинні використовуватись засоби захисту органів дихання від кожної конкретної НХР і засоби захисту органів дихання і шкіри від радіоактивних речовин або уніфіковані (багатофункціональні) засоби захисту, прилади радіаційної, хімічної розвідки та дозиметричного контролю.

Для населення і сил цивільного захисту, які призначені для виконання робіт у зонах можливого радіоактивного забруднення місцевості при радіаційних аваріях, відповідно органи влади, суб'єкти господарювання та керівники сил цивільного захисту повинні розробляти типові режими радіаційного захисту.

Керівники об'єктів, де здійснюється практична діяльність, пов'язана з радіаційними або радіаційно-ядерними технологіями, та хімічно небезпечних об'єктів, на випадок НС з метою зниження шкідливого впливу радіоактивного опромінення і НХР, повинні передбачати місця (об'єкти) та розробляти заходи з проведення спеціальної обробки одягу, обладнання, майна і транспортних засобів, а також санітарну обробку людей.

На всіх небезпечних об'єктах, які виробляють, використовують, транспортують, переробляють або зберігають НХР і радіоактивні речовини, повинні:

– розроблятися відповідні інструкції і визначатися критерії, методи та методики з забезпечення спостережень щодо оцінки радіаційної та хімічної обстановки;

– здійснюватися практичні заходи з радіаційного і хімічного спостереження;

– створюватися запаси дезактивуючих та дегазуючих (нейтралізуючих) речовин.

3.2.2.9 Особливості забезпечення техногенної безпеки на об'єктах, які потрапляють у зону можливої небезпеки від небезпечних об'єктів

Керівники, об'єкти яких за характером своєї діяльності не відносяться до небезпечних об'єктів, повинні враховувати можливу небезпеку, що може виникнути на їх територіях при виникненні НС на небезпечних об'єктах, і:

– забезпечувати персонал відповідними ЗІЗ ОД;

– здійснювати взаємодію з керівництвом небезпечних об'єктів і відповідними органами влади для отримання інформації та оповіщення про небезпеку, що може впливати на діяльність об'єкта;

– організовувати навчання персоналу діям у разі виникнення НС;

– виконувати інші вимоги цих Правил стосовно забезпечення техногенної безпеки на території своїх об'єктів.

3.2.2.10. Особливості забезпечення техногенної безпеки на небезпечних територіях

На небезпечних територіях забороняється:

- постійне проживання населення;
 - будівництво будинків, споруд, розміщення інших господарських об'єктів, інженерних та транспортних комунікацій, що створюють загрозу безпеці населення, об'єктам, обладнанню та майну, що в них знаходяться;
 - проведення без попереднього письмового погодження відповідальної посадової особи за виконання цих робіт з керівником відповідного об'єкта будь-яких інших робіт, що можуть проводитися з дозволу місцевих органів виконавчої влади, а також сільськогосподарських робіт і робіт, пов'язаних з різного роду профілактичними заходами (протипожежними, сільськогосподарськими тощо);
 - розміщення автозаправних та автогазозаправних станцій і складів пально-мастильних матеріалів;
 - будівництво гаражів та автостоянок, садових та дачно-садових споруд, автомобільних доріг I-V категорій;
 - влаштування звалищ, вилив розчинів кислот, солей та лугів, що спричиняють корозію;
 - розміщення спортивних майданчиків, стадіонів, ринків, зупинок громадського транспорту, місць відпочинку населення (санаторіїв, пляжів тощо);
 - організація заходів, пов'язаних з масовим скупченням населення;
 - розгортання польових станів і таборів для худоби, розміщення пересувних та стаціонарних пасік;
 - розбирання і руйнування водопропускних, берегоукріплювальних, земляних та інших споруд, що захищають об'єкти магістрального трубопроводного транспорту від руйнування, а прилеглу територію і навколишню місцевість - від аварійного розливу продукту, який транспортується магістральним трубопроводом;
 - розведення вогню і розміщення відкритих або закритих джерел вогню.
- Власники військових об'єктів розміри зон особливого режиму використання земель визначають за погодженням з місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та територіальними органами ДСНС України.

3.3. Стійкість роботи об'єктів господарювання у надзвичайних ситуаціях мирного і воєнного часу

3.3.1 Основні поняття про стійкість об'єктів господарювання

Під стійкістю ОГ розуміють здатність його будівель і споруд, комунально-енергетичних мереж, верстатів та обладнання (тобто всього інженерно-технічного комплексу) протистояти впливові різних несприятливих факторів.

Під стійкістю роботи ОГ розуміють його здатність випускати встановлені види продукції у необхідних обсягах і номенклатурах в умовах НС мирного і воєнного часу, а при незначних і середніх руйнуваннях і при частковому порушенні зв'язків по кооперації і поставках відновлювати своє

виробництво в мінімально короткі терміни. Для об'єктів галузей, які не виробляють матеріальних цінностей (транспорт, зв'язок, торгівля тощо), стійкість їх роботи передбачає здатність безперебійно виконувати свої функції.

На стійкість роботи ОГ у надзвичайних ситуаціях впливають такі фактори:

- ступінь надійності захисту робітників і службовців від впливу шкідливих факторів НС;
- здатність інженерно-технічного комплексу об'єкта протистояти певною мірою наслідкам НС мирного і воєнного часу;
- ступінь захищеності об'єкта від вторинних уражальних чинників (пожеж, вибухів, затоплень, зараження НХР і т.д.);
- ступінь надійності системи постачання об'єкта усім необхідним для виробництва продукції (сировиною, паливом, електроенергією, водою тощо);
- стійкість і безперервність управління виробництвом та ЦЗ;
- підготовленість об'єкта до ведення РІНР і робіт по відновленню порушеного виробництва.

Досвід показує, що на тих об'єктах, де завчасно проведені відповідні інженерно-технічні заходи, спрямовані на підвищення опірності цих об'єктів до впливу уражаючих факторів НС, збитки виявляються значно менші, а терміни введення в дію коротші, ніж у решти.

Заходи по забезпеченню стійкості роботи об'єкта передусім повинні бути спрямовані на захист робітників і службовців. Без людських резервів та успішної ліквідації наслідків стихійних лих, аварій та катастроф (СЛАК) чи наслідків нападу противника проводити решту робіт по забезпеченню сталої роботи неможливо.

3.3.2 Проведення досліджень з оцінки стійкості ОГ

Методика оцінки стійкості ОГ заснована на таких вихідних положеннях:

- стійкість ОГ оцінюється по відношенню до кожного з можливих варіантів аварій, стихійного лиха або уражальних чинників сучасної зброї;
- значення параметрів уражальних чинників приймається максимальними щодо умов ОГ;
- оцінюється стійкість кожного елемента ОГ;
- стійкість ОГ оцінюється за стійкістю елемента, що має найменшу стійкість.

Процес планування і проведення досліджень здійснюється в три етапи: перший - підготовчий; другий - оцінка стійкості функціонування ОГ в умовах надзвичайної ситуації; третій – розробка заходів щодо підвищення стійкості роботи ОГ.

На першому етапі розробляються керівні документи, визначається склад учасників дослідження і організується їх підготовка.

Основними документами для організації досліджень стійкості роботи ОГ є:

- наказ керівника підприємства щодо проведення дослідження;
- календарний план основних заходів з підготовки до проведення досліджень;

– план проведення досліджень.

Наказ керівника підприємства розробляється на підставі вказівок старшого начальника з урахуванням умов пов'язаних з виробничою діяльністю об'єкта. В наказі вказується: мета і завдання дослідження; терміни проведення робіт; склад учасників досліджень; склад і завдання дослідницьких груп; терміни готовності звітної документації.

Календарний план основних заходів з підготовки до проведення досліджень визначає: основні заходи; терміни їх виконання; відповідальних виконавців; сили та засоби, які залучаються для виконання завдань.

План проведення досліджень є основним документом, який визначає зміст роботи керівника дослідження і груп головних спеціалістів. В плані вказується: тема дослідження; мета дослідження; тривалість дослідження (1,5-3 місяці залежно від обсягу роботи та підготовки учасників); склад дослідницьких груп та зміст їх роботи (в залежності від обсягу вирішуваних завдань та специфіки виробництва); порядок проведення дослідження.

На другому етапі аналізується стійкість і уразливість елементів ОГ в умовах НС, а також оцінюється небезпека виходу з ладу чи руйнування елементів або всього ОГ в цілому.

Загальне керівництво дослідженням стійкості об'єкту здійснює керівник ОГ, він надає наказ, в якому визначається завдання, терміни, склад дослідницьких груп та час представлення звітної документації.

Групу керівника досліджень (групу комплексних досліджень) очолює головний інженер підприємства. До цієї групи входить: начальник штабу ЦЗ об'єкту, головний технолог, головний енергетик, головний механік, начальник відділу капітального будівництва, начальник відділу матеріально-технічного постачання (МТП), представники проектних та науково-дослідних організацій.

Дослідницькі групи можуть бути наступними:

Група начальника капітального будівництва – здійснює оцінку стійкості виробничих будівель та споруд об'єкту до впливу уражальних чинників, визначає заходи, які необхідно провести для підвищення їх стійкості.

Група головного енергетика оцінює стійкість енергопостачання, водопостачання та каналізації, подачі газу та інших видів палива.

Група головного механіка оцінює стійкість технологічного обладнання, визначає можливі втрати верстатів, приладів, систем автоматичного керування, способи захисту та зберігання обладнання, потреби сил та засобів, строки та об'єм відновлювальних робіт.

Група головного технолога оцінює стійкість технологічного процесу та можливість безаварійної зупинки виробництва по сигналу «Повітряна тривога».

Група начальника МТП аналізує систему забезпечення виробництва усім необхідним для випуску продукції. Визначає необхідні резерви сировини, обладнання, комплектуючих виробів, місця їх розосереджування.

Група штабу ЦЗ. Вона оцінює загальне становище ЦЗ об'єкту та службовців. Для цієї роботи притягається ряд начальників служб, які виконують відповідні функції.

Служба оповіщення і зв'язку вивчає і оцінює стійкість зв'язку з органами ЦО, виробничими підрозділами і формуваннями ЦЗ. Оцінює надійність системи зв'язку і оповіщення, повноту обладнання пунктів управління.

Служба сховищ і укриттів оцінює інженерний захист робітників і службовців, правильність експлуатації сховищ і укриттів, готовність їх до використання за прямим призначенням. Розраховує час на оповіщення робітників і службовців, збір і укриття їх в захисних спорудах.

Служба радіаційного та хімічного захисту оцінює можливості роботи об'єкта в умовах радіації і дає пропозиції щодо захисту робітників і службовців від радіоактивного зараження, визначає типові режими радіаційного захисту людей, розробляє графік робочих змін для проведення РІНР. Аналізує забезпеченість робітників і службовців засобами індивідуального захисту, умови зберігання і порядок їх видачі. Готує пропозиції щодо організації і ведення радіаційної і хімічної розвідки, організації санітарної обробки людей, знезараження одягу, транспорту, техніки і споруд.

Медична служба розробляє заходи щодо організації медичного обслуговування робітників та службовців на об'єкті і в замиській зоні, а також при проведенні РІНР. Визначає сили і засоби для надання першої медичної допомоги потерпілим. Виробляє рекомендації з організації дозиметричного контролю при перебуванні людей у зоні радіоактивного зараження і рекомендації з захисту продуктів харчування і джерел водопостачання.

Служба охорони громадського порядку розробляє заходи з підсилення пропускового режиму, охороні матеріальних цінностей, забезпечення громадського порядку.

На третьому етапі підводяться підсумки проведених досліджень. Групи спеціалістів за підсумками досліджень готують пропозиції з захисту робітників та службовців і підвищення стійкості елементів виробництва, які досліджуються.

Група комплексних досліджень на основі доповідей інших груп складає загальний план, в якому визначаються:

- можливості щодо захисту робітників і службовців;
- загальна оцінка стійкості об'єкта, найбільш слабкі (вразливі) ділянки виробництва;
- практичні заходи, терміни та обсяги робіт, які виконуються при повсякденній діяльності та при загрозі НС; порядок та приблизні строки відновлюваних робіт при різних ступенях руйнування.

За результатами досліджень розробляються плани, в яких визначаються відповідні заходи, необхідні кошти на їх проведення, терміни і відповідальні особи за їх виконання.

3.3.3 Шляхи підвищення стійкості об'єктів господарювання

Підвищення стійкості роботи ОГ досягається завчасним проведенням комплексу *інженерно-технічних, технологічних та організаційних заходів*, які спрямовані на максимальне зниження дії вражаючих факторів і створення умов для ліквідації наслідків НС.

Інженерно-технічні заходи – це комплекс робіт, що забезпечують підвищення стійкості виробничих будинків і споруд, обладнання, комунально-енергетичних систем:

1. Захист основних виробничих фондів від вражаючих факторів, в тому числі і від вторинних, які виникають в умовах НС: підвищення протидії будинків, споруд і конструкцій об'єкта до вражаючих факторів та захист технологічного обладнання, верстатів, систем і комунікацій та інших засобів, що формують основу виробничого процесу.

2. Створення надійних систем електро-, водо- та теплозабезпечення об'єктів:

– підвищення стійкості електрозабезпечення: розподіл схеми електромереж на незалежно працюючі частини; закільцювання електромереж та підключення їх до декількох джерел енергозабезпечення;

– створення резерву дизельних електростанцій;

– підвищення стійкості систем водопостачання: водопостачання від двох незалежних джерел, одне з яких підземне; захист вододжерел та резервуарів чистої води; створення обвідних ліній навколо водонапірних веж;

3. Підвищення стійкості систем газо-, тепло- та паливозабезпечення: розподільні газопроводи робити підземними та передбачати їх кільцювання: газорозподільні станції та опорні пункти обвідних газопроводів передбачати в підземному варіанті; встановлювати в основних вузлових точках систем газозабезпечення автоматичні вимикаючі пристрої, які спрацьовують при аваріях.

4. Підвищення протипожежної стійкості: максимальне скорочення запасів паливо та вибухонебезпечних речовин; проведення профілактичних протипожежних заходів; підготовка сил і засобів пожежогасіння.

Технологічні заходи забезпечують підвищення стійкості роботи об'єкті шляхом зміни технологічного процесу, що сприяє спрощенню виробництва продукції та усуває можливість виникнення вторинних вражаючих факторів.

Організаційні заходи передбачають розробку і планування дій керівного командно-начальницького складу штабу, служб і формувань ЦЗ щодо захисту робітників і службовців, проведення РІНР, відновлення виробництва, а саме:

1. Забезпечення надійного захисту робітників та службовців від вражаючих факторів сучасної зброї, аварії, катастрофи і стихійного лиха (досягається комплексним використанням чотирьох основних способів: укриттям людей в захисних спорудах; проведенням евакозаходів; радіаційно-хімічним захистом; медичним і біологічним захистом);

2. Висока підготовка керівного складу;

3. Своєчасне прийняття вірних рішень та постановка завдань підлеглим у відповідності до обстановки, що склалася

4. Стійке забезпечення всім необхідним для випуску запланованої продукції: наявність кількох джерел постачання та створення запасів сировини, палива, комплектуючих вузлів і деталей, обладнання на випадок дезорганізації постачання.;

5. Підвищення надійності та оперативності управління виробництвом та ЦЗ:

- підготовка захищених пунктів управління, обладнаних автоматизованими робочими місцями і сучасними засобами зв'язку з основними та резервними каналами, можливістю перебування на них тривалий термін;
- забезпечення можливості своєчасного оповіщення, оперативного інформування та доведення команд до кожного працівника та службовця ОГ по основним та дублюючим каналам зв'язку та іншими способами.

6. Підготовка до прискореного (негайного) відновлення порушеного виробництва:

- розробка необхідної технічної та технологічної документації;
- створення запасів матеріальних засобів для відновлювальних робіт;
- наявність типових планів організації відновлювальних робіт для різних вражаючих факторів;
- визначення черговості робіт по відновленню виробництва з урахуванням наявних ресурсів та місцевих умов.

3.4 Ідентифікація та декларування об'єктів підвищеної небезпеки

3.4.1 Ідентифікація об'єктів підвищеної небезпеки

Ідентифікація об'єктів підвищеної небезпеки (ОПН) здійснюється у відповідності з Законом України «Про об'єкти підвищеної небезпеки» від 18.01.2001 р № 2245-III, Порядком ідентифікації та обліку об'єктів підвищеної небезпеки, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 11.07.2002 р. № 956 (далі – Порядок ідентифікації) та Нормативами мас небезпечних речовин для ідентифікації об'єктів підвищеної небезпеки (далі – Нормативи), затверджених Постановою Кабінету Міністрів України від 11.07.2002 р. № 956.

Об'єкт підвищеної небезпеки – об'єкт, на якому використовуються, виготовляються, переробляються, зберігаються або транспортуються одна або кілька небезпечних речовин чи категорій речовин у кількості, що дорівнює або перевищує нормативно встановлені порогові маси, а також інші об'єкти як такі, що відповідно до закону є реальною загрозою виникнення надзвичайної ситуації техногенного та природного характеру;

небезпечна речовина – хімічна, токсична, вибухова, окислювальна, горюча речовина, біологічні агенти та речовини біологічного походження (біохімічні, мікробіологічні, біотехнологічні препарати, патогенні для людей і тварин мікроорганізми тощо), які становлять небезпеку для життя і здоров'я людей та довкілля, сукупність властивостей речовин і/або особливостей їх стану, внаслідок яких за певних обставин може створитися загроза життю і здоров'ю людей, довкіллю, матеріальним та культурним цінностям;

порогова маса небезпечних речовин – нормативно встановлена маса окремої небезпечної речовини або категорії небезпечних речовин чи сумарна маса небезпечних речовин різних категорій;

ідентифікація об'єктів підвищеної небезпеки – порядок визначення об'єктів підвищеної небезпеки серед потенційно небезпечних об'єктів.

Суб'єкт господарювання, у власності або користуванні якого є хоча б один ПНО чи який має намір розпочати будівництво такого об'єкта, організовує проведення його ідентифікації.

Потенційно небезпечним об'єктом вважається *об'єктом підвищеної небезпеки відповідного класу* у разі, коли значення сумарної маси небезпечної або декількох небезпечних речовин, що використовуються або виготовляються, переробляються, зберігаються чи транспортуються на об'єкті, дорівнює або перевищує встановлений норматив порогової маси.

Потенційно небезпечним об'єктом вважається апарат або сукупність пов'язаних між собою потоками в технологічний цикл апаратів, об'єднаних за адміністративною та/або територіальною ознакою.

Потенційно небезпечним об'єктом за адміністративною ознакою вважається структурний підрозділ (виробництво, цех, відділення, дільниця, тощо) суб'єкта господарювання.

У разі коли відстань між потенційно небезпечними об'єктами за адміністративною ознакою не досягає 500 метрів, вони вважаються одним потенційно небезпечним об'єктом.

У разі коли до складу потенційно небезпечного об'єкта за адміністративною ознакою входять дільниці, відділення або окремі установки з небезпечними речовинами, що знаходяться на відстані понад 500 метрів одна від одної, вони вважаються окремими потенційно небезпечними об'єктами.

Потенційно небезпечними об'єктами магістральних нафтопроводних, нафтопродуктопроводних та інших трубопроводних систем для транспортування рідких небезпечних речовин є дільниці лінійної частини магістральних трубопроводів між лінійною запірною арматурою; перекачувальні станції з резервуарними парками; основні та резервні нитки переходів магістральних трубопроводів через руслову та заплаву частину водних перепон (між запірною арматурою на протилежних берегах).

Потенційно небезпечними об'єктами газотранспортних підприємств є дільниці магістральних газопроводів у межах зони обслуговування структурних підрозділів таких підприємств; компресорні станції з вузлом підключення (від вхідного охоронного крана до вихідного); газорозподільні станції; підземні сховища газу; автомобільні газонаповнювальні компресорні станції.

Дільниці багатониткових магістральних газопроводів чи магістральні газопроводи, які проходять у межах одного технологічного коридору і відстань між осями яких становить менш як 500 метрів, є одним потенційно небезпечним об'єктом. Якщо відстань між дільницями газопроводів багатониткових систем у межах зони обслуговування одного газотранспортного підприємства перевищує 500 метрів, такі дільниці є окремими потенційно небезпечними об'єктами.

Потенційно небезпечними об'єктами систем постачання природного газу до обласних центрів, міст обласного значення, населених пунктів одного або кількох адміністративних районів є газопроводи високого тиску I і II категорій та газопроводи середнього тиску всіх діаметрів (без дворових введів), що перебувають на балансі спеціалізованих підприємств газового господарства.

Потенційно небезпечними об'єктами систем постачання скрапленого вуглеводневого газу є газонаповнювальні станції та пункти, проміжні склади балонів, автомобільні газозаправні станції та пункти, резервуарні установки, групові газобалонні установки.

Під час проведення ідентифікації для кожного потенційно небезпечного об'єкта розраховується сумарна маса кожної небезпечної речовини із зазначених у нормативах порогових мас індивідуальних небезпечних речовин або кожної небезпечної речовини, яка за своїми властивостями може бути віднесена до будь-якої категорії або до декількох категорій небезпечних речовин згідно із зазначеними нормативами.

У разі коли небезпечна речовина може бути віднесена одночасно до кількох категорій небезпечних речовин, використовується значення речовини у тій категорії, в якій її порогова маса найменша.

У разі коли сумарна маса жодної індивідуальної небезпечної речовини або небезпечної речовини будь-якої категорії не перевищує 1 відсотка порогової маси небезпечних речовин другого класу, об'єкт не відноситься до об'єктів підвищеної небезпеки.

За сумарну масу небезпечної речовини береться:

1) для сховищ (резервуарів) – сумарна маса небезпечної речовини, що може в них знаходитися при повному завантаженні відповідно до технологічного регламенту, проектною або іншою документації. При цьому обов'язково зазначається, для яких обсягів речовини виконувалися розрахунки. У разі зміни норм завантаження процедура ідентифікації виконується повторно згідно з вимогами Порядку ідентифікації;

2) для технологічних установок – максимальна сумарна маса, що може знаходитися в апаратах і трубопроводах відповідно до технологічного регламенту, умов процесу та правил експлуатації;

3) для обладнання колонного типу – сумарна маса небезпечної речовини при максимальному рівні рідини на тарілках. Для апаратів, у яких застосовуються наповнювачі з пористим інертним середовищем, сумарна маса небезпечної речовини визначається з урахуванням максимального обсягу вільного простору;

4) для лінійної частини магістральних нафтопровідних, нафтопродуктопровідних та інших трубопровідних систем для транспортування рідких небезпечних речовин – сумарна маса небезпечної речовини, що міститься у лінійній частині трубопроводу між двома запірними пристроями, і сумарна маса, що може виділитися протягом часу, встановленого для виявлення витoku речовини та здійснення перекриття запірних пристроїв, згідно з технологічним регламентом та проектною документацією, а для внутрішньозаводських трубопроводів – сумарна маса небезпечної речовини у всьому трубопроводі.

Для розрахунку сумарної маси нафти, нафтопродуктів та інших небезпечних речовин використовуються параметри проектного режиму експлуатації магістральних трубопроводів і технологічного обладнання та проектна ємність резервуарних парків;

4-1) для лінійної частини магістральних газопроводів – сумарна маса небезпечної речовини, що міститься в ділянці газопроводу між лінійною запірною арматурою, включаючи резервні нитки, технологічні перемички і відгалуження, та сумарна маса, що може виділитися протягом часу, встановленого для виявлення витoku речовини та здійснення ручного перекриття лінійної запірної арматури згідно з технологічним регламентом та проектною документацією.

Сумарна маса газу визначається з урахуванням проектних значень робочого тиску газу на ділянках магістральних газопроводів та у технологічному обладнанні;

4-2) для систем постачання природного газу до населених пунктів та адміністративних районів – сумарна маса природного газу, що міститься в системі за умови дотримання проектного значення тиску, яка встановлюється шляхом визначення суми:

– маси газу, що міститься в газопроводах високого тиску I і II категорій всіх діаметрів, з урахуванням маси газу, що може виділитися із системи протягом встановленого строку, необхідного для локалізації аварійної ситуації;

– маси газу, що міститься в газопроводах середнього тиску всіх діаметрів, ураховуючи масу газу, що може виділитися із системи протягом встановленого строку, необхідного для локалізації аварійної ситуації.

Під час проведення розрахунків маса газу, що міститься у дворових вводах, не враховується.

Системи газопостачання, що перебувають на балансі відомчих споживачів, ідентифікуються їх власником у складі виробництв, що споживають природний газ;

4-3) для міжцехових, внутрішньоцехових, внутрішньоскладських трубопроводів - сумарна маса небезпечної речовини у всьому трубопроводі;

5) для операцій зливу-наливу – сумарна маса небезпечної речовини в залізничних або автомобільних цистернах, у вантажних танках суден під час проведення технологічних операцій.

Для розрахунків використовуються значення проектної ємності і проектної кількості цистерн або танків, які можуть встановлюватися на естакаді або причалі одночасно.

Потенційно небезпечний об'єкт відноситься до об'єктів підвищеної небезпеки 1 класу, якщо сумарна маса хоча б однієї індивідуальної небезпечної речовини або небезпечної речовини однієї категорії на потенційно небезпечному об'єкті, що розрахована згідно з пунктами 6 і 7 Порядку ідентифікації, дорівнює пороговій масі небезпечних речовин 1 класу згідно з додатками 1 і 2 до Нормативів або перевищує таку масу.

У разі коли сумарна маса жодної індивідуальної небезпечної речовини або небезпечної речовини будь-якої категорії не перевищує порогову масу небезпечних речовин 1 класу, за її властивостями визначаються категорії, до яких вона може бути віднесена згідно з пунктом 1 Нормативів та додатком 1 до них. Порогова маса небезпечних речовин кожної категорії розраховується відповідно до пункту 10 Порядку ідентифікації.

Якщо індивідуальна небезпечна речовина за своїми властивостями може бути віднесена до кількох категорій, її сумарна маса враховується під час визначення сумарної маси небезпечних речовин у кожній категорії, до якої вона може бути віднесена.

Порогову масу небезпечних речовин однієї групи або категорії визначають за формулою (пункт 10 Порядку ідентифікації):

$$Q_{ПГК} = \frac{\sum_{i=1}^n q_i}{\sum_{i=1}^n \frac{q_i}{Q_i}}, \quad (3.1)$$

де $Q_{ПГК}$ – порогова маса небезпечних речовин однієї групи або категорії;

q_i – сумарна маса небезпечної речовини або категорії;

Q_i – норматив порогової маси небезпечної речовини або категорії небезпечної речовини відповідного класу;

n – загальна кількість індивідуальних небезпечних речовин та категорій небезпечних речовин.

Розрахунок значення порогової маси небезпечних речовин однієї категорії або групи для 1 класу проводиться з використанням значення Q_i для 1 класу і для 2 класу - з використанням значення Q_i для 2 класу згідно з додатками 1 і 2 до нормативів. Якщо речовина, зазначена у додатку 1 до нормативів, належить за своїми властивостями також до однієї з категорій речовин, зазначених у додатку 2 до Нормативів, визначення $Q_{ПГК}$ здійснюється з урахуванням порогової маси, наведеної в додатку 1 до Нормативів.

Потенційно небезпечний об'єкт відноситься до об'єктів підвищеної небезпеки 1 класу, якщо сумарна маса небезпечних речовин хоча б однієї категорії, що визначена згідно з пунктом 9 Порядку ідентифікації, дорівнює пороговій масі небезпечних речовин 1 класу цієї категорії, визначеній відповідно до пункту 10 Порядку ідентифікації, або перевищує таку масу.

У разі коли сумарна маса небезпечних речовин жодної категорії, що визначена згідно з пунктом 10 Порядку ідентифікації, не перевищує порогову масу небезпечних речовин 1 класу для цієї категорії, за властивостями індивідуальних небезпечних речовин і категорій небезпечних речовин визначаються групи, до яких вони можуть бути віднесені згідно з пунктом 2 нормативів. Порогова маса небезпечних речовин зазначених груп розраховується згідно з пунктом 10 Порядку ідентифікації.

Якщо небезпечна речовина за своїми властивостями може бути віднесена до кількох груп, її сумарна маса враховується у кожній групі, до якої вона може бути віднесена.

У разі коли небезпечна речовина може бути віднесена одночасно до кількох груп небезпечних речовин, під час визначення класу небезпеки

використовується зазначення речовини у тій групі, де її розрахована порогова маса найменша.

Потенційно небезпечний об'єкт відноситься до об'єктів підвищеної небезпеки 1 класу, якщо сумарна маса небезпечних речовин хоча б однієї групи дорівнює пороговій масі небезпечних речовин 1 класу для цієї групи, визначеній відповідно до пункту 10 цього Порядку, або перевищує таку масу.

Якщо сумарні маси всіх індивідуальних небезпечних речовин, категорій або груп небезпечних речовин, визначені згідно з пунктами 6-12 цього Порядку, менші за нормативи порогової маси небезпечних речовин 1 класу, але хоча б одна з них дорівнює нормативу порогової маси небезпечних речовин 2 класу згідно з додатками 1 і 2 до нормативів чи нормативу, розрахованому згідно з пунктом 10 Порядку ідентифікації, або перевищує їх, потенційно небезпечний об'єкт відноситься до об'єктів підвищеної небезпеки 2 класу.

Якщо сумарні маси всіх індивідуальних небезпечних речовин, категорій або груп небезпечних речовин, визначені згідно з пунктами 6-12 Порядку ідентифікації, менші за нормативи порогової маси небезпечних речовин 2 класу згідно з додатками 1 і 2 до нормативів або нормативи, розраховані згідно з пунктом 10 Порядку ідентифікації, потенційно небезпечний об'єкт не відноситься до об'єктів підвищеної небезпеки.

У разі коли найменша відстань від елементів потенційно небезпечного об'єкта до елементів селитебної території або промислових об'єктів не перевищує 500 метрів для небезпечних речовин 1 і 2 групи і 1000 метрів для небезпечних речовин 3 групи, пороговою масою вважається маса небезпечних речовин, визначена за формулою (пункт 16 Порядку ідентифікації):

$$Q_{ir} = Q_i \cdot \left(\frac{R_x}{R_{II}}\right)^2, \quad (3.2)$$

де Q_{ir} – порогова маса небезпечних речовин однієї групи або категорії;

Q_i – встановлений або розрахований згідно пунктом 10 Порядку ідентифікації норматив порогової маси 2 класу;

R_x – відстань від потенційно небезпечного об'єкта до межі найближчого елемента селитебної території або промислового об'єкта;

R_{II} – гранична відстань від потенційно небезпечного об'єкта до найближчого промислового об'єкта або елемента селитебної території, починаючи з якої проводиться перерахунок нормативу порогової маси (для речовин 1 і 2 групи R_{II} дорівнює 500 метрів, для речовин 3 групи R_{II} дорівнює 1000 метрів).

У разі коли Q_{ir} менше 1 відсотка встановленого або розрахованого згідно з пунктом 10 Порядку ідентифікації нормативу порогової маси 2 класу, порогова маса приймається рівною 1 відсотку незалежно від відстані потенційно небезпечного об'єкта до елементів селитебної території.

Селитебна територія – ділянки житлових будинків, громадських установ, будівель та споруд, зокрема навчальних, проектних, науково-дослідних та інших інститутів без дослідних виробництв, внутрішньоселитебна, вулично-дорожня і транспортна мережа, площі, парки, сади, сквери, бульвари, інші об'єкти зеленого будівництва і місця загального користування.

Вимоги цього пункту не поширюються на потенційно небезпечні об'єкти лінійної частини магістральних продуктопроводів у межах охоронних зон.

У разі коли найменша відстань від елементів потенційно небезпечного об'єкта до елементів селитебної території або промислових об'єктів не досягає 500 метрів для небезпечних речовин 1 і 2 групи та 1000 метрів для речовин 3 групи і сумарна маса хоча б однієї з усіх видів небезпечних речовин або хоча б однієї категорії чи групи небезпечних речовин, що розрахована згідно з пунктами 6-12 Порядку ідентифікації, дорівнює пороговій масі небезпечних речовин 2 класу, що розрахована згідно з пунктом 16 Порядку ідентифікації, або перевищує таку масу, потенційно небезпечний об'єкт відноситься до об'єктів підвищеної небезпеки 2 класу, а якщо менша - потенційно небезпечний об'єкт не відноситься до об'єктів підвищеної небезпеки.

Вимоги цього пункту не поширюються на потенційно небезпечні об'єкти лінійної частини магістральних продуктопроводів у межах охоронних зон.

Суб'єкт господарювання складає повідомлення про результати ідентифікації об'єктів підвищеної небезпеки за формою ОПН-1 (додаток 1 до Порядку ідентифікації) і надсилає його у двотижневий термін відповідним територіальним органам Держгірпромнагляду, ДСНС, Держекоінспекції, державної санітарно-епідеміологічної служби, Держархбудінспекції, а також відповідній місцевій держадміністрації або виконавчому органу місцевої ради (далі – уповноважені органи).

Дані про об'єкти підвищеної небезпеки, які є державною або комерційною таємницею, подаються суб'єктом господарювання з урахуванням вимог відповідних нормативно-правових актів.

Місцеві держадміністрації або виконавчі органи місцевих рад публікують відомості про об'єкти підвищеної небезпеки за формою згідно з додатком 4 в друкованих засобах масової інформації регіональної сфери розповсюдження протягом 30 днів після отримання повідомлення.

Повідомлення про результати ідентифікації об'єктів підвищеної небезпеки військового призначення надсилаються до Міноборони.

Суб'єкт господарювання, у власності або користуванні якого є об'єкти підвищеної небезпеки, проводить у шестимісячний строк їх повторну ідентифікацію у разі:

- зміни умов виробництва, номенклатури небезпечних речовин або їх кількості;
- внесення змін до законодавства у сфері діяльності, пов'язаної з об'єктами підвищеної небезпеки;
- будівництва в прилеглих районах нових об'єктів, якщо це впливає на зміст відомостей, наведених у повідомленні про результати ідентифікації;
- зміни власника об'єкта.

У разі проведення повторної ідентифікації суб'єкт господарювання повідомляє у двотижневий термін уповноважені органи про зміни порівняно з попередньою ідентифікацією. Інформація подається тільки за тими розділами повідомлення форми ОПН-1, в які вносилися зміни.

Результати ідентифікації та розрахунки, на підставі яких вона проводилася, зберігаються суб'єктом господарювання протягом 25 років.

У разі припинення юридичної особи (смерті фізичної особи) – суб'єкта господарювання зазначені документи підлягають передачі правонаступникові (спадкоємцеві), а у разі його відсутності – до державного архіву.

У разі відчуження об'єкта підвищеної небезпеки зазначені документи передаються його новому власнику.

3.4.2 Декларування об'єктів підвищеної небезпеки

3.4.2.1 Загальні положення

Суб'єкт господарювання, у власності або користуванні якого є хоча б один об'єкт підвищеної небезпеки, організовує розроблення і складання декларації безпеки об'єкта підвищеної небезпеки (далі – декларація безпеки) відповідно до вимог Порядку декларування об'єктів підвищеної небезпеки (далі Порядок декларування), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 11.07.2002 р. № 956.

Декларація безпеки – документ, який визначає комплекс заходів, що вживаються суб'єктом господарської діяльності з метою запобігання аваріям, а також забезпечення готовності до локалізації, ліквідації аварій та їх наслідків.

Декларація безпеки складається за формою згідно з додатком 1 Порядку декларування на основі дослідження суб'єктом господарювання ступеня небезпеки та оцінки рівня ризику виникнення аварій (далі – рівня ризику), що пов'язані з експлуатацією цих об'єктів.

Для об'єктів підвищеної небезпеки, що експлуатуються, декларація безпеки складається як самостійний документ, а для об'єктів підвищеної небезпеки, що будуються (реконструюються, ліквідуються), – як складова частина відповідної проектної документації.

За наявності на одному виробничому майданчику декількох об'єктів підвищеної небезпеки складається одна декларація безпеки.

Декларація безпеки повинна включати:

- результати всебічного дослідження ступеня небезпеки та оцінки рівня ризику;
- оцінку готовності до експлуатації об'єкта підвищеної небезпеки відповідно до вимог безпеки промислових об'єктів;
- перелік прийнятих з метою зниження рівня ризику рішень і здійснених з метою запобігання аваріям заходів;
- відомості про заходи щодо локалізації і ліквідації можливих наслідків аварій.

Для об'єкта підвищеної небезпеки, що експлуатується або ліквідується, подається інформація про заходи, що здійснюються, і про ті, що плануються.

Для об'єкта підвищеної небезпеки, що будується або реконструюється, подається інформація про заходи, які передбачені проектною документацією та плануються до здійснення під час експлуатації.

Для об'єктів підвищеної небезпеки, які ідентифіковані як об'єкти підвищеної небезпеки 1 класу, результати дослідження ступеня небезпеки та оцінки рівня ризику, а також обґрунтування прийнятих щодо безпечної експлуатації та локалізації і ліквідації наслідків аварій рішень подаються в декларації безпеки у розділі «Розрахунково-пояснювальна частина».

Оцінка рівня ризику проводиться згідно з Методикою визначення ризиків та їх прийнятних рівнів для декларування безпеки об'єктів підвищеної небезпеки.

Суб'єкт господарювання проводить відповідно до вимог Законів України «Про екологічну експертизу», «Про наукову та науково-технічну експертизу» і пунктів 19-27 Порядку декларування експертизу повноти дослідження ступеня небезпеки та оцінки рівня ризику, а також обґрунтованості та достатності прийнятих щодо зменшення рівня ризику, готовності до дій з локалізації і ліквідації наслідків аварій рішень (далі – експертиза).

Фінансування проведення експертизи покладається на суб'єкта господарювання.

Декларація безпеки разом з позитивним висновком експертизи подається відповідним територіальним органам Держгірпромнагляду, ДСНС, Держекоінспекції, державної санітарно-епідеміологічної служби, Держархбудінспекції, а також відповідній місцевій держадміністрації або виконавчому органу місцевої ради (далі – уповноважені органи):

– для об'єктів підвищеної небезпеки, що на дату набрання чинності цим Порядком експлуатуються або ліквідуються, – протягом року після державної реєстрації об'єкта підвищеної небезпеки;

– для об'єктів підвищеної небезпеки, експлуатація яких планується, – разом із заявою на отримання дозволу на експлуатацію відповідно до Закону України «Про об'єкти підвищеної небезпеки».

Дані про об'єкти підвищеної небезпеки, які є державною або комерційною таємницею, подаються суб'єктом господарювання з урахуванням вимог відповідних нормативно-правових актів.

Декларації безпеки об'єктів підвищеної небезпеки військового призначення подаються разом з позитивним експертним висновком у порядку, встановленому Міноборони.

Місцеві держадміністрації або виконавчі органи місцевих рад протягом 30 днів після отримання декларації безпеки оприлюднюють у друкованих засобах масової інформації регіональної сфери розповсюдження відомості про об'єкт підвищеної небезпеки, а саме:

– найменування суб'єкта господарювання, у власності або користуванні якого є об'єкт підвищеної небезпеки;

– посаду, прізвище, ім'я, по батькові, номер телефону (факсу) посадової особи суб'єкта господарювання, відповідальної за інформування та взаємодію з громадськістю;

– стислі відомості про можливі наслідки і рівень ризику, про здійснені суб'єктом господарювання заходи безпеки щодо запобігання аваріям та локалізації і ліквідації їх наслідків;

– відомості про способи оповіщення та необхідні дії населення у разі виникнення аварії.

У разі коли в зоні впливу вражальних факторів аварії на об'єкті підвищеної небезпеки можуть опинитися інші регіони, органи, названі в абзаці першому цього пункту, оприлюднюють зазначені відомості також у друкованих засобах масової інформації цих регіонів.

Відомості про об'єкти підвищеної небезпеки військового призначення для оприлюднення у друкованих засобах масової інформації регіональної сфери розповсюдження Міноборони подає місцевим держадміністраціям або виконавчим органам місцевих рад.

Про можливе здійснення трансграничного впливу аварії на об'єкті підвищеної небезпеки суб'єкт господарювання інформує уповноважені органи, а також в установленому порядку через МЗС відповідні органи держав, території яких можуть зазнавати впливу таких аварій, і пункт зв'язку для цілей оповіщення про промислові аварії, який діє в Україні згідно з Конвенцією про трансграничний вплив промислових аварій (1992 рік).

Суб'єкт господарювання, у власності або користуванні якого є об'єкти підвищеної небезпеки, надає будь-якій фізичній або юридичній особі на її аргументований запит можливість ознайомитися із змістом декларації безпеки, а також з будь-якою іншою інформацією, яка стосується цих об'єктів.

Дані про об'єкти підвищеної небезпеки, які є державною або комерційною таємницею, подаються суб'єктом господарювання з урахуванням вимог відповідних нормативно-правових актів.

Декларація безпеки переглядається суб'єктом господарювання один раз на п'ять років. Декларація безпеки переглядається, уточнюється або розробляється в інші терміни у разі:

– зміни умов діяльності об'єкта підвищеної небезпеки, що призводять до підвищення або зниження ступеня небезпеки та рівня ризику, незалежно від їх причин;

– зміни та/або набрання чинності нормативно-правовими актами, що впливають на зміст відомостей, поданих у декларації безпеки;

– будівництва в прилеглих районах нових підприємств (об'єктів), якщо це впливає на зміст відомостей, поданих у декларації безпеки;

– обґрунтованої вимоги уповноваженого органу або громадськості.

Оригінал декларації безпеки та висновку експертизи, а також копії документів, що підтверджують передачу зазначених документів уповноваженим органам, зберігаються у суб'єкта господарювання, у власності або користуванні якого є об'єкт підвищеної небезпеки, протягом 25 років.

У разі припинення юридичної особи (смерті фізичної особи) – суб'єкта господарювання декларація безпеки та висновок експертизи підлягають передачі правонаступникові (спадкоємцеві), а у разі його відсутності – до державного архіву.

У разі відчуження об'єкта підвищеної небезпеки зазначені документи передаються його новому власнику.

Уповноважені органи ведуть облік декларацій безпеки об'єктів підвищеної небезпеки.

Включення декларації безпеки до Державного реєстру об'єктів підвищеної небезпеки здійснюється протягом 30 робочих днів після її подання суб'єктом господарювання до територіального органу Держгірпромнагляду.

Територіальний орган Держгірпромнагляду проводить реєстрацію декларацій безпеки з присвоєнням кожній реєстраційного номера (коду), що зазначається на її титульному аркуші.

Територіальний орган Держгірпромнагляду не може вимагати інформацію та документи, не передбачені Порядком декларування.

Протягом 10 робочих днів після реєстрації територіальний орган Держгірпромнагляду письмово повідомляє суб'єкта господарювання про реєстраційний номер (код) декларації безпеки у Державному реєстрі об'єктів підвищеної небезпеки.

Держгірпромнагляд публікує до 1 березня поточного року в загальнодержавних друкованих засобах масової інформації відомості щодо декларацій безпеки, зареєстрованих у Державному реєстрі об'єктів підвищеної небезпеки станом на 31 грудня попереднього року.

Суб'єкти господарювання несуть відповідальність згідно із законодавством за повноту та достовірність відомостей, поданих у декларації безпеки.

3.4.2.2 Проведення експертизи декларації безпеки

Експертизу декларації безпеки можуть проводити суб'єкти господарювання всіх форм власності, що займаються науковою і науково-технічною діяльністю у сфері безпеки промислових об'єктів, у тому числі спеціалізовані експертні організації, акредитовані відповідно до вимог Закону України «Про наукову та науково-технічну експертизу» (далі – експертні організації).

Експертну організацію для проведення експертизи суб'єкт господарювання обирає самостійно. Експертизу не може проводити експертна організація, яка розробляла декларацію безпеки.

Умови проведення експертизи визначаються договором між суб'єктом господарювання та експертною організацією.

Дані про об'єкти підвищеної небезпеки, які є державною або комерційною таємницею, подаються суб'єктом господарювання з урахуванням вимог відповідних нормативно-правових актів.

У висновку експертизи дається оцінка повноти дослідження ступеня небезпеки та оцінки рівня ризику, а також обґрунтованості та достатності прийнятих щодо зменшення рівня ризику, готовності до дій з локалізації і ліквідації наслідків аварій рішень.

Висновок експертизи повинен бути конкретним, об'єктивним, аргументованим і доказовим. Зауваження висловлюються із зазначенням назви розділу, сторінки та пункту (абзацу), щодо змісту якого вони робляться,

супроводжуються посиланнями на вимоги відповідних нормативних документів та у разі потреби на науково-технічні і довідкові видання. Формулювання зауважень і висновків експертизи повинні тлумачитися однозначно.

Висновок експертизи повинен містити:

- найменування виду експертизи із зазначенням її об'єктів;
- виклад підстав для проведення експертизи;
- відомості про експертну організацію та експертів;
- дані про замовника та перелік об'єктів експертизи;
- відомості про розглянуті в процесі експертизи документи та об'єкти;
- результати проведення експертизи.

Висновок експертизи, підписаний експертами, які її проводили, затверджує керівник експертної організації. Підпис керівника засвідчується печаткою експертної організації.

Результати проведення експертизи повинні містити оцінку:

- повноти і достовірності інформації, що міститься в декларації безпеки;
- обґрунтованості результатів дослідження ступеня небезпеки та оцінки рівня ризику;
- обґрунтованості та достатності рішень, прийнятих на основі аналізу рівня ризику, для зниження його до прийнятної величини, готовності до дій з локалізації і ліквідації наслідків аварій.

Обґрунтованість результатів дослідження ступеня небезпеки та оцінки рівня ризику визначається з урахуванням:

- підстав для застосування фізико-математичних моделей і методів розрахунку;
- підстав для обрання сценаріїв виникнення та розвитку аварій;
- правильності та достовірності виконаних розрахунків рівня ризику і оцінки наслідків аварій;
- повноти врахування факторів, що впливають на кінцеві результати.

У разі негативного висновку експертизи суб'єкт господарювання вправі подати декларацію безпеки на повторну експертизу після врахування зауважень.

Суб'єкт господарювання може оскаржити висновок експертизи декларації безпеки в установленому порядку.

Організація, що проводить експертизу декларації безпеки, несе відповідальність згідно із законодавством за її повноту, достовірність та об'єктивність.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Рудинець М. В. Цивільний захист: електронний навчальний посібник / М. В. Рудинець. – Луцьк: ЛНТУ, 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://lib.lntu.info/books/fepes/op_ta_bgd/2012.
2. Кодекс цивільного захисту України. – Введ. 2013–07–01 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>.
3. Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту: Постанова Кабінету Міністрів України від 09.01.2014 р. № 11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/11-2014-п>.
4. Порядок класифікації надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру за їх рівнями: Постанова Кабінету Міністрів України від 24.03.2004 р. № 368.
5. Про об'єкти підвищеної небезпеки: Закон України від 18.01.2001 р. № 2245-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=2245-14>.
6. Про затвердження Методики ідентифікації потенційно небезпечних об'єктів: Наказ МНС України від 23.02.2006 р. № 98. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=z0286-06>.
7. Про ідентифікацію та декларування безпеки об'єктів підвищеної небезпеки (НПАОП 0.00-6.21-02), (НПАОП 0.00-6.22-02): Постанова Кабінету Міністрів України від 11.07.2002 р. № 956 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1051.920.5&nobreak=1>.
8. Про затвердження Положення про порядок проведення евакуації населення у разі загрози або виникнення надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.10.2001 р. № 1432 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1432-2001-п>.
9. Про затвердження Положення про організацію оповіщення і зв'язку у надзвичайних ситуаціях: Постанова Кабінету Міністрів України від 15.02.1999 р. № 192 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/192-99-п>.
10. Про затвердження Порядку забезпечення населення і особового складу невоєнізованих формувань засобами радіаційного та хімічного захисту: Постанова Кабінету Міністрів України від 19.08.2002 р. № 1200 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1200-2002-п>.
11. Про затвердження Порядку здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.06.2013 р. № 444. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/444-п>.
12. Про затвердження Положення щодо розробки планів локалізації та ліквідації аварійних ситуацій і аварій: Наказ Держнаглядохоронпраці від 17.06. 99 р. № 112 (ДНАОП 0.00-4.33-99) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0424-99>.

13. Про затвердження класифікаційних ознак надзвичайних ситуацій. Наказ МНС України від 12.12.2012 р. № 1400 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0040-13>.

14. Про затвердження Положення про моніторинг потенційно небезпечних об'єктів: Наказ МНС України від 06.11.2003 р. № 425. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=z1238-03>.

15. Про затвердження Правил техногенної безпеки у сфері цивільного захисту на підприємствах, в організаціях, установах та на небезпечних територіях: Наказ МНС України від 15.08.2007 р. № 557 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tsdea.archives.gov.ua/files/nadzv_sityacii/557.pdf.

16. Про затвердження Рекомендацій щодо дій населення у разі загрози та виникнення вибуху, у тому числі тих, що виникли внаслідок терористичної діяльності: Наказ МНС України від 18.12.2009 р. № 860 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tsdea.archives.gov.ua/files/nadzv_sityacii/860.pdf.

17. Про затвердження Порядку видачі непрацюючому населенню засобів індивідуального захисту органів дихання від бойових отруйних речовин: Наказ МНС України від 03.02.2005 р. № 59 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0222-05>.

18. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо планування і порядку проведення евакуації населення (працівників) у разі виникнення надзвичайних ситуацій техногенного, природного та воєнного характеру: Наказ МНС України від 06.09.2004 р. № 44 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mns.gov.ua/laws/dcz/44.pdf>.

19. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розроблення планів цивільного захисту підприємств, установ, організацій на особливий період: Наказ МНС України від 16.07.2009 р. № 494 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mns.gov.ua/laws/dcz/44.pdf>.

20. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розроблення розділу «Інженерно-технічні заходи цивільного захисту (цивільної оборони)» у складі проектної документації об'єктів: Наказ МНС України від 10.02.2012 р. № 485 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.odesa.mns.gov.ua/files/docs/Metod_rekom_ITZ.pdf.

21. Про введення в дію Методики спостережень щодо оцінки радіаційної та хімічної обстановки: Наказ МНС України від 06.08.2002 р. № 186 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0708-02>.

22. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо організації роботи розрахунково-аналітичної групи та Методичних рекомендацій щодо організації роботи поста радіаційного та хімічного спостереження: Наказ МНС України від 11.08.2010 р. № 649 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=v0649666-10>.

23. Про внесення змін до Типового положення про територіальні курси, навчально-методичні центри цивільного захисту та безпеки життєдіяльності: Наказ МНС України від 27.08.2012 р. № 1143 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1647-12>.

24. ДСТУ 4934–2008. Безпека в надзвичайних ситуаціях. Джерела фізичного походження природних надзвичайних ситуацій. Номенклатура та показники впливів ура жальних чинників. – Чинний від 2008–07–01. – К.: Держспоживстандарт України, 2007. – 7 с.
25. ДСТУ 4933–2008. Безпека в надзвичайних ситуаціях. Техногенні надзвичайні ситуації. Терміни та визначення основних понять. – Чинний від 2008–07–01. – К.: Держспоживстандарт України, 2007. – 17 с.
26. ДСТУ 5058–2008. Безпека в надзвичайних ситуаціях. Навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях. Основні положення. – Чинний від 2008–07–01. – К.: Держспоживстандарт України, 2007. – 19 с.
27. ДСТУ 3890–1999. Безпека в надзвичайних ситуаціях. Основні положення. – Чинний від 2000–01–01. – К.: Держстандарт України, 1999. – 5 с.
28. ДСТУ 3891–1999. Безпека в надзвичайних ситуаціях. Терміни та визначення основних понять. – Чинний від 2000–01–01. – К.: Держстандарт України, 1999. – 21 с.
29. ДСТУ 7136–2009. Безпека в надзвичайних ситуаціях. Моніторинг потенційно небезпечних об'єктів. Порядок проведення. – Чинний від 2010–07–01. – К.: Держспоживстандарт України, 2009. – 11 с.
30. ДСТУ 7135–2009. Безпека в надзвичайних ситуаціях. Паспорт потенційно небезпечного об'єкта. Загальні вимоги. – Чинний від 2010–07–01. – К.: Держспоживстандарт України, 2009. – 9 с.
31. ДСТУ 7134–2009. Безпека в надзвичайних ситуаціях. Державний реєстр потенційно небезпечних об'єктів. Основні положення. – Чинний від 2010–07–01. – К.: Держспоживстандарт України, 2009. – 14 с.
32. ДСТУ 7098–2009. Безпека у надзвичайних ситуаціях. Ліквідування надзвичайних ситуацій та їх наслідків. Загальні положення – Чинний від 2011–07–01. – К.: Держспоживстандарт України, 2009. – 17 с.
33. ДСТУ 7095–2009. Безпека у надзвичайних ситуаціях. Захист населення у надзвичайних ситуаціях. Основні положення. – Чинний від 2010–02–01. – К.: Держспоживстандарт України, 2009. – 13 с.
34. Національний класифікатор України. Класифікатор надзвичайних ситуацій ДК 019:2010. – Чинний від 2011–01–01. – К.: Держспоживстандарт України, 2010. – 37 с.
35. Державна служба з надзвичайних ситуацій України: офіційний веб-сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mns.gov.ua>.

Навчальне видання

ФЕСЕНКО Герман Вікторович
Д'ЯКОНОВ Василь Іванович

Курс лекцій
з дисципліни

«ЦИВІЛЬНИЙ ЗАХИСТ»

*(для студентів 5-го (6-го) курсів усіх форм навчання
всіх спеціальностей ХНУМГ ім. О. М. Бекетова)*

Відповідальний за випуск *В. І. Заіченко*

За авторською редакцією

Комп'ютерне верстання *Г. В. Фесенко*

План 2014, поз. 82Л

Підп. до друку 11.03.2014

Друк на ризографі

Тираж 50 пр.

Формат 60x84/16

Ум. друк. арк. 5,9

Зам. №

Видавець і виготовлювач:

Харківський національний університет міського господарства

імені О. М. Бекетова,

вул. Революції, 12, Харків, 61002

Електронна адреса: rectorat@kname.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:

ДК № 4705 від 28.03.2014р.